

MAGYARORSÁG

„Győztünk!” jelentette be a FIDESZ egyik vezéralakja 2001. október első napjaiban Csíkszeredán a jelentős magyarországi támogatással alapított Sapientia magyar magán-egyetem megnyitóján, a város színházában, miközben a román illetékes méltóságok kínosan feszengtek körülötte a színpadon.

Győztünk? Inkább elveszítettük azt a csatát, amelynek megvívása a győzelemig, vagy a végső, halálos bukásig, EGYIK (például az autonómiák mindhárom formája mellett) első rendű feladata lett volna a romániai magyarság állítólagos érdekképviselői szervének és pártjának, az RMDSZ-nek: a Romániában adófizető magyarság számára állami, magyar tannyelvű egyetem felállítása.

Ezzel kapcsolatban fogalmazta meg a fiatal erdélyi politológus, hogy „nemzetelví” vagy „nemzetérdekű” politizálásra van szükség. Vajon, ez csak az RMDSZ-re, netán az MKP-ra, vagy a Délvidéken, a Kasza vezette forradalomra vonatkozik?

Nem, nem és nem!

Győztünk! Győztünk! Ujjonganak már-már mámorosan a legnagyobb ellenzéki párt soraiban. A tetszetős eredmények magával ragadóak, szívesen veszünk részt ebben az örömben: FIDESZ: 1.453.138 szavazat (47,41%); MSZP: 1.051.642 (34,31%); SZDSZ: 236.603 (7,725); MDF: 163.480 (5,33), a többi párt összesen: 161.000 szavazatot kapott. (MIÉP: 2,35, Munkáspárt:1,83, Magyar Nemzeti Szövetség: 0,66, SZDP: 0,40 %) Arról ugyanakkor semmi szó nem esik, hogy a választásra jogosultak csupán mintegy egyharmada élt választói jogával.

Azaz vennénk részt. Mert ezúttal is mindössze arról volt szó, hogy melyik párt győz? Majd azt követően hogyan tartja meg a hatalmat, betonozza be magát – ahogyan az egyszerű ember megfogalmazta: Hogyan szedi meg magát.

A gyér anyaországi ellenzéki médiakban hiába sajnálkoznak azon, vagy háborodnak fel, hogy a kormány 2003. év végi vacsoráján a 75 vendég elbulizott 870.000 forintot, egy személy átlagos évi nyugdíjának megfelelő összeget, hogy a közintézményeknél történt 150 milliárd forintnyi elvonást újabb 150 milliárdos elvonás követi a hadügyben és „a jól fizetett” egészségügyi tárcánál, ahol ez az elmúlt 10 évben már eddig is 1500 milliárdot tett ki, hogy a dagados megbetegedésben világsők vagyunk (a foci helyett), minden 10. nő megkapja a mellrákot – mint hallottuk az „In vivo” orvos konferencián, a Magyarok Világszövetsége rendezvényén, Horváth Szabolcs főorvostól –, hogy a 6 millió magyarországi felnőtt lakósból minden 10. alkoholistá... folytathatók a lehangoló sorolást a végtelenségig.

Illetve még csak egyet: a XXI. század elején, a nettó befizető, immáron az Európai Unióhoz tartozó tagállamként Magyarország, amely ezen államok sorában versenyképesség tekintetében a 28. helyről a 38. helyre esett vissza, és a GDP magassága miatt „ejnye-ejnye, dáda lesz” figyelemztetésben részesült, ismét a három millió koldus országá lett vagy lehet!

Hiába sajnálkoznak, mert az nem elég. Ennél több kell, hogy egyetlen kormány, egyetlen politikus, egyetlen közéleti személyiség ne merjen a nemzetellenes rendelkezések, cselekedetek sokaságát végrehajtani, hogy ne merészeljen egyetlen kormány se egyetlen lépést sem tenni a nemzetvesztő úton, amelyen – hány évtizede is? 80? 60? 15? – eddig haladtak.

Olyan névtelen etikai kódexre, ha kell törvényi szabályozásra van szükség, hogy senki nem merjen még álmában

sem arra gondolni, azon munkálkodni, hogy önös, családi, baráti érdekeit érvényesítse. De arra, sem, hogy a pártja politikájának érvényesítését elébe helyezze a nemzet alapvető létfontosságú érdekeinek. Mert nem kevesebb ez, mint élet vagy halál kérdése.

A választási eredmények számszerű adataihoz visszatérve: bármelyik párt, a mellényzsebéből kirázta volna azt a 200.000 szavazatot, amely a Magyarok Világszövetsége által meghirdetett, a kettős állampolgárság népszavazására történő kiírásához szükséges volt. Amely szintén fontos nemzeti ügy, összenemzeti, még ha itthon és otthon is egyesek a kettős állampolgárság, mások az autonómia mellett kampányolnak. Mind ettől függetlenül több mint 320.000 aláírás azért összegyűlt.

Győztünk?

De mikor győz végre a magyar nép?

Ezen túl eddig is nyilvánvaló volt, hogy amint a megcsontított Magyarország sorsa, úgy a határon túli nemzetrészeké sem itthon dől el, hanem valamelyik világhatalom fővárosában, vagy valamelyik Főhivatalában. S hogy ne legyen elég a jóból, most még Brüsszel is beleszól mindenbe, s ezt a jogát immáron az EU-alkotmány is megerősíti, amelyet el kell majd fogadjon az összes tagállam (kilencen bejelentették, hogy népszavazást írnak ki), amely több ponton csorbítja a tagállamok jogait, saját alkotmányos rendjük elé helyeztetik, és bár magyar javaslatra az alkotmányba bevették a kisebbségek jogvédelmét, kimaradt a keresztény gyökerekre történő utalás.

Placid atya gyémánt misején joggal mondotta volt: az Európai Unióban veszélybe került a hit. A hit, a szeretet, az emberek közötti megértés, a demokrácia (de nem a tiszteletre méltó esélyenyilőségi miniszter féle demokrácia, amely szerinte Európában kétfélemű), az egyenjogúság.

Megkésve, de talán még nem egészen későn érkezett II. János Pál pápa Őszentsége köszöntője hűségese erdélyi magyar híveihez a csíksomlyói zarándoklat alkalmából, akikkel való személyes találkozást határozottan elvetette romániai útján, hogy „tanúságot kívánok tenni az erdélyi nép évszázados hűségéről az evangéliumhoz”.

Győztünk!

Hirdeti fenn az RMDSZ-triász, holott már rég elvesztett Kolozsvár, Kempinszki Attila indításával végleg Marosvásárhely is. Ellenzékként drasztikus módon a többségi-vel összefogó kizorító magatartását is igazolva véli a 189 magyar polgármestéri székekkel (ez ugyan 41-el több mint 4 éve, azonban azóta 232 új település létesült Romániában). Nyert, de ki tudja meddig még, mikor ébred fel a „haszonmagyar”, a megvásárolt, a lekenyerezett.

Mi pedig, akik született anyaországiak vagyunk, vagy az elmúlt 85 esztendőben lettünk a Csonkahaza állampolgára, akik sokszor azt éreztük bánatunkban, elkeseredésünkben, hogy innen is el kell menni, menedékkert kért valahol a Földön, vagy a Bolygón kívül, AHOL VAGY ELFELEDKEZÜNK VÉGLEG HOGY MAGYAROK VAGYUNK, VAGY VÉGRE MAGYAROK LEHETÜNK, köszönjük a határon túliak, erdélyi, kárpátaljai, felvidéki és délvidéki, horvátországi, szlovéniai, szerbiai, ausztriai, Ázsiában, nyugati szórányban élő testvéreink kitartását a magyarsághoz, és köszönjük, hogy Székelyföld ismét nem alkudott!

Mi pedig, akik született anyaországiak vagyunk, vagy az elmúlt 85 esztendőben lettünk a Csonkahaza állampolgára, akik sokszor azt éreztük bánatunkban, elkeseredésünkben, hogy innen is el kell menni, menedékkert kért valahol a Földön, vagy a Bolygón kívül, AHOL VAGY ELFELEDKEZÜNK VÉGLEG HOGY MAGYAROK VAGYUNK, VAGY VÉGRE MAGYAROK LEHETÜNK, köszönjük a határon túliak, erdélyi, kárpátaljai, felvidéki és délvidéki, horvátországi, szlovéniai, szerbiai, ausztriai, Ázsiában, nyugati szórányban élő testvéreink kitartását a magyarsághoz, és köszönjük, hogy Székelyföld ismét nem alkudott!

Szóval: mikor győz végre a magyar nép???

Lipsey Gyulika!

HÓDOLAT

Az erdélyi zsidóság azokban a nagyszerű pillanatokban, boldog órákban, midőn Észak-Erdély visszatért az Anyaországához, huszonkét esztendei távollét után, bevonult templomaiba, imaházaiba és hálát adott Istennek, hogy megajándékozta őket ezzel a boldog, történelmi pillanattal. Megteltek a „két kőtáblás” diplomok zsidó emberek ezreivel, felhangzott bennük újból a Himnusz, a nemzeti imádság és örömkönnyek hulltak zsidó emberek, fiatalok, meg öregek szeméből.

A diplomon kívül pedig az erdélyi zsidóság megtalálta a módját, hogy kifejezést adjon örömének és boldogságának. Az alábbi lélekből szakadt szavakkal, köszöntéssel hódol vitéz nagybányai HORTHY MIKLÓS Magyarország nagyméltóságú kormányzója előtt, aki dicső hadserege élén bevonult Erdély történelmi földjére:

Beteljesül a prófétai látomás:

... És íme rengés keletkezett és egymáshoz közeledtek a csontok: a csont a csontjához! (Ezékiel 37,7.)

Ezékiel próféta víziója vált ezekben a napokban valósággá körülöttünk. A csontok, amelyek holtan, szétszórtan feküdtek a síkság közepén, és amelyekről azt hirdették, hogy sohasem forrnak többé össze, és sohasem kerül rájuk bőr, meg hús, a csontok íme megindultak, összeforrottak és az élet csodája dolgozik újra bennük.

A történelem sorsformáló szelleme rálehelte Erdély bérceire, völgyeire: „és íme rengés keletkezett és egymáshoz közeledtek a csontok: csont a csontjához!” Emberek, testvérek, akik egymástól elszakadtak, távol kerültek „föléledtek és lábaikra állottak, mint felette nagy sereg”. Megmozdult minden Erdély e tájain. Megindultak a hegyek és halmok, hogy összeölelkezzenek a magyar rónával, a nagy alföldi síksággal, amelyhez odatartoztak ezer esztendőn át. És a csontok inakat, izmokat, bőrt kaptak: talpra állanak, kiegyenesednek és megindulnak, hogy köszöntsék és boldogsággal fogadják azt a megváltó erőt, amely összeforrasztja a széthullott tagokat és amely elhozta számukra ezt a csodás pillanatot, amikor fölélednek a száraz csontok és ismét életből duzzadókká válnak.

Ünnepi köntösbe öltözött minden Erdély tájain, táncol a Hargita, a Mészes-hegység, a Kárpátok vidéke, ünnepi dallal telik meg a magyar lélek,

boldogsága és öröme az egekig ér, hiszen megvalósult fölötte a próféta jövendölése:

*„és adom belétek szellememet, hogy föléledjete és odahelyezlek benneteket földetekre és megtudjátok, hogy én vagyok az Örökkévaló, beszéltem és megcselekszem, úgy mond az Örökkévaló!”
„És íme rengés keletkezett...”*

Ünnepi rengés futja át Erdély földjét, a visszatérés megható remegése. Ahogy a mágnes magához húzza a vasdarabot, úgy borul oda ez a föld most az anyaország keblére, amelyről huszonkét évvel ezelőtt leszakadt.

A történelmi erdélyi föld lélekbeszéde tiszta, szelíd és emberséges. Ezen a történelmi talajon együtt voltak és békésen megfértek egymás mellett azok, akik ehhez a földhöz tartoztak és szerették ezt a földet. Nem volt itt különbség ember és ember között, és ha rájuk borult az éjszaka nagy sötétsége, a sötétben is megtalálták egymás kezét, hogy összefonódjanak, mint egymásba futó hegyláncok.

Ma, amikor életre kel a holtak mezeje és ismét izom, hús kerül a lehullott magyar tagokra, amikor talpra áll, ünnepelőbe öltözik a magyar lélek és elindul köszönteni a megváltó erőt, amely hozzásegítette e nagy és boldog naphoz, amikor hálát ad Istennek és lelke mélyéből köszönti vitéz nagybányai HORTHY MIKLÓS Őfőméltóságát, Magyarország kormányzóját, azt a férfit, aki elhatározta és véghez is vitte Ezékiel próféta jövendölését: „Íme én meg-

nyitom sírjaitokat és felhozlak benneteket sírjaitokból” – ebben az ünnepelő kórusban megszólal az erdélyi zsidóság hangja is, az erdélyi zsidóságé, amely mély hódolattal és alattvalói hűséggel járul Magyarország Főméltóságú Kormányzója elé és őszinte lélekkel köszönti Őt abban a pillanatban, amikor a magyar honvédség bevonul Kolozsvár város falai közé.

Ez az üdvözlés lelkünk mélyéből fakad. Az eltelt huszonkét esztendő tanúságtétele annak a hűségnek, amellyel viszontagságok között megosztottuk a kisebbségi sorsot Erdély magyarságával. És ma, amikor Észak-Erdély visszatér Magyarországhoz, az isteni jószág örökkévalóságába vetett bizalommal hisszük, hogy a lovagias magyar nemzet, a jog pajzshordozója, ki fogja terjeszteni az igazságosság védőszárnyát az oly sok megpróbáltatást átélő zsidó lakosságra is.

A Biblia hívő népe, az erdélyi zsidóság, szentséges elhatározással fogadja a bevonuló magyar honvédséget: minden erőnkkel, a jövőbe vetett törhetetlen hittel építeni akarjuk, téglát hordani, hogy segítsük fejlődésében és felvirágzásában hazánkat, Magyarországot.

Zsidók voltunk és maradtunk. A mi kezünkben csak építőszerszám lesz mindig, építőszerszám, amelyet őseinktől örököltünk, és amelyet meg fogunk őrizni és át fogunk adni az eljövendő nemzedékeknek, hogy dolgozzanak szentséggel hazánk boldogulásáért.

Ez a zsidó lélek fogadalma e nagy napon, amikor prófétai álmok valósulnak meg, s a szerteszórt csontok felélednek és hazatérnek.

E fogadalommal a lelkében ünnepel Kolozsvár város zsidósága, e gondolat és elhatározással fogadja e helyen a honvédséget.

Isten áldja, vezérelje vitéz nagybányai HORTHY MIKLÓST, Magyarország Főméltóságú Kormányzóját!

Isten áldja és segítse a magas magyar kormányt!

Isten áldja a magyar hadsereget!

Isten áldja Magyarországot!

*(Erdélyi Zsidó Évkönyv
57001 (1940-41))*

Karinthy Frigyes: Levél

Édes kicsi fiam, te még nem tudsz olvasni, neked nyugodtan írhatok és szabadon és őszintén – hozzád beszélve és mégis magamhoz – valamiről, amiről sohasem beszéltem, amit magamnak sem vallottam be soha, aminek a nevét soha ki nem mondtam. Most, ezen a furcsa nyáron, mely úgy hat rám, mint borzongó kényelmetlen ébredés egy tarka és bolondos álom után, először válik tudatossá bennem, hogy egész életemben kerültem ezt a szót... íme, erőlködöm és nem tudom kimondani most se, különös szemérem fog el, nem tudom legyőzni; pedig nem volnék éppen zárdaszűz, se vénkisasszony – nevén szoktam nevezni nemcsak a gyermeket, de ama boldog és áldott bölcsőt is, ahonnan származik. Megpróbálom megmondani, mi az, amit értek, akkor talán nem kell kimondani; ugye?

Különben ha nem értenéd dadogásomat, útbaigazíthatlak. De fordulj el, ne nézz a szemembe. Még nem olvastam el a könyvet, amiben levelem meg fog jelenni: de úgy gondolom, ama szót megtalálod benne többször is – hiszen arról szól a könyv, amit ez a szó jelent. És megtalálod régi versekben és széles szólamokban, amik most újra élni kezdenek – én még akkor ismertem őket, mikor egy időre halottaknak tetszettek, üresen, furcsán kongottak a fülemben, nem értettem őket, vállat vontam. Igen, valamiről beszéltek ezek a versek és szóltak valamiről, amiről tudtam, hogy van, mint ahogy van kéz és láb – különösen hatott rám. Hogy emlegetik, mintha valaki minden lélegzetvételnél megnevezné a láthatatlan elemet, mely tüdejébe nyomul. Iskolai ünnepélyeken, tavasszal kiáltották hangosan: azt mondták nekem, hogy szeressem, kötelességem szeretni. Mintha azt mondták volna, hogy szeressem a kezemet meg a lábamat. Dac fogott el és furcsa makacsság: – hogyan lehetne kötelességem, hogy magamat szeressem, így szóltam magamban, holott én nem vagyok megelégedve magammal, holott én több és jobb szeretnék lenni, mint ami vagyok – holott én gúnyolom és dorgálom magamat? S mert a földön járok, ne fordítsam szemeimet a csillagos ég felé, melynek nincsenek határai, csak horizontja van? S mert nem tudok elleni étel és ital nélkül, tegyem meg istenemmé az ételt és italt? S mert nem tudok szólani másképpen, csak így, ne hallgassam meg azt, aki másképp szól? S ha erőt adott nekem a föld, amelyből vért

szítottam magamba anyám emlőin át – ezt az erőt csodáljam a munka helyett, melyet végrehajtok vele? Dac fogott el és makacsság: embernek neveztem magam – azt kerestem, ami bennem hasonlatos másféle emberekkel s nem azt, ami különbözik. Világpolgárnak neveztem magam – léleknek neveztem magam, mely rokonlelket keres, akárhol a földön, s ha kell, a pokolban is.

És nem mondtam ki azt a szót. De ha házat építettek valahol Pesten vagy Fogarason, vagy Szolnokon vagy Kolozsvárott, megálltam előtte és úgy néztem, mintha az én házamat építenék. És ha virágot láttam nyílni a pilisi hegyekben vagy a Kárpátokban, tudtam, hogy a virág nekem nyílt. És ha idegen emberrel beszéltem és az idegen ember dicsérte a Lánchidat és a Dunát és az aggteleki cseppkőbarlangot és a dobsinai jégbarlangot és a Vaskaput és a Balaton vizét – akkor lesütöttem a szemem és zavarba jöttem, mintha engem dicsérne. És mikor Berlinben jártam, úgy csodálkoztam és nevettem magamban azon, hogy ezek itt járkálnak és házat építenek, mint aki álmodja, hogy álmodik és amit lát, nem valóság, álmokkép csak, tündérmese, játék. Játékháznak éreztem az idegen házat – csak játszották az emberek, hogy ezt ők komolyan veszik – és mikor a vendéglőben fizettem, elámultam, hogy elfogadják tőlem a játékpénzt, amit kezembe nyomtak, mikor átléptem a magyar határt. És lelkem mélyén soha nem hittem el, hogy ők komolyan mondják: hélas! és alas! és wéhe! és ahimé! – mikor jajt kell mondaniok – és arra gondoltam, hogy haláluk percében ők is jajt mondanak majd, mint én. A megfogható ismerős valóság ott kezdődött nekem, ahol átléptem a határt – ha életemben először jártam is arra, ahol átléptem.

De nem mondtam ki azt a szót, soha. És most már nem is tudom kimondani, csak ennyit: valami fáj, ami nincs. Valamikor hallani fogsz majd az életnek egy fájdalmas csodájáról – arról, hogy akinek levágták a kezét és a lábát, sokáig érzi még sajogni az ujjakat, amik nincsenek. Ha ezt hallod majd: Kolozsvár, és ezt: Erdély, és ezt: Kárpátok – meg fogod tudni, mire gondoltam.

ERDÉLYI MAGYARSÁG

Független szemle
A határainkon túli magyarok fóruma
Alapító főszerkesztő: Kóteles Pál
XV. évfolyam 55. szám
2004. április-június

Kiadja **Az Erdélyi Magyarokért Alapítvány**
Levelezési cím: 2001 Szentendre, Pf. 154.
Felelős kiadó: Atzél Ferenc
Felkért főszerkesztő: dr. Lipcsey Ildikó

**Az Erdélyi Magyarok c. folyóirat
szerkesztőségének címe:
2001 Szentendre, Pf. 154
Telefon/fax: 06/26/381-299
Drótposta: azerma@axelero.hu**

HU ISSN 0865-6819
Tördelés: **CoGraf**, Budapest
Nyomdai munkálatok:
TONYO-GRÁF Nyomdai és Grafikai Stúdió
(1154 Budapest, Tompa Mihály utca 25.)
Felelős vezető: Szűcs Barnabás (Tel.: 238-0462)

KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG
ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.
AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK
VISELIK A FELELŐSÉGET.
A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA
AZ ÍRÁSOK SZELLEMEÁT ÉS TARTALMÁT
NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.

**A folyóirat támogatására küldött befizetésekről
– kérésre – (APEH) igazolást állítunk ki, mely
összeggel – az érvényben lévő rendelet szerint
– támogatóink a befizetés évében adóalapjukat
csökkenthetik.**

Bankszámlánk:
Országos Takarékpénztár (OTP)- Szentendrei
Fiók 11742087 – 20071776
Angol elnevezés: National Savings and
Commercial Bank Limited (2000 Szentendre)

SWIFT kód: OTPVHUHB

Adószámunk: 19667173-1-43

**AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG AZ INTERNETEN:
www.cograf.hu/erma**

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
2004 szeptemberében jelenik meg.**

TARTALOM

- De mikor győz a magyar nép?
- Hódolat
- Tökés László és Raj Tamás levélváltása
- Karinthy Frigyes: Levél

VALÓSÁG-MÉRLEG

- Kreczinger István: Kisebbségi jogvédelem 4-7
- Okos Márton: Arany szabadságságlevél 8-9
- **„Zsidómagyarok” Erdélyben** 10-11
 - Márton Lajos: Zsidó lovasküldöttség 10-11
 - Márton Lajos: Erdélyi zsidók levele 12-13
 - Életképek az erdélyi zsidóság életéből 13-14
 - Sebestyén Kálmán: Így is történt! 15

HISTÓRIA

- Lebovits Imre: Nagybaczoni Nagy Vilmos 16-17
- Baricz Lajos: Boldog Apor Vilmos püspök 18-19
- Mécs László: A legutolsó magyar úr 19

MŰHELY

- Medvigy Endre: A sibói bölény 20-23
- Szász I. Tas: Naplójegyzetek 24-25

DOKUMENTUMOK

- Diplomatak jelentették 26-28
- Törvényrendelet az ostromállapot bevezetéséről 28

VISSZAPILLANTÓ

- Az OMP háromszéki szervezetének
Memoranduma – 1924 29-30
- Magyaródy Szabolcs köszöntése 30

SZÉPMÍVESSÉG

- Kányádi Sándor: Amíg pillog a láng 31-33
- Jiddis versek 34

FIGYELŐ

- Charles Gáti: A Kreml árnyékában 35-37
- Horváth László: A középeurópai zsidóságról 38-39
- Lévai György: Gondolatok Kárpátaljáról 40-42
- Katona Ádám: Autonomia és integráció 42-43

POSTABONTÁS

Lapszámunkat Pietsch Miklós: Bogáncsszedők (Regény a romániai kényszermunkatáborra ítélt emlékére) c. kötetének képei illusztrálják. (KRÁTER Műhely Egyesület – Bp. – 1998) (A könyv eredeti címe: Nikolaus Pietsch – Silberdistel)

Kisebbségi jogvédelem

A kisebbségi jogok védelme a kései középkorra nyúlik vissza, amikor a mindaddig homogén katolikusságból kiváltak az első protestáns csoportok. A vallási reform politikai-társadalmi reformokhoz, illetve (vallási)-többségi-kisebbségi ellentétekhez is vezetett. A vallásbékét szavatolni hivatott szerződések közül említésre méltó az 1557 június 22-én a tordai országgyűlésen létrejött vallásszabadsági szerződés, amely a világon első ízben mondta ki, hogy *„ki ki az Istentől nekiadott hitben megmaradjon és egyik vallás a másiktól semmi ürügy alatt ne zavartassék”*. A Bocskai István erdélyi fejedelem által 1606-ban megkötött bécsi béke a protestánsok vallásszabadságát szavatolta, amelyet úgymond megerősített I. Rákóczi György erdélyi fejedelem által 1645-ben megkötött linzi béke.¹

A kisebbségi jogok védelme napjainkban is fölöttébb indokolt. Indokoltságát többek között az adja, hogy a kisebbségek aránya Európa összlakosságához viszonyítottnak 14-15%. Abszolút számokkal: Európa összlakossága kb. 785 millió. Ebből kisebbségi sorban él kb. 110-112 millió. Államonként néhány példa: Ukrajna lakosságának kb. 27,3%-a, Oroszország lakosságának kb. 15,5%-a, Spanyolország lakosságának 32,2%-a (!), Románia lakosságának 12%-a, Olaszország lakosságának 5,5%-a, Jugoszlávia lakosságának 32%-a (!), Franciaország lakosságának 6,2%-a, Anglia lakosságának 3,8%-a él kisebbségi sorban. Európában mindössze két állam – Portugália és Izland – létezik, amelyekben nem élnek kisebbségek.²

1) MIT TEKINTHETÜNK KISEBBSÉGNEK?

Kissé leegyszerűsítve megállapítható, hogy minden jogi norma végső soron a társadalom meghatározott értékét, értékrendszerét védi a jogellenes cselekményekkel szemben. A nemzeti (belső), illetve a nemzetközi kisebbségi jogi normák a (etnikai, nemzeti, faji, nyelvi, vallási, őslakos, stb.) kisebbségeket védik a többségi állammal szemben.

A kisebbségi joggal foglalkozó jogászok, szociológusok, kisebbségi politikusok, illetve más szakterület jeles képviselői viszonylag rég kísérleteznek egy olyan egységes és átfogó „kisebbség-definíció” kidolgozásán, amely alkalmas jogi normaszövegek megfogalmazására is. Sajnos a mai napig nem sikerült általánosan elfogadott, egységes meghatározást kimunkálni. Az állapotokat a legtalálébban jellemzi Kovács Péter nemzetközi jogtudós frapárs idézete: *„ha valaki a kisebbségek definíciójának taglalásába fog, akkor alaposan feltételezhető, hogy vagy disszertációt ír, vagy pedig valamely kisebbségvédelmi kodifikációs kísérlet előrehaladását készül lassítani”*.³

A két világháború között Hugo Wintgens és Charles de Visscher⁴ dolgoztak ki olyan meghatározásokat, amelyek egyesítik a kisebbség létezésének objektív feltételeit (például: a többségi nép uralma, számbeli alulmaradás, stb.) a szubjektív feltételekkel (például: a másság tudatos vállalása, tudatos harc a kisebbségi jogokért, stb.).

Francesco Capotorti professzor, ENSZ riportőr definíciója vált széles körben elfogadottá.⁵ Szerinte *„A kisebbség olyan csoport, amely az állam többi népességéhez viszonyítva számbeli kisebbségben van, nincs domináns helyzetben, tagjai – bár ugyanazon állam polgárai –*

a többségtől nyelvük, etnikai hovatartozásuk, vagy vallásuk révén különböznek, a csoport saját kultúrája, hagyományai, nyelve és vallása megőrzésére és ápolására irányuló szolidaritásérzéssel rendelkezik, még ha burkolt formában is”.⁶

2) A KISEBBSÉGEK TÍPUSAI.

Az ENSZ 1949-ben kidolgozta a „Kisebbségek meghatározása és osztályozása” elnevezésű dokumentumot. Ebben a dokumentumban a kisebbségeket hét csoportba osztották: faji, nyelvi, etnikai, nemzeti, vallási, őslakos, emigráns vagy önkéntes kisebbségekre. A felsorolt hét kisebbségcsoport közül mindössze négynek a rövid meghatározásával foglalkozom. Az *etnikai kisebbség* olyan törzset vagy népcsoportot jelent, amely teljes egészében kisebbségben él egy vagy több ország területén (például: kurdok, cigányok, ruszinok). A *nemzeti kisebbség* olyan népcsoportot jelöl, amelynek egy része egy vagy több ország területén kisebbségben él, de a múltban egy, jelenleg is saját állammal rendelkező nemzet részei voltak (például: magyarok, oroszok, stb.). Az *őslakos kisebbség* – mint kisebbségfajta – elsősorban a dél-amerikai és az észak-amerikai kontinensre jellemző. De találunk ilyen fajta kisebbséget Afrikában és Ausztráliában is. Dél-Amerikában és Észak-Amerikában az indiánok, illetve az eszkimók saját szülőföldjükön estek áldozatul idegen, katonailag erősebb betelepülő népeknek és ezáltal kisebbségbe kerültek a betelepülőkkel szemben. Az *önkéntes kisebbség* egy igen vitatott kisebbségfajta. Emigránsoknak vagy vendégmunkásoknak is szokták őket nevezni. Az európai államok többsége ezeknek a kisebbségeknek nem biztosít kisebbségvédelmet (kivétel talán Svédország).

Jackson Preece nagy jelentőséget tulajdonít az olyan elhatárolásnak, amely a kisebbségeket *„kényszerű kisebbségek”* és *„választott kisebbségek”* csoportokra osztja.⁷ A kényszerű kisebbségek akaratuktól függetlenül kerültek és élnek kisebbségben, míg a választott kisebbség nem (például: a vendégmunkások, stb.)

Kende Péter a közép-európai kisebbségeket helyzetük alapján három csoportba sorolta: „*az a kisebbség, amely egy nemzetnek a határain túlra került része*”, „*a transznacionális kisebbség*” és „*az izolált etnokultúrájú kisebbség*”.⁸

3) A KISEBBSÉGI JOG FOGALMA.

Meg kell különböztetni egyfelől egy objektív, másfelől egy szubjektív kisebbségi jogot. *Objektív jog* alatt azon jogi normák összességét értjük, amelyek a kisebbség-többség viszonyt szabályozzák. A *szubjektív jog* azoknak a jogoknak az összességét foglalja magába, amelyek a kisebbségeket megilletik, és amelyeket a kisebbségek szükség esetén az állami hatalom vagy a nemzetközi közvélemény kényszerítő erejével érvényesíthetnek.

A kisebbségi jog az a *jogág*, amely magába foglalja az összes nemzeti (belföldi) és nemzetközi jogforrásokat („jogszabályokat”), amelyek a többségi és a kisebbségi népcsoportok viszonyát tekintik szabályozásuk tárgyának egy adott országban és amelyeknek az a céljuk (finalitásuk), hogy a kisebbség megőrizze létét, nyelvét, vallását, kultúráját, szokásait, egyszóval másságát úgy kollektív, mint egyéni szinten.⁹

4) KISEBBSÉGI JOGVISZONY.

A *kisebbségi jogviszony* nem más, mint a kisebbség és többség egymással szembeni jogainak és kötelezettségeinek összessége. A kisebbségi jogviszony *alkotó elemei*: az alany, a tartalma és a tárgya.

A kisebbségi jogviszonynak minden esetben minimum két *alanya* van: egyfelől a *többség*, vagy a többséget képviselő államhatalom, másfelől pedig a *kisebbség*. A szakma, de főleg a politikum az egyik alany, a többség tekintetében egységes. Ugyanez már nem mondható el a másik alanyra, a kisebbségre. Napjainkban éles politikai és szakmai viták zajlanak arról, hogy ez az alany egy egyéni jogokkal rendelkező, a kisebbséghez tartozó egyént jelöl-e, vagy egy kollektív jogokkal rendelkező népcsoportot. E kérdéskör velejéig átszövődött jogi ellentmondásokkal és politikai célzatossággal.

A jogi ellentmondásosságot a legbeszédesebben az illusztrálja, hogy bizonyos jogág esetében elismert a népcsoportok kollektív védelme, a kollektív jogalanyiség. Élesen elkülönül a kollektív

jogalanyiség az egyéni jogalanyiságtól. Például az etnikai alapú tömeggyilkosság, a népirtás tiltása etnikai csoportot (kollektivitást) véd a büntetőjog eszközével. De ha ugyanaz a cselekmény az egyén életének kioltását eredményezi az már emberölés.

Vannak olyan jogok, amelyeket eredendően kollektív jogoknak tekinthetünk, mert a jog alanya egy közösség. Ilyen például a *népek önrendelkezési joga*. De vannak olyan jogok is, amelyek esetében az individuális joggyakorlás fogalmilag is kizárt. Ilyen például a sztrájkjog.

A kisebbségek, mint kollektív jogalanyok a nemzetállamok szemében potenciális veszélyforrást jelentenek az illető állam egységére, területi integritására nézve. A potenciális veszély annál nagyobb minél jelentősebb lélekszámú a kisebbség, illetve minél erőteljesebb a szolidaritás érzése, amely homogén közösségé kovácsolja a heterogén sokadalmat. Minél erőteljesebb a nemzeti érzés, a szolidaritás érzése egy kisebbségben, annál nagyobb a veszélye az önállósulásnak az elszakadásnak az illető többségi államtól. Ezzel szemben az élet bebizonyította, léteznek életképes módszerek a veszély kezelésére (például működő autonómiák) és semmi se indokolja a vehemens politikai tiltakozást a kisebbségek kollektív jogalanyisága ellen.

A kollektív kisebbségi jogok széleskörű elismerése álláspontom szerint csak idő kérdése. Mert a kollektív kisebbségi jogok széleskörű elismerése nélkül elképzelhetetlen az egyéni kisebbségi jogok rendeltetésszerű gyakorlása (érvényesítése). Ha például a többség üldözi, diszkriminálja, megfélemlíti, erőszakosan asszimilálja azt a kisebbségi csoportot, amelyhez az egyén tartozik, ezzel értelemszerűen csorbulnak az egyéni kisebbségi jogok is. A rész-egész viszonyrendszerből kiindulva megállapíthatjuk, nem érezheti magát biztonságban egy kisebbségi csoporthoz tartozó egyén, ha maga a kisebbségi csoport, amelyhez tartozik nincs biztonságban, nem ismerik el jogait mint kollektivitás, mint közösség. Kijelenthetjük tehát, hogy a kisebbséghez tartozó egyén (individuum) kisebbségi jogai kizárólag a kisebbségi csoport, a kollektivitás jogaiban keresztül és általa léteznek. Ez az állítás fordítva is igaz: ha elismerjük az individuális kisebbségi jogokat, nem tagadhatjuk a kollektív kisebbségi jogokat se.

A kollektív kisebbségi jogok léte a rész-egész viszonyrendszerének logikájával a definíciók dimenziójában is levezethető. A kisebbségeket ugyanis a széles körben elfogadott definíció is (például F. Capotorti meghatározása) csoportként, kollektivitásként határozza meg. Azok az államok pedig, amelyek csak egyéni kisebbségi jogokat ismernek el „kisebbséghez tartozó személyekről” beszélnek. Az olvasatomban ez azt jelenti, ha nincs csoport, kollektivitás, akkor nincs „mihez tartoznia a személynek”. Ha pedig egy csoport minden tagja rendelkezik egy bizonyos joggal, akkor maga a csoport is rendelkezik a bizonyos joggal. Konkrét példával élve: ha az erdélyi magyarsághoz tartozó személyek számára biztosított az anyanyelv használata az igazságszolgáltatásban, ez azt jelenti, hogy maga az erdélyi magyarság, mint csoport is használhatja anyanyelvét az igazságszolgáltatásban. Abszurd lenne, ha például egyénileg lehetne beszélni magyarul, de csoportosan már nem!

A *Demokráciával a Jogért Bizottság* (ismertebb nevén *Velencei Bizottság*) készített egy „leltárt” annak megállapítására, hogy Európa államai közül melyek nemzeti jogalkotása fogja fel a kisebbségi problémákat kollektív értelemben és melyek jogalkotása marad meg az individuális felfogás mellett. Úgy tűnik, hogy az államok többsége elfogadja a kollektív jogokat, mint: Albánia, Ausztria, Finnország, Görögország, Horvátország, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Portugália, Spanyolország, Szlovénia. Csak egyéni jogokat ismer el: Lengyelország, Luxemburg, Románia, Szlovákia, Törökország. Egyéni jogokat ismer el, de a kollektív jogok bizonyos szegmenseit is alkalmazza: Belgium, Hollandia, Svájc, Svédország. Franciaország és az Egyesült Királyság nem vettek részt a Velencei Bizottság munkájában.

A kisebbségi jogviszony *tárgya* az alanyok cselekményeinek összessége, beleértve a tartózkodási formákat is (*facere, non facere*).

A kisebbségi jogviszony második alkotó eleme a *tartalma*. A jogviszony tartalma nem más mint a jogviszony alanyai egymással szembeni jogainak és kötelezettségeinek összessége. Ebből következik, hogy mindkét alanynak (úgy a kisebbségnek mint a többségnek) vannak jogai is, és vannak kötelezettségei is. A fentiekben első sorba

a kisebbségek jogairól beszéltem. Ejténi kell azonban néhány szót a kisebbségek kötelezettségeiről is.

A kisebbségek kötelezettségei származhatnak egyfelől állampolgárságukból, másfelől pedig magából a kisebbségi létükből (minőségükből). A kisebbségek, mint állampolgárok kötelesek – más etnikumhoz, vagy a többségi nemzethez tartozó állampolgárokkal azonos módon – tiszteletben tartani az állam jogrendjét, adót fizetni, a haza védelméből a törvények szerint részt vállalni, stb.

A kisebbségi létből fakadó kötelezettségek közül megemlítem a „lojalitás” kötelezettségét ahhoz az államhoz, amelynek az állampolgárai. Ebből az is következik, hogy a kisebbségeknek joguk csak a belső önrendelkezésre van, ami nem feltételezi az elszakadást.

A lojalitás kötelezettsége felvet több kérdést. Ezek közül mindössze egyet emelek ki: köteles-e a kisebbség lojalisnak lenni a többségi néphez is (vagy csak az államhoz)? A békés egymás mellett élés alapfeltétele a kölcsönös bizalom, egymás tisztelete és kölcsönös elismerése. Ez pedig nem feltétlenül jelent lojalitást is.

5) A KISEBBSÉGI JOGOK FELSOROLÁSA ÉS CSOPORTOSÍTÁSA.

Fábián Gyula és Ötvös Patrícia a Kisebbségi jog című nagyszerű munkájukban a kisebbségi jogokat két csoportban tárgyalják: „alapvető kisebbségi jogok” és „kiegyenlítési jogok”.¹⁰

a.) Alapvető kisebbségi jogok. A szerzők csoportosítását követve jelen keretek között – nyilvánvaló terjedelmi okok miatt – mindössze az „alapvető kisebbségi jogok” felsorolására vállalkozhatok: – jog a léthez; – jog az identitáshoz; – jog a hazához; – jog a szimbólumokhoz; – jog a megkülönböztetés nélküli bánásmódhoz és a különleges védelemhez; – jog a nemzetközi védelemhez; – jog az önrendelkezéshez. A terjedelmi korlátok ellenére nem lehet elsiklani afölött, hogy az önrendelkezési jogról ne ejtsünk néhány szót.

Az önrendelkezési jog hosszú utat tett meg az Amerikai Függetlenségi nyilatkozattól, a francia forradalom nemzeti liberalizmusán keresztül napjainkig. Az önrendelkezési jog kapcsán a leggyakrabban Woodrow Wilson nevét szokták emlegetni, akinek az első világháborút lezáró béketárgyalásokon megfogalmazott 14 pontos javaslat-

csomagjában fellelhető a népek önrendelkezési jogának alap gondolata. Az önrendelkezési jog a népszavazások technikájával társult, mint az államhatárok és az állami szuverenitás meghatározásának módszerével. Wilson elnök tekintélye, illetve konkrét erőfeszítései ellenére az önrendelkezési jog soha se került be a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányába. Jogi természetét nem ismerték el. Hatása azonban nyomon követhető a különböző kisebbségvédelmi intézkedésekben, illetve a gyarmatok függetlenségi törekvéseiben.

A hidegháborús időszak végét követően a görcsös (és olykor megalapozatlan) ragaszkodás a status quo-hoz arra ösztönözte az érdekelteket, hogy újabb érvekkel kíséreljék meg elutasítani az önrendelkezési jog gyakorlati alkalmazását. Reálissá vált ugyanis a veszélye annak, hogy a sok rendezetlen kisebbségi kérdés épp az önrendelkezési jog alkalmazásával vezethet bizonyos államok területi megosztásához, a status quo felbomlásához.

Az önrendelkezési jogot úgy lehetne meghatározni mint egy nemzetközi jogelvet, amely szerint „minden nép alapvető joga meghatározni saját sorsát, politikai berendezkedését, gazdasági-társadalmi és kulturális fejlődésének irányát, más szóval, hogy rendelkezzen saját sorsa felett mindenféle külső beavatkozás nélkül”.¹¹

Napjaink nemzetközi jogi és politikai vitáit nyomon követve, rendkívül nehéz egyértelműen állást foglalni, hogy ma az önrendelkezés valójában egy nemzetközi jogintézmény-e, vagy mindössze egy politikai délibáb?

Mert az önrendelkezési joggal kapcsolatosan valóban felmerül egy egész sor kérdés. Elsősorban a jog alanyainak a kérdése: kikre (kire) vonatkozik, kik jogosultak gyakorolni „önrendelkezési jogukat”? Minden ENSZ dokumentum „népek önrendelkezési jogáról” beszél. Lehet-e ezt kiterjesztően, úgy értelmezni, hogy alkalmazható legyen például egy szuverén állam területén élő kisebbségekre is? De egyáltalán mit tekinthetünk „népnek”? Soha senki nem határozta meg ezt a fogalmat. Legalábbis úgy, hogy az alkalmas legyen a kodifikációs tevékenységre, vagyis alatta ugyanazt értse egy francia, egy német, egy amerikai, esetleg egy angol érdeklődő is.

Másodsorban: magának a jognak a tartalma (a jogalanyok jogainak és kötelezettségeinek az összessége) se tisztá-

zott. Nem tisztázott, hogy meddig terjedhet a jogalany önrendelkezési joga? A szuverén állam területi egysége megbontásáig, az elszakadásig? (Később utalok rá, hogy azért tartom a belső önrendelkezést kevésbé problémásnak, mert legalább ezt a kérdést tisztázza)

A megoldatlan kérdések sorát lehetne folytatni. Úgy ítélem meg, hogy alapjaiban átalakuló világunkban, amikor az erőszak minden formáját (és itt nem csak a fegyveres erőszakra gondolok) felváltja a jog, az önrendelkezési jog vitatott kérdéseit tisztázni kell. A hatalmas politikai ellenérdekek miatt nem könnyű feladat, de kitartó és következetes műhelymunka vezethet értékelhető eredményekhez.

b.) Kiegyenlítési jogok, a kisebbségi jogok második csoportját alkotják.

A kiegyenlítési jogok arra hivatottak, hogy kiegyenlítsék a kisebbségek többséghez viszonyított hátrányos helyzetéből származó egyenlőtlenségeket. A kiegyenlítési jogok csoportjába tartoznak: – jog az anyanyelv-használatához; – jog a vallásszabadsághoz; – jog az anyanyelvi oktatáshoz; – jog az akadálytalan kapcsolattartáshoz; – jog a tájékoztatáshoz; – jog a saját szervezetekhez és a köztisztviseltekhez; – jog a politikai képviselethez; – jog az autonómiához; – jog a pozitív diszkriminációhoz. Az alábbiakban mindössze két kiegyenlítési jogról beszélnék néhány szót: a pozitív diszkriminációhoz való jogról, illetve a jogról az autonómiához.

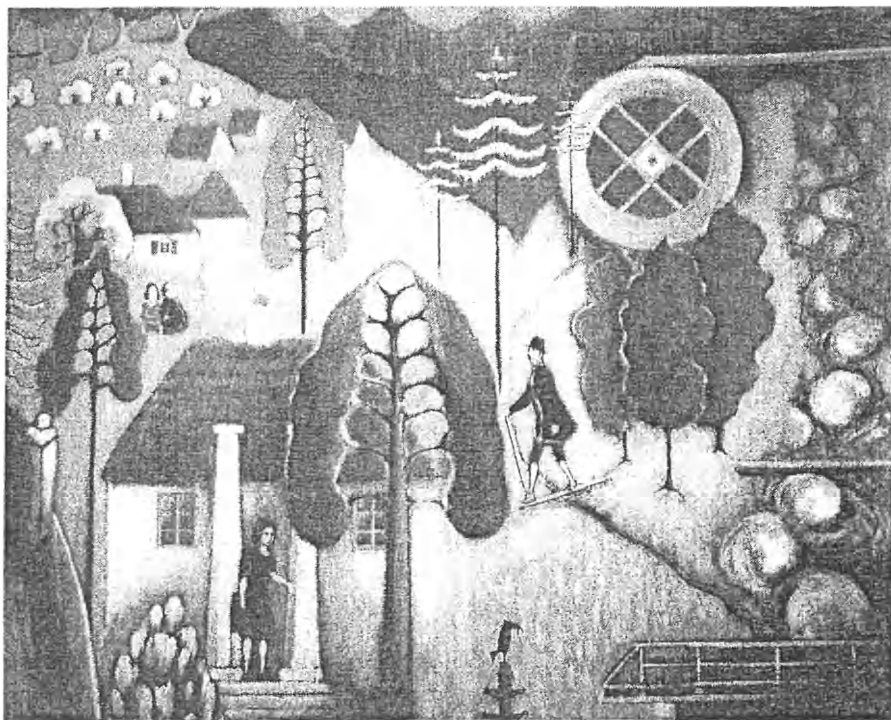
Jog a pozitív diszkriminációhoz. Képezzünk el egy olyan helyzetet, amikor az állam, a polgárai közötti jogegyenlőség elve szerint a többséggel és a kisebbséggel szemben azonos eljárásmodot alkalmaz. A kisebbség speciális helyzete, szükségleteinek különbözősége okán az egyébként azonos bánásmód tényleges egyenlőtlenséghez vezet. Kissé sarkítva úgy is lehetne fogalmazni, hogy fölöslegessé válhatnak az alapvető kisebbségi jogok, ha hiányoznak azok gyakorlati érvényesítésének (alkalmazásának) feltételei. Például: fölösleges bármilyen rangú jogszabályban előírni a kisebbségek anyanyelvének szabad használatát az igazságszolgáltatásban, ha nincs olyan bíró, aki beszéli az illető kisebbség nyelvét¹². Vagy fölösleges jogszabályban előírni a kisebbség jogát kultúrájának, nyelvének, szokásainak, stb. megőrzésére ha nincs anyagi

forrás könyvek (a kultúra hordozóinak) kiadására, kisebbségi kulturális intézmények működtetésére, stb.

Tovább sarkítanám a kérdést: a kisebbségeknek demokráciára van-e szükségük, vagy jogegyenlőségre? Ahelyett, hogy a demokrácia fogalmát, illetve tartalmát taglalnám egy konkrét példával élnék. Romániában az 1996–2000 közötti parlamenti ciklusban a Romániai Magyar Demokrata Szövetség tagja volt a kormánykoalíciónak. Mandátumainak viszonylag alacsony száma miatt az erdélyi magyarság javára, a demokrácia játékszabályaival elért eredményei szerények voltak. Ez a példa is meggyőzően alátámasztja, hogy a kisebbségeknek nem demokráciára, hanem jogegyenlőségre van szükségük. A kettő nem jelenti ugyanazt.

A kisebbségek tényleges jogegyenlőségét kizárólag esélyegyenlőséggel lehet biztosítani. Magyarország Alkotmányának 70/A§ (3) bek. szerint „A magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti”. A pozitív diszkrimináció elvének alkalmazása hivatott a kisebbségek esélyegyenlőtlenségét kiküszöbölni. *Stéphane Pierré-Caps* szerint „Minden elméleti okfejtéstől függetlenül a pozitív diszkrimináció elve az egyetlen, amely képes az emberi jogok individuális és kollektív dimenzióit összehámozni egymással”.¹³ A pozitív diszkrimináció elvének alkalmazása teszi lehetővé, hogy összehámozzuk az államok belső, demokratikus berendezkedésének, illetve külkapcsolatainak alapját képező egyenlőség elvét az alapvető kisebbségi jogokkal.

A pozitív diszkrimináció elve nemzetközi elismertségnek örvend. Például a *Velencei Bizottság* által kidolgozott kisebbségvédelmi egyezménytervezet 4. cikkelyének 2§-ban tisztázzák, hogy a kisebbségek érdekében hozott speciális intézkedések, amelyek a kisebbségek és a lakosság többi része közötti egyenlőség előmozdítását célozzák, vagy különös körülményekkel számolva rendelkeznek nem tekinthetők diszkriminációnak. A nemzetközi elismertség ellenére az államok többsége vonakodik a pozitív diszkrimináció elvének jogi elismerésétől.¹⁴ (Aktuális példa Szlovákia és Románia viszonyulása a magyar Kedvezménytörvényhez. Közismert, hogy minkét állam elsősorban a diszkrimináció tilalmára hivatkozva utasította el a törvény alkal-

Fehérvíz

mazását a saját területén kisebbségben élő magyarság javára).

Adrian Nastase miközben határozottan elutasítja a pozitív diszkrimináció alkalmazhatóságának jogosságát George Orwell-t idézi „...annak ellenére hogy mindannyian egyenlők vagyunk, egyesek egyenlőbbek mind mások”. Másként fogalmazva a pozitív diszkrimináció az előjogokkal rendelkezők gyakorlatában fordított diszkriminációvá válik.¹⁵

Felmerülhet a kérdés, hogy a pozitív diszkrimináció egy politikai elv, vagy kisebbségi jog. Úgy ítélem meg, hogy a kiegyenlítési jogok csoportjába tartozó kisebbségi jog.

Kreczinger István

Jegyzetek

- ¹ Balogh Artúr: A kisebbségek nemzetközi védelme. Kájoni kiadó, Csíkszereda, 1997. 25-26 oldal.
- ² Az adatok **Etnikumok Enciklopédiája** alapján Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1993. (a kötetet szerkesztette a Minority Rights Group), valamint **Christoph Pan**: Népcsoportvédelem Európában című munkájának a felhasználásával – elhangzott az Európai Népcsoportok Föderalista Uniója (FUEV) budapesti konferenciáján 1994 október 24-én, megjelent *Magyarság és Európa* II. évfolyam 1994/9. szám.
- ³ Kovács Péter: Nemzetközi jog és kisebbségvédelem. Osiris Kiadó, Budapest, 1996. 36. old.

⁴ Kóvágo László: *Kisebbség, nemzetiség*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1978. 61.

⁵ **Etnikumok Enciklopédiája** alapján Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1993. 15. oldal (a kötetet szerkesztette a Minority Rights Group)

⁶ A kisebbség fogalmát hasonlóan határozza meg **Jackson Preece** is: *National Minorities and the European Nation-states System*. Oxford, 1998. 198

⁷ **Jackson Preece**: u.o.

⁸ **Stéphane Pierré-Caps** : *Soknemzetiségű világunk*. Bp. Kossuth Kiadó, 1997. 14. oldal

⁹ **Fábián Gyula, Ötvös Patrícia**: *Kisebbségi jog, KOMP-PRESS Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 2003. I. Kötet 27.*

¹⁰ **Fábián Gyula, Ötvös Patrícia**: *Kisebbségi jog, KOMP-PRESS Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár, 2003. I. Kötet III-IV. rész.*

¹¹ **Prof. Univ. Dr. Adrian Nastase** : *Drepturile persoanelor apartinind minoritatilor nationale (A kisebbségekhez tartozó személyek jogai)* Vol. I. Hivatalos Közlöny Kiadó 47-51 oldal.

¹² Konkrét példa : az 1965 augusztus 21-ei Ceausescu korabeli kommunista alkotmány 109. § (1) bek. feltétel nélkül biztosította a kisebbségek anyanyelvének használatát az igazságszolgáltatásban, de nem biztosított olyan bírót (vagy tolmácsot), aki beszélt volna a kisebbség nyelvét.

¹³ **Stéphane Pierré-Caps** : *Soknemzetiségű Világunk*, Kossuth Kiadó, 1997. 139. oldal.

¹⁴ **Stéphane Pierré-Caps**: i.m.

¹⁵ **Prof. Univ. Dr. Adrian Nastase**: 57. oldal.

Arany szabadságlevél

7 + 1 CSODA, AMIT A MAGYARSÁG ADOTT EURÓPÁNAK

Az előző számban olvashattuk Sárközy Csaba cikkét „a hazaárulás minősített esetéről”, amelyben a magyarságot lejárató és negatív színben feltüntető kiadványt ismertette, amit az Európa Parlament Információs Hivatala adott ki. Azóta az elemi felháborodást követő tiltakozások következtében a kiadványt kivonták a forgalomból, de a külügyminisztériumban mindenki a helyén maradt. Pedig még jól emlékszünk arra, hogy néhány éve Belgiumban megszökött egy rab, és lemondott a belügyminiszter. Ezek szerint a felelősség vállalásban a magyar kormány még nem EU-konform? Biztos ezért nem mer Kovács László listavezető Brüsszelbe kimenni?

Az alábbiakban felsorolok 7+1, ...olyan hungaricumot, amely bizonyítja, hogy a magyarság több, mint egy évezrede nettó befizetője Európának, és amely csodák nem hiányozhatnak egyetlen olyan magyar képviselő tarisznyájából, akarom mondani diplomata táskájából sem, aki először magyar és aztán valamely párt tagja:

1.) a magyar nyelv; melyről a következőket mondták:

Sir John Bowring, angol nyelvész 1830-ban: „A magyar nyelv messzire megy vissza. Egész sajátos módon fejlődött és szerkezetének kialakulása olyan időkre nyúlik vissza, amikor a legtöbb európai nyelv még nem is létezett. Önmagában következetesen és szilárdan fejlődött nyelv, amelyben logika van, sőt matézis, az erő, a hangzatok minden hajlékonyságával és alakíthatóságával. Az angol ember legyen büszke arra, hogy nyelve az emberi történelem eposzát tünteti fel. Ki lehet mutatni eredetét, kivehető, szétválaszthatók benne az idegen rétegek, amelyek a különböző népekkel való érintkezés során rávakolódtak. Ezzel szemben a magyar nyelv egyetlen daraból álló termék, amelyen az idő viharai

karcolást sem ejtettek. Nem az idők változásától függő naptár. Nem szorul senkire, nem kölcsönöz, nem alkudozik, nem ad és nem vesz senkitől. E nyelv a nemzeti önállóság, a szellemi függetlenség legrégibb és legfényesebb emléke. Amit a tudósok nem tudnak megfejteni, azt mellőzik. Ez a nyelvészetben is így van, éppen úgy, mint a régészetben. Az egyiptomi régi templomok egyetlen kőből készült padolatit sem tudjuk megmagyarázni, honnan, melyik hegységből vágták ki e csodálatos tömegeket. A magyar nyelv eredetisége, még ennél is csodálatosabb tünemény. Aki megfejti, az isteni titkot boncoland, annak is az első tételét:

„Kezdetben vala az Ige és az Ige vala az Isten, s az Isten vala az Ige.”

Mezzofanti, olasz bíboros, aki 60 nyelven írt és beszélt 1836 nagyhatén ezt mondta a Vatikánban az öt felkéréső Frnakl Ágoston Lajos cseh költő megjegyzése szerint: „Tudja, melyik nyelvet tartom az olasz és görög után, minden más nyelv előtt, leginkább dallamosnak és verselés szempontjából a leginkább fejlődésre képesnek? A magyart. Ismerem néhány új költőjüket, néhány versüket, melyek dallamosságukkal meglepnek. Ügyeljen, ebben a nemzetben egyszere csak fel

fog tündökölni egy költői lángész, és nézetemet igazolni fogja. A magyarok, úgy lát-szik, még nem is tudják, micsoda kincs lakozik nyelvükben.”

Clement Edgar német nyelvész: „A magyar nyelv szinte megdöbbentően mágikus, mély lelkeséget tükröz és csak a legmagasabb rendű, különösen a régi klasszikus nyelvek fogahtók hozzá”

Teller Ede atomfizikus azt mondta: ha nem Ady Endre alkotóerejű nyelve által ismeri meg a világot, sohasem lett volna több egy középiskolai átlagos fizika tanárnál.

2.) a Szent Korona; melyhez nemcsak a Szent Korona tan kötődik, – ami a legfőbb hatalmat nem egy fizikai személyhez köti, hanem a világon az egyetlen létező szakrális koronához – hanem az Árpád-házi szentek is, akiknek szerepük európai, sőt világméretű jelentőséggel bír:

Szent István a nagy egyházszakadás óta az első olyan szent, akit elismert az ortodoxia is. Fia, Szent Imre a középkorban az ifjúság védőszentje volt, akinek tiszteletére kapta a nevét Amerigo Vespucci, és mint nemrég New York érseke megírta, Amerika nevét valójában a magyar Szent Imréről kapta. Szent Erzsébetet a német költő fejedelem, Goethe „die Grösse Frau”-nak nevezte, míg Szent Kingát a lengyelek „Mádka narodu” a nép anyjaként tisztelnek.

3.) az Aranybulla; mely a Magna Charta után 7 évvel 1222-ben a szárazföldi Európa első írott alkotmánya, és az **Andreanum;** 1224-ből, mely Európa első területi autonómiáját biztosító oklevél, amelyet a szász történetírás arany szabadságlevélnek, „der Goldene Freibrief”-nek nevez, és amelyet most egy az egyben be lehetne emelni a készülő Európai Alkotmányba.

E két törvényi dokumentum bizonyítja, hogy a magyarság élenjárta az európai jelentőségű jogalkotásban is.

4.) a déli harangzó; mely Hunyadi János 1456-os nándorfehérvári győ-

zelmének állít örök emléket. E győzelemtől számítva a magyarság több mint két évszázadon át volt a keresztény Európa védőbástyája, mely alatt az fejlődött, Magyarország meg szenvedett, vérzett és zsugorodott, míg végül Trianonban a „művelt” Nyugattól megkapta a kegyelmezdőfést.

5.) a vallásszabadság törvénye; mely 1567 januárjában a három részre szakadt Magyarország (középső török fennhatóság, nyugati Habsburg uralom, keleti független erdélyi fejedelemség) független Erdélyének Torda városában tartott országgyűlésen először iktatta törvénybe a vallás és lelkiismereti szabadságot, mikor Nyugaton javában folytak a vallásháborúk.

6.) a golyóstoll; melyet csak Európában több száz millióan használnak anélkül, hogy ismert lenne feltalálójának neve – Bíró László József – és magyar származása. De szorosán ide kívánkozik, a tudományos élethez a magyarság által adott hozzájárulás, melynek sorát Bolyai János nyitja, és a sorozatot folytatják a magyar származású Nobel-díjas tudósok felfedezései, melyre a pontot, vagyis ezúttal a kockát Rubik Ernő teszi fel. De a tollhoz tartozik a tudomány mellett az irodalom, melynek olyan képviselői voltak, mint Balassi Bálint vagy Petőfi Sándor akik, ha szerencsésebb csillagzat alatt születnek, nevüket Shakespeare-rel és Byronnal együtt emlegetnék. És ide tartoznak a zene világában Liszt Ferenctől Bartókon át Kodály Zoltánig mindazok, akiknek neve ismerősen cseng a világ nagy hangversenytermeiben.

7.) az 1956-os forradalom és szabadságharc; e küzdelem méltó folytatása a Bocskai, Zrínyiek, Rákócziak és Kossuth vezette szabadságharcoknak, és hűen tükrözi a magyar nép töretlen szabadságvágyát. Ugyanakkor e harcban ejtették a pesti srácok halálmegvető bátorságukkal az első kigyógyíthatatlan sebet Nyugat-Európa, sőt a világ meghódításával fenyegető sztálini zsarnokságon, ezzel is bizonyítva, hogy a magyarság a keresztény érték, a tudomány, a jog, a művészet mellett vérben is nettó befizetője Európának s a világnak, melyről egyik híres amerikai elnök és Nobel-díjas írók így nyilatkoztak:

John F. Kennedy: „1956. október 23-a az a nap, amely örökre beírta magát a

szabad emberek és nemzetek évkönyveibe. Ez a nap a bátorság, az öntudatra ébredés és a diadal napja. Nincs még olyan nap a történelem kezdeté óta, amely világosabban mutatta volna, hogy az ember szabadságvágya örök és elpusztíthatatlan...”

Albert Camus: „*A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben. Ahhoz, hogy ezt a történelmi leckét megértsse a fülét betömő, szemét eltakaró nyugati társadalom, sok magyar vérnek kellett elhullnia – s ez a vérfolyam most már alvad az emlékezetben. A magára maradt Európában, csak úgy maradhatunk hívek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk, amiért a magyar harcosok életüket adták, és soha sehol, – még közvetve sem – igazoljuk a gyilkosokat.”*

Szoltsenyicin: „*Politikai pályafutásom legkeservesebb tapasztalata, hogy a szabad világ 1956-ban a magyar felkelést cserbenhagyta, és ezzel ostobán és gyáván elmulasztotta kijátszani legjobb kártyáját.”*

És valóban a történelem igazolta, hogy az európai megosztottságot jelképező berlini fal alapjai Magyarorszá-

gon inogtak meg először, és a végső összeomlást elősegítendő tartópilléreket ugyancsak a magyarok döntötték le 33 évvel később.

7+1.) a tokaji bor; melyről a napkirály, XIV. Lajos mondta, hogy a borok királya és a királyok bora. És a sort folytatni lehet a Kárpát-medence különleges éghajlati adottságainak köszönhető inyenc mezőgazdasági termékek sokaságával, melyek évszázadok óta keresettek és közkedveltek Nyugat-Európa és a világ más piacain.

De a sort folytatni lehet a végtelenségig Szent László lovagkirállyal, Irinyi János a gyufa feltalálójával, Kölcsey Ferenc költővel fel egészen Puskás Ferenccig. S ha a magyar ember mindennek tudatában van, nem kell lesütnie a fejét Szabadkától, Kolozsváron, Munkácson át egészen Pozsonyig. Sőt még a magyar diplomata is egyenes gerinccel és felémelt fővel járhat(na)-kelhet(ne) akár a brüsszeli Benes sugárúton is.

Okos Márton

Karácsony, 1944

„Zsidómagyarok Erdélyben”

Mi, erdélyiek, Makkai Sándor református püspök szavaival mindig azt vallottuk: „Az erdélyi keresztény magyar és erdélyi zsidómagyar között soha semmiféle különbséget nem láttam. Az erdélyi zsidóság mindig aktív szerepet vállalt a magyar ügyekben”.

Márton Áron katolikus egyházfő nyomán hirdettük: minden körülmények között a keresztényi normák szerint cselekszünk (beleértve természetesen ellenségeinket is), jó tíz évvel a keresztény-zsidó párbeszéd meghirdetése előtt szajtátva álltunk, hogy másfajta alternatíva is létezik, s csodálkoztunk, mit számít – hacsak nem ellenünk dolgozik – ki honnan jött magyarnak, mint ahogy az sem számított, ki melyik pártban képviseli a magyar ügyet. Ez persze elsősorban a két világháború közötti korszakra vonatkozott.

A szociáldemokratáként induló Jordáky Lajos, a kommunista Nagy István, a népi író Kiss Jenő, a második bécsi döntést megelőzően a román parlament magyar képviselője, majd az orosz fogóság és hazatérése után könyvkereskedő, végül a Kritikon szerkesztője Mikó Imre (apám, L. Ákos mellette dolgozott az Erdélyi Pártban), Csehi Gyula még szót értett, egymással.

Csehit, aki igencsak sokat ártott a magyarságnak – épp a szerkesztőségi irodájában mutatta be nekem Kolozsváron Mikó. Mindenki zsarolható volt. Csehi Gyula azért, mert Párizsban, tanulmányai városában megismerkedett a trockizmussal. Odahaza egy adott pillanatban, amikor a román kommunista párt úgy látta igen sok közöttük a magyar, meg zsidó, meg másmilyen, akkor valamit előrántott a varázstarisznyából. Így Csehi, hiába tett lehetetlenné neves személyeket, egyetemi tanárokat, eszköz volt csupán, akit utolért a végzete, még e földön. Bár mindenre van magyarázat, a véleményem az, hogy a felmentést igazán nem várhatják el tőlünk az ilyen és hasonló cselekedetért.

Elfogadtuk Gáll Ernőt is, akivel generációmhoz tartozó értelmiségiek so-

kaságát az égvilágon semmi ideológiai, eszmei rokonság nem kapcsolt össze. Gáll Ernő, az ügyes és kedves lavírozó, aki mindig elhitette még saját magával is, hogy miért kell a párt utasításait követni, vagy éppen elfordulni tőle, adott pillanatban felismerte, hogy jobb önkritikát gyakorolni. Például azok – írta –, akik megjárták a haláltáborokat, helytelenül vélték, hogy jogos a bosszújuk. Persze – tette hozzá – rosszul gondolták. Új fogalma is rokonszenves volt, a kettős kötődés: a magyar és a zsidó kultúrához.

Balázs Péter festő, Nagy Olga néprajzos író, Krizsovánszky Laci bácsi, az egykori teológus, s a börtönviseltek, (Varró és társai) jól megvoltak egymással. Drága barátom volt Tóth Sándor, a „Korunkos”, akivel dehogy értettem én egyet, mégis, szeretettel emlékezem a kolozsvári, a stranddal szomszédos Déva utcai otthonukban eltöltött órákra. A legsötétebb Ceausescu-korszakban (kétszeresen is, mert az elnyomás te-

tőpontjára hágott, s mert az utcák világítás híján, vak sötétek voltak) gyönyörű neje felszolgált a valódi feketekávét, esetleg cujkát, a káposztás lángost és diszkréten kivonult, hogy osszuk és szorozzuk a történelmet...

Még Tamás Gáspár Miklóssal is, mint „két fehér ember” a kannibálok között borultunk egymás nyakába a 70-es évek derekán, Kolozsváron, amikor Nicolae & Elena Ceausescu országjáró körútjának egyikén gorilláitól körülülve, a Széchenyi téren szónokolt.

Szóval akkor, ott Erdélyben volt egy közös ellenség, a magyar-zsidó-német – nem utolsó sorban román – ellenes román hatalom...

Az alábbi írások: elsősorban erdélyi zsidómagyarok írásai. Ezzel emlékezünk rájuk, hogy vállalták a kettős identitást: zsidóként magyarul éreztek, magyarként cselekedtek.

Erdélyi polgárok voltak ők is, akár csak a magyarok, szászok, svábok.

Lipcsey Ildikó

ZSIDÓ LOVASKÜLDÖTTSÉG Hunyadi Mátyás esküvőjén

Anagyváradai római katolikus püspöki templom egyik oldal-oltárát határoló oszlophoz aranyozott püspök-szobor támaszkodik. Elmélyült tekintetű, komoly férfiú néz szembe az ajtatos látogatóval, fején püspöki mitrával és kezében pásztorbottal. Dr. Fraknói Vilmos címzetes arbei püspöknek hívták a szép szobor élő mását. A századvégi magyar történetírás egyik legnagyobb mestere volt Fraknói Vilmos. Egyházi érdemeit hirdeti a kétágú mitra, tudósi munkásságát számos értékes történeti mű, meg az is, hogy előbb tagja, majd titkára, főtitkára, végül alelnöke lett a büszke magyar tudós társaságnak, a Magyar Tudományos Akadémiának.

Mátyás király korának legkiválóbb ismerője Fraknói volt. Ő mutatott arra, hogy Mátyás nem 1443-ban született, mint ahogyan azt a történettudomány előtte volt művelői hirdették, hanem ezernégyszáznegyven február hó 23-án, vagyis éppen ebben az évben van ötszáz éve, hogy a kolozsvári Óvár egyik szerény házában a nagy Mátyás király az élettel először találkozott. A tudományos világ s a közhiedelem egyaránt úgy tartja, Fraknói kutatásai nyomán, hogy ehhez az adathoz semmi kétség nem fér. Meg is ünnepelte az erdélyi magyarság és főként a sajtó az ötödik centenáriumot néhány szép cikkel meg verssel, itt-ott egy előadással. Ehhez a koszorúhoz akarok én

is egy szerény virágszálat tűzni, amikor az erdélyi zsidó olvasóközönség elé tárom azt a talán nagyon kevesek által ismert jelenetet, amikor Mátyást második házassága alkalmával díszes zsidó küldöttség kereste fel és életének eme jelentős állomásán a maga ajándékaival igyekezett kedveskedni neki.

Mátyás keresztelési szertartása illő fénytel Kolozsvárról ment végbe. Az apa, a dicsőségteljes hadvezér, hű fegyvertársainak kíséretében jelent meg. Ekkor történik Mátyás első találkozása zsidókkal, ugyanis Tucz, kikeresztelkedett zsidó tartotta a keresztvíz alá. (Lásd: Löw L.: *Zar neuener Geschichte der Juden in Ungarn. Budapest, 1874.*) Kora ifjúságától kezdve sok viszontagsággal kellett megismerkednie, de azért igen gondos nevelésben részesült. Maga Hunyadi János is, mikor kormányzói és hadvezéri elfoglaltsága engedte, sokat foglalkozott fiával. Az ifjú Mátyás, akire nagy jövő várt, korán politikai érdekek áldozata lett. Ez határozta meg élete folyását, olyannyira, hogy az alig 12 éves ifjúnak Cillei Erzsébetet el kellett jegyeznie s a menyegző napját is kitzűttek nemsokára. 1455-ben a házasság egyházi áldásban részesült, de az egybekelés, tekintettel a házasság fiatal korára, elhalasztott. A fiatalasszony azonban csakhamar súlyosan megbetegedett és korai halálával romba döntötte azt a politikai tervet, amely a házassághoz fűződött.

Tanulmányok, diplomáciai cselszövegek és hadjáratok közepette végre a Hunyadi család elérte a dicsőség legmagasabb fokát és a főrendek Budán megválasztják Mátyás személyében Magyarország új királyát.

Az új király mindössze 18 esztendő, de tele van a legszebb uralkodói érényekkel: bátor, művelt, kitartó s az ellenféllel szemben, ha kell, kíméletlenül kemény. Az ország zsidói ebben az időben igen fejlett autonómiát élveztek. Már 1365 óta igazságügyi és közigazgatási ügyeiket „az országban lakó minden zsidók bírása” címmel elruházott főhivatalnok intézte. Ez az intézmény Mátyás idejében még javában működött. Az országos zsidó bírót (akinek jogköréhez nemcsak a zsidók egymásközi ügyei, hanem keresztények ellen felmerült viszályai is tartoztak!) akadályoztatása esetén egy országos albíró helyettesítette, a többi albírákkal együtt, akiknek köteletségéhez tartozott a zsidók védelme is. Mátyás születésének évében Hédervári Lőrinc volt a zsidó bíró. Mátyás idejében az országos zsidó bíró hatáskörét megszüktették, s az autonómia jelentős megnagyobbodásaként, új hivatalt létesítettek: a zsidó praefecturát, melynek

viselője zsidó volt. Zsidó történettudósok arra a megállapításra jutottak, hogy ezt a hivatalt Mátyás éppen a zsidók kérelmére létesítette, s amikor már megvolt a hivatal, a zsidók mindent elkövettek – úgy látszik sikerrel –, hogy annak viselője zsidó legyen. Nagyon sok Mátyás-kori oklevél szól a kor zsidóiról, maga Mátyás két kiváltság-levélben is megerősíti a zsidók jogait, s minden okunk megvan arra, hogy feltételezzük: Mátyás udvarában a pénzemberek, de még a tudósok között is több zsidó volt, kiknek kapcsolatai a nagy királyhoz a legjobbak voltak.

Mátyás özvegye majd másfél évtizeden át tartott. Rengeteg diplomáciai bonyodalom akadályozta meg, hogy a számtalan házassági terv valamelyike sikerüljön. De végre elkövetkezett a beteljesülés. A nápolyi király második leányának, Beatrix hercegnőnek kezét Mátyás 1474 nyarán Nápolyba küldött követi kérték meg. Óriási mennyegzőre készültek. 1476-ban küldötte szét Mátyás a követeit, a császárhoz, Németország és Olaszország összes fejedelméhez, hogy őket a menyegzőre meghívják. A pfalzi gróf is elküldte követét, aki valójában egy roppant szorgalmas, pontos és élesszemű riporternek bizonyult. Gazdájának küldött jelentései a legapróbb részletekig, megkapóan és színesen írják le Mátyás udvarát és a királynő fogadtatásának ünnepélyét. Marczali, a nagy magyar-zsidó történész hívja fel először a figyelmet arra, hogy ennek a jelentésnek zsidó vonatkozásai is vannak. Magát a jelentést Mária Teréziának ajánlott művében közreadja Schwandtner Bécsben a 18. század derekán megjelent művében. (*Scriptores Rerum Hungaricarum Tom I. 523.*) A zsidókra vonatkozó mintegy 15 sort közli az említett mű nyomán a Magyar-Zsidó Oklevéltár (*II. kötet. Pótlás az oklevéltár I. kötetéhez 31. sz.*). Érdekes, hogy Fraknoi, aki éppen az említett jelentés alapján írja le meglehetősen részletességgel a budai bevonulást, a zsidókra vonatkozó részt szándékosan teljesen kihagyta, holott ez a jelenet, a maga színességében, mozgalmasságában s a pfalzi gróf követének beállítása szerint a nap eseményeinek egyik kiemelkedő momentum volt, s annak teljes megrajzolásához feltétlenül hozzátartozna.

December 15-én tartották meg Mátyás és Beatrix ünnepélyes bevonulását az ország fővárosába. A menetet lovascsapat nyitotta meg, ez után haladtak a külföldi követek és más előkelőségek, fényes öltözetben, pompásan felszerelt nemes lovakon, melyeknek szerszámait drágagyöngyök ékesítették. A pfalzi követ azonban azt jelenti, hogy min-

den fényt túlragyogott a fehér paripán lovagló király, kinek fővegét, arany palástját a gyöngyök és drágakövek teljesen elborították. Aztán következett a királyné, szintén arany paripán, fejét korona fődte, sárga selyem palástja alatt arannyal átszőtt kék ruhát viselt. Úgy tűnt fel, mintha egészen aranyból és drágakövekből lett volna („Sic igitur advenienti Regi et Reginae, extra moenia primum obviam Iudaei perrexerunt; primo loco Iudaeus unus primarius, eques magna aetate, gladium praeferebat; et ex eo vasculum argento plenum, in quo decem erant argenti librae...”).

Plasztikusan tűnik elénk a fenti mondatból bevezetett szövegből, a zsidók felvonulása. Kitűnik belőle, hogy a zsidóság ez időben nem csak gazdasági, hanem jelentős közjogi tényező is volt. A felvonuló királyi pár elé az összes küldöttségek közül először a zsidók mentek. Elöl vágatott vezetőjük, lóháton, karddal a kezében, kis hordócskát is vitt magával ajándékkul, tíz font ezüsttel. Utána nyargalt a fia szintén kivont villogó karddal a kezében és ezüstöt tartalmazó hordócskával. A vezetőket huszonnégy bíborruhába öltözött zsidó követte, mindegyiknek kalapja mellett struccotollat lebegtetett a friss decemberi szél, majd hétszáz zsidó gyalog, piros zászló alatt, melyre bagolyláb volt festve, öt tövissel és benne két arany csillag (sub rubeo vexilo; in quo pes bubonis, quinque aculeis, et infra eum duae aurea stelae, supra vero Iudaica aurea tyara, fuerant depicta), ezek fölött pedig aranyos zsidó főveg díszelgett. A felvonuló zsidók fején Ephod volt, középen haladtak az öregek, akiket ifjak vettek körül, lombsátor alatt vitték magukkal szent jelvényeiket, meg a tizparancsolatot, hangos énekszóval jöttek és igen nagy volt az örömük. Az egykori krónikás hozzáfűzi még azt is a színes leírásához, hogy az ajándékok és a felvonulás következtében nem kis dolgok elérését remélték („... non parvum lucrum expectarent.”).

Talán ez a korszak volt a magyarországi zsidóság aranykora. Maga Marczali Henrik is megállapítja, hogy ilyen ünnepekben azóta századok óta nem volt részük. Így hát a Mátyást ünneplők sorában nekünk is ott a helyünk. Az ő elmúlásával az általa bírt területek zsidóinak változatos sorsa számtalan szomorú és sötét eseményt rejteget magában, amelyek szinte legendikussá teszik ezt a távoli ködös múltból oly pazar fénytel világitó ötszáz év előtti színes, szép, de örökre letűnt képet.

Dr. Márton Lajos

Erdélyi Zsidó Évkönyv 5701 (1940-41)

ERDÉLYI ZSIDÓK NYÍLT LEVELE a történetíró gróf Kemény Józsefhez

A zsidókérdéssel mindig és mindenütt élénken, gyakran szenvedélyesen foglalkoznak. Természetesen az így származó tanulmányok a szemlélő álláspontjához képest, sokféle módon ítélik meg, illetve mutatják be a zsidóság helyzetét valamely meghatározott időben és helyen.

A zsidóság egyetemes történetírása során a történészeknek a fenti körülmények folytán, az első hitelességű forrásokon (oklevelek, emlékiratok) kívül, számtalan, egymással gyakran ellentmondó helytörténeti adatra, tanulmányra kell figyelemmel lenni. Ezeknek az adatoknak sokaságából szűrhető le egy ország zsidóságának különleges története.

A magyarországi zsidók történetének keretén belül, a fenti állítások külön is fennállanak az erdélyi zsidók történetének kutatására.

Eisler (1900. III. 24. előadásában, megjelent KIFE Évkönyv 1906. 94. és köv. l.) hívja fel először a figyelmet arra, hogy indokolt az erdélyi külön zsidó történet problematikájának felvétele. Indokai ma is mind helytállóak, sőt, azóta még meg is szaporodtak. Az a sajátos fejlődés, amelyen az erdélyi zsidóság az anyaországbeli testvéreitől való elszakítottágának huszonkét éve alatt keresztül ment, egymagában is indokoltá teszi történetének sajátos szempontok szerinti külön kutatását.

Ugyancsak Eisler határozta meg először az erdélyi zsidó történetírást megelőző alapvető munka célját és irányát is. Teljes egészében elfogadhatónak kell ezt az útmegjelölést tekinteni ma is, mert hiszen az erdélyi zsidó történet kutatása terén azóta vajmi kevés történt.

„A munkát – mondta Eisler (idézett mű (i. m.) 97. l.) –, tehát a kezdet legelején kell elkezdni. Mindenekelőtt az anyagot kell összehordani, amelyen a munka majd felépül. A régebbi idők tekintetében itt persze csak arról lehet szó, hogy a vonatkozó irodalmat még szélesebb körben tanulmányozzuk át, mint ahogy eddig történt, hogy a ne-

tán még feltalálható adatokkal kiegészítsük azon korra vonatkozó elég hiányos ismereteinket.”

Ez a feladat ma is, és ennek a feladatnak a szolgálatában akar állni ez az írás.

Kutatásai során Eisler megállapította, hogy az erdélyi zsidók történetének összefüggő bemutatására a 19. század egy érdekes kísérletet hozott (i. m. 96. l.). „Gróf Kemény József, az Erdély története körül oly nagy érdemeket szerzett tudós főúr” foglalkozott először, rendszeresen az erdélyi zsidók történetével. Kéziratban maradt munkái – melyeket Eisler ismert, de talán nem eléggé alaposan értékelt, – ma is az immáron jogos tulajdonosához visszatért Erdélyi Múzeum levéltárában található. (Collectanea XXI. n. 7. és Lex. Rer. Trans. II. jelzés alatt.) Értékelésük, feldolgozásuk, s egyben a tudós főúr más zsidó vonatkozásainak bemutatása, a közeli jövő feladata.

Itt e kérdés összességével szemben, csak egyet akarunk ismertetni: mily körülmények közt határozta el Kemény, hogy az erdélyi zsidók történetével foglalkozni kíván?

„Geschichte der Juden in Siebenbürgen” (A zsidók története Erdélyben) a Kemény-féle értékes kísérlet címe. Kétségtelen tehát, hogy egységes, teljes és önálló erdélyi zsidó történetet akart írni. Ki irányította a kérdés felé a figyelmét, milyen alkalom szolgált arra, hogy be nem fejezett, jobbra csak jegyzetekben maradt művét megkezdje?

Kemény minden valószínűség szerint csak élete utolsó kilenc évében, (1846–1855) foglalkozott a zsidók történetével. Kétségtelenül korábbi kézírataival erre utal az említett kézirat összehasonlítása. Így tehát valószínű,

hogy annak a nyílt levélnek alapján terelődött a figyelme a zsidók történetére, amelyet „több erdélyi izraelita” aláírásával küldtek hozzá 1846-ban.

A „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde” című brassói szász lapban 1846. január 26. az 5. szám első és második oldalán jelenik meg az említett nyílt levél az alábbi szöveggel:

ALÁZATOS EMLÉKIRATA TÖBB ERDÉLYI IZRAELITÁNAK t. c. Méltóságos Gyerő-Monostori Gróf Kemény József úrhoz

A gróf úr fáradhatatlan kutató szelleme oly szívesen nyúl bele az évszázadok legsötétebb mélyére és oly sok fénylő aranyseme a történelmi alkímiaának ragyogott fel ezeken a lapokon és még fényesebben a Méltóságod által támogatott „Magazinban” Erdély történelemről. Mi is megengedtük magunknak, hogy figyelmünket ezen szép eredményeknek szenteljük, de eredménytelenül kutattunk mind mostanáig az irányban, hogy az erdélyi történelemben népünkéről valamelyes okirati adatot találjunk.

Minket a világtörténelem legrégebbi népének neveznek; s vajon most, miután csekély számúak vagyunk, hazánk és Európa történetében rólunk említés ne történjék?

Az összes nemzetek azon buzgólkodnak, hogy történetüket a régi idők homályából napvilágra hozzák, hogy az események folyásából tanulságot és vigaszt merítsenek, hogy a múlt maradványaiából a jövőhöz anyagot gyűjtsenek, s jövőjüket tükröztessék a méltó elődök cselekedeteiben, valamint, hogy elővigyázatossággal és megfontoltsággal fenntartsák népük életét és méltóságát a többi európai népek között. Mindezek közül csak mi vagyunk kizárva. A jelen évszázadban azonban a nemes magyar nemzet és a haladó Németország kezdték lerázni azokat az előítéleteket, melyek eddig a mi társadalmi és erkölcsi fejlődésünket gátolták. Ebben a tekintetben már egy jobb jövő elé nézünk –, de még mindig hön dhítozunk, különösen mi, erdélyiek, népünk történelme után, mely, ha nem is lenne felemelő, de legalább intene bennünket elődeink hi-

báira, vagy amely törekvéseinknek más és jobb irányt szabna.

Szeretnénk egy elfogulatlan történelmi-kritikus szájából hallani, apáink bűne-e vajon, hogy mi nem hivatkozhatunk dicső férfiakra és eseményekre, melyekben tükröződhetnénk, vagy csak igazságtalan előítéletek és hibafelrovások azok, amelyek a mi szegény népünkre és ezer év előtti elődeinkre oly hibás világtást vetnek, hogy minket állandóan idegeneknek tekintenek. Az ókori történelem – okkal, vagy ok nélkül – azzal hízeleg ugyan nekünk, s ezt nem is vitatjuk, hogy mi Krisztus születése előtt 17 századdal Európában éltünk az első törzs leszármazottaként és innen zarándokoltuk Jeruzsálembe, s hogy Jeruzsálem pusztulása után kétszázegy éven keresztül 72 izraelita származású herceg uralkodott a mai Ausztria környékén. Magyarországon II. Endre uralkodása alatt fajunk még annyira tiszteletben állott, hogy keresztények és zsidók egymással házasságot kötöttek. Erdélyben, ahol a történelem semmilyen említést sem tesz rólunk, állandóan idegeneknek tekintenek bennünket, már pedig Krisztus után 90-ben, a keresztény időszámítás szerint, korszakalkotót cselekedtünk, s behivattunk Decebál géta király által a rómaiak leküzdésé-

re. Mint megsegítő népek (az eredetiben: Hilfsvölker) elődeink nagy számban jöttek, úgy mondják 50.000 lélek, a Dardanellákon, a Fekete tengeren, a Moldován és Oláhországon át Erdélybe, s harcoltak és véreztek Trajanus csapatai ellen Tordánál, amiről Enyedet, Ajudot is elnevezték. A mi elődeink építették fel a keresztény időszámítás szerinti 105-ben Talmácsot, Nagyszében mellett, mely község a talmudisták székhelye volt és Bethlen is általuk lett alapítva. Hogyan vesztettük el birtokunkat és jogainkat? Háború, tűz, pestis vagy kikeresztelkedés által? Mindez, vagy csak valami is ebből, nemzetünkre nézve fontos lenne, vagy legalábbis felemlítése által a jelen gyalázata kárpótolva volna. Népünk középkori története Erdélyben éppoly ismeretlen előttünk, mint az ókori, s mondhatnánk még homályosabb is, mert feltevések és mondák sem töltik be e korszakot. Csak annyit tudunk, hogy a reformáció kezdetéig, azaz a 16. század első feléig nem léteztek Erdélyben más vallások, csak a két keresztény vallás, a római katolikus és a görögkeleti, valamint a zsidó. Ettől kezdve nagyon keveset tudunk népünkről mondani, bár nagyon sok okmány és javunkat szolgáló szabadságlevél (Privilegium) penészedik az irattárakban, me-

lyek zavaros időkben őseink gondatlansága folytán elkallódtak, anélkül, hogy legcsekélyebb tudásunk lenne róluk és jogos kedvezményeket igényelhetnénk általuk. De nem anyagi haszon lenne az, amelyet Erdély zsidó lakossága történelméből levonni kívánna, nem, csupán erkölcsi, hogy áttekintse a végtelen hosszú utat, melyet 2000 év óta oly sok fáradtsággal, oly kevés eredménnyel tett meg és mérlegelve az elmúlt időt, ésszerű célt tűzhessen maga elé és követeléseiben elővigyázatos, megfontolt legyen. Ezért áhítózunk történelmünk után, és ezért merészkedünk megkérni annyira elhanyagolt hitsorsosaink érdekében, azok fokozatos nemesítése céljából a nagytudományú Gróf Urat, hogy történelmi tanulmányai során a mi történetünkről se feledkezzék meg, s hogy a már feltárt, vagy még feltárandó anyagot szíveskedjék a bevezetésben megjelölt úton a már megszokott tanulságos módon velünk megismertetni. A nap rövid, a munka sok, de a munkások restek és egy egész nemzet sínylődik!

Több erdélyi izraelita.

Dr. Márton Lajos
(In. Erdélyi zsidó Évkönyv
5701 (1940-41))

ROMÁN URALOM ALATT Életképek az erdélyi zsidók életéből

Alig múlt el hónap, hogy az erdélyi napilapok ne írtak volna olyan eseményekről, amikor újra és újra egyének és társaságok kerültek a román hadbírótság elé. Tudott dolog, hogy Románia a béke „áldott” 22 éve alatt állandóan hadbíróssági ítéletekkel torolta meg úgy a meggondolatlanságból, mint a jogos felháborodásból történő ellenkezést, vagy minden olyan cselekményt, amit a román „haza” elleni bűncselekménynek vagy merényletnek tartott.

A román hadbírótság előtt

Ebben a nagy megtorló hadbírói hadjáratban ott láthattuk szorongani a vádlottak padján az erdélyi zsidó vallású magyarok minden fajtáját társadalmi különbség nélkül.

Ott álltak némelykor csoportosan a volt tisztek, nem kisebb váddal terhel-

ten, mint, hogy lekicsinylően nyilatkozat az „uralkodó fajról” és a királyról.

Nem tartozott ritkaságok közé, hogy lázítással és kémkedéssel vádolták a volt magyar zsidó tiszteket.

Ott álltak a zsidó munkások egy különös román katonai ügyész által feltalált speciális váddal terhelten: irredenta-kommunizmus. Minden

jogász mosolyogva az ilyen vádpon-
ton, de a román hadbírótság gondolkodás nélkül mérte ki a súlyos büntetéseket.

Erdély katonai börtöneiben és a Regát sóbányáiban sok ezerre tehető volt azoknak a zsidó vallású magyaroknak a száma, akik a magyar eszme ösztönös, vagy tudatos támogatásáért hosszú évekig ették a rabok keserű kenyerét.

A hadbírósságok felörlő munkája nemcsak az egyéni szabadságok korlátozására szorult, de anyagilag is igyekeztek a delikvenst tönkre tenni a hatalmas pénzbüntetésekkel.

A büntetések betöltése után sem szabadult meg a vádlott a megtorlástól. A polgári hatóságok mindent elkövettek, hogy az ilyen megjegyzett em-

ber egész családja a helyi hatóság szabad prédája volt, a törvénytelen ségek egész sorozatát lehetett minden megtorlás nélkül ellenük elkövetni.

A magyar zsidónak mondhatjuk kétszeresen nehéz helyzete volt a román hadbírótság előtt, két gyűlölet ütköző pontjában állott. Gyűlölték, mert zsidó és mégis magyar nemzetiségűnek vallotta magát és gyűlölték, mert magyar és nem akar más lenni – még akkor sem, amikor a hadbírótság asztala előtt áll.

A huszonnégy éves román impérium hadbírótság ítéletei döntő igazolása az

erdélyi zsidóság magyar viselkedésének és annak, hogy mi itt az ősi szabadság földjén még akkor is magyarok voltunk, amikor az igazán csak meghurcoltatást, verést és börtönt jelentett.

Új román szótákolmány: Judo-hungarian

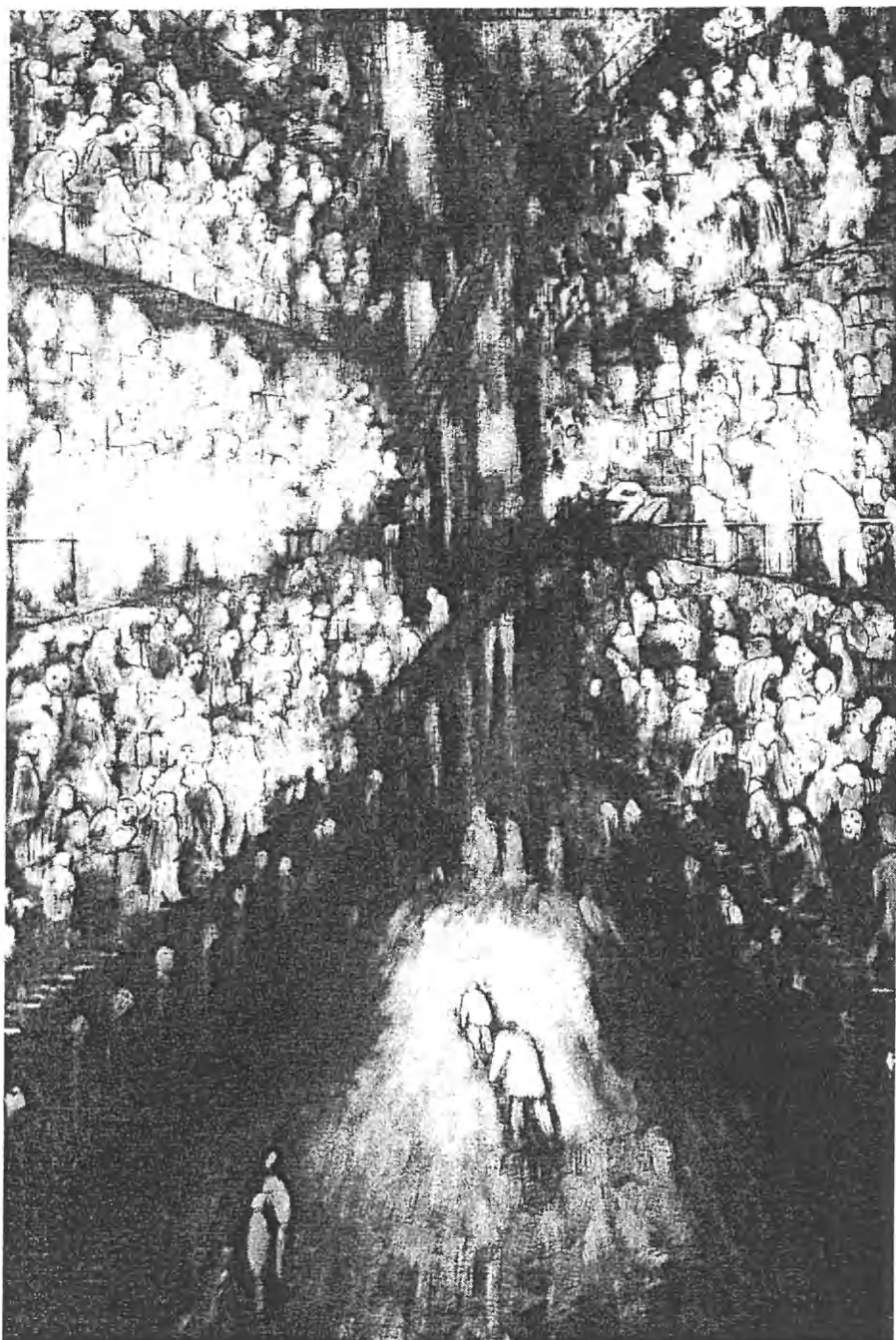
Nem csak a korlátozásokban és a büntetésekben voltak találékonyak a románok, hanem olyan szó és gondolat-komplexumot is gyártottak, amelyeket eddig nem nagyon ismertünk. Ilyen

volt egy váradi román publicista eszmerohama: judo-hungarian.

Ezen a néven nevezett bennünket, erdélyi magyar zsidókat, akik véleménye szerint akadálya voltunk a román asszimiláció útjának, akik mindent elkövettünk, hogy a magyarság ne olvadjon be a román tengerbe, és hogy a magyar szó magasan szárnyaljon a legborúsabb körülmények között is.

A „Judo-hungarian”-t akkor megszegyenítőnek szánták, de valahogy dicséret lett belőle.

A Judo-hungarian elnevezés erkölcsi bizonyítvány lett arról, hogy akár mennyire is judok vagyunk, még is csak hungarianok.

A halálraitétek elszállítása

Meghamisított román népszámlálás

Talán egy ország zsidói sem vallották magukat annyira ahhoz a nemzetiséghez tartozónak, mint a magyarországi zsidók, akiknek hatalmas százaléka mindig tagadta, hogy létezik zsidó nemzetiség is.

Kidomborodott ez az elv már a világháború előtt is, de tartotta magát később is ez az álláspont. Erdély zsidóságának hatalmas része a román megszállás alatt is, és a leghevesebben tiltakoztak a zsidóság vezetői a román kormányánál akkor, amikor az – a magyar nemzetiség számarányát rontani akarván – elrendelte, hogy a zsidó vallásúak a zsidó nemzetiséghez tartoznak és etnikai származás tekintetében nem vallhatják magukat magyaroknak.

Amikor 1930-ban a román kormány népszámlálást rendelt el, Nagyvárad zsidóságának túlnyomó többsége az etnikai származás rovatba „magyar” megjelölést írt be. A városházán üléselő, népszámlálást vezető bizottság nagyon megijedt – amikor az összeszámlálás során a zsidóság ezen határozott magatartása folytán a város magyarságának számaránya eltörpítette a román etnikai származásúkat. Ekkor az történt, hogy az akkori prefektus és a népszámlálási munkálatok vezetője, eltávolították az összeszámláló bizottságból a kisebbségi és a zsidó tagokat és azután az összes zsidóvallásúak számláló lapjain az etnikai származás rovatában a „magyar” megjelölés helyébe „román”-t írtak be.

Tóth Sándor jelenlegi városi főmérnök ennek a hamisítási műveletnek

akaratlan szemtanúja volt, és fontos adatai vannak ennek bizonyítására.

A népszámlálási munkálatok későbbi során a biztosok már el sem fogadtak a zsidótól olyan vallomásokot, amelyben az anyanyelv, vagy az etnikai származás rovatában az illető magyarnak vallotta magát, és ezeket a bejegyzéseket önhatalmúan, a számlált polgár minden tiltakozása ellenére, kihúzták és helyette a legjobb esetben „zsidó” megjelölést írtak be.

Sokan akadtak, akik az így meghamisított számlálási ívek aláírását – dacolva minden durva fenyegetésekkel – megtagadták. A román hivatali gépezet

szempontjából azonban ez nem jelentett semmiféle különös nehézséget: az így alá nem írt íveket egyszerűen aláírták maguk a számlálási biztosok.

(In.: *A mi utunk, ... igazságunk.*
Írások az erdélyi zsidóság történetéből.
Nagyvárad)

ÍGY IS TÖRTÉNT!

Az utóbbi időben mind gyakrabban eszembe jut két történet, amelyet családunk emlékezete őrzött meg. Mindkettő az 1944-es tragikus esztendőről szól és minikét igaz történet az bizonyítja, hogy azokban a szomorú napokban is léteztek olyan emberek, akik megőrizték emberségüket és szolidaritást vállaltak a kiszolgáltatottakkal, az üldözöttekkel.

Az első történetet édesanyám, Sebestyén Rozália (1900-1976) több alkalommal is elmondta nekem. Családunk abban az időben Kolozsváron a Tordai út 18-20 szám alatt lakott. Édesapám, Sebestyén Kálmán (1899-1962) Kolozsvári Nemzeti Színház színművésze volt, anyám, mint háztartásbeli hatéves kisfiúk – e sorok írójának – nevelésével foglalatalkodott. Közvetlen szomszédunkban Kohn Miklós kereskedő és családja lakott. A két család nem volt szorosabb kapcsolatban egymással, de én gyakran játszottam együtt a velem egyidős Kohn fiúcskával.

Amikor a városban elterjedt a híre annak, hogy a zsidókat gettóba gyűjtik és Németországba szállítják őket (hivatalos propaganda szerint dolgozni), anyám fontos lépésre szánta el magát. Átment Kohnékhoz és kérte az asszonyt, hogy fiukat vigyék ne vigyék magukkal, hanem hagyják nálunk. Háború van, ki tudja mi történik a gyerekekkel az úton, nálunk biztonságban lesz a fiuk, különben is – próbált érvelni anyám – ahol egy tál ételt főznek, ott kettőnek is tud teríteni. S ha véget ér a háború, itt majd egészségben megtalálják gyermeküket. Anyám igen keveset értett a politikához, te talán arra sem gondolt, hogy az adott kegyetlen körülmények között ajánlata egyáltalán megvalósítható-e?, de mint a Marianum római katolikus intézetben nevelkedett vallásos ember, egész életében együtt érzett a ki-

szolgáltatottakkal, üldözöttekkel és ha tudott megpróbált segíteni rajtuk. Kohn Miklós és felesége az ajánlatot visszautasította, fiukat nem kívánták Kolozsváron hagyni... néhány nap múlva elvitték őket a szamosfalvai gettóba.

Kolozsvár lakóira is nehéz napok vártak: 1944. június 2-án érte a várost az első angol-szász szőnyegbombázás, mely több épületet rombadöntött és sok civil áldozatot is szedett. A hivatalos propaganda a kitartás mellett kardoskodott, pedig ekkor már Torda felől dörögtek az ágyuk. Reálisabb véleményeket is lehetett hallani, ezek szerint, ha az oroszok eljöttek Sztálingrádtól Tordáig, akkor Tordától Kolozsvárig is eljönnek.

Budapest ostromát a régi Nemzeti Színház óvóhelyén éltük át. Az éhenhalástól megmenekültünk, ugyanis apámat a Szövetség-utcai Kórház román tolmácsként alkalmazta, fizetségeképpen összehozhatta a sebesült katonáktól megmaradt kenyérmaradékot. Ez a napi egy-két darab kenyér számunkra az életbemaradást jelentette.

1945 tavaszán hazatértünk Kolozsvárra. A Tordai-utcai lakásunkat kifosztva találtuk, mindenünket elvitték. A rajtunk lévő ruhán kívül semmink sem maradt, de megmaradt az életünk.

A Kohn családdal többé nem találkoztunk, túléltek-e a szörnyű háborút vagy elpusztultak valamelyik koncentrációs táborban?, azt sosem tudtuk meg.

A másik történet anyai nagybátyám, Tárkányi Sándor (1908-1976) nevéhez fűződik, aki 1944 tavaszán Kolozsvár város tisztviselője volt. Mint városi alkalmazott felettesei beosztották a zsidók deportálását végző bizottság egyikébe. Első alkalommal Náthán Mór kolozsvári kereskedő gettóba szállítására került volna sor,

de amikor nagybátyám meglátta a kis motyójukat sápadtan szorongató négytagú családot és szemtől szembe került a szörnyű tragédiával, megrendülten utasította a bizottságot, hogy hagyják őket a lakásukon. Tárkányi Sándor ezután viszatért a városházára és előljáróinak jelentette, hogy a deportálásban nem hajlandó részt venni. Inczedy J. Ödön tudomásul vette a hivatalos bejelentést, majd nagybátyám elbeszélése szerint még anynyit mondott: „Cselekedj fiam lelkiismereted szerint!”. A város vezetésének és lakóinak hangulatára ekkor már nagy hatást gyakorolt Márton Áron római katolikus püspöknek 1944 május 18-án a Főtéri Szent-Mihály templomban elmondott szentbeszéde, amelyben a zsidók deportálása, az angol-szász bombázások és a háború egyéb borzalmi ellen tiltakozott. Inczedy Ödön fenti szavait bizonyára a püspök bátor szentbeszéde is befolyásolta.

Náthán Mór és családja már nem várta meg a bizottság újabb megjelenését, ettől a naptól kezdve Bindász János kolozsvári fodrászmester védelmébe vette, bújtatta őket és így szerencsésen megérték a háború végét, a szabadulást.

Nagybátyám történetét megírta az *Egység* – az erdélyi zsidóság központi lapja 1946. július 11-én „*Lehet így is...*” címen megjelent írásában. A Világosság 1945. július 5-én kelt tudósításában beszámolt arról, hogy Avram Bunaciu főügyész és Bohatiel Sándor ügyész tanúként kihallgatta Tárkányi Sándor volt városi tisztviselőt. Nagybátyám vallomását az ügyészség előtt megjelenő egykori üldözött, Náthán Mór is megerősítette.

Sebestyén Kálmán

EMLÉKEZZÜNK

Vitéz lófő Nagybaczoni Nagy Vilmos vezérezredes,
honvédelmi miniszter (1884. május 30. – 1976. június 21.)

120 éve született egy elszegényedett székely nemesi családban. Iskoláit Szászvároson végezte kitűnő eredménnyel, végig osztályelső volt. Erdély és Székelyföld légköre, a neveltetése, a nemzetiségek, a különböző vallások kölcsönös tisztelete egy életre megszabta gondolkodásmódját, magatartását és cselekedeteit. Jóval az első világháború előtt végezte el kiváló eredménnyel a Ludovikát. Ezt követte Bécsben a Hadi Akadémia és a Vezérkari Iskola, ahol már kibontakoztak kiemelkedő képességei. Katonai pályáját a honvédségnél, és nem a közös osztrák-magyar hadseregben kezdte, és ez nyilván hátráltatta előmenetelét.

1938-ban az I. hadtest élén, 1940-ban az 1. hadsereg parancsnokaként részt vett a felvidéki és az erdélyi bevonulásban. 1941 februárjától már nem aktív, és klotildílgeten boldogan él családja körében. Jellemét, tevékenységét összegzi *Végzetes esztendő*k című könyve, amelyből egyes részleteket idézve láthatjuk, hogyan gondolkodik egy kiváló katona, aki mindig a törvényesség és az emberi méltóság talaján állt.

1942. szeptember 21-én Horthy kormányzó felkérte a honvédelmi tárca ellátására, egyidejűleg leváltotta elődjét, a németbarát Bartha Károly vezérezredest. Kállay miniszterelnök szeptember 22-én fogadta.

Szeptember 24-én már le is tette az esküt a királyi várban. Az első napok könnyű munkái után azonban jöttek a nehezebbek. Már néhány nap múlva látta, hogy a legnehezebb és legsúlyosabb problémák egyike a zsidókérdés, mely a hadseregben belül minden vonatkozásban jelentkezett. Itt volt elsősorban a munkaszolgálatosok ügye. A zsidótörvény szerint a zsidónak számító katonakötelesek szolgálatukat nem

láthatták el fegyverrel, és csak munkaszolgálatosok lehettek, még akkor is, ha eddig, mint tisztek szolgáltak a honvédségben. A zsidó munkaszolgálatosok behívását nem korosztályonként, hanem úgynevezett SAS – siess azzal, siess – behívókkal intézték. Ebből súlyos visszaélések keletkeztek. Ha valakinek egy zsidóval valami ügye volt, azt úgy intézte el, hogy behívatta az illetőt munkaszolgálatra, bármilyen korú vagy társadalmi állású is volt.

Zsidóellenes légkör uralkodott a honvédelmi minisztériumban is. A hírhedt 5000-es számú rendelet szabályozta a harctéri szolgálatban a felváltásokat. Kimondta, hogy romának, szerbnek, és zsidónak semmiféle kedvezmény nem adható, őket felváltani nem lehet. A háború egész tartama alatt kint maradnak, míg a többi katonát 6 hónap elteltével fel kell váltani. Nagy Vilmos első intézkedése az 5000-es rendelet 6. pontjának eltörlése volt. Megszüntette a munkaszolgálatosok fogolyként való kezelését. Elrendelte, hogy a munkaszolgálatosoknak ellátása megfelelő legyen, a megkívánt munkateljesítményt

ne éhező emberroncsokból kényszerítsék ki. Elrendelte, hogy a betegeket és a szolgálatra alkalmatlanokat azonnal leszerezjék. Megtiltotta a rossz bánásmódot és a testi fenyegetést. Szigorú vizsgálatokat rendelt el, és súlyos büntetéseket szabott ki azokra, akik a munkásszázadok tagjaival brutálisan bántak, azokat bántalmazták, ütötték, verték vagy megzsarolták.

Ezek az intézkedések a minisztérium tisztikarában visszatetszést és ellenszenvet váltottak ki. Ezek az urak egyetértettek a nyilasokkal. Nagy Vilmos jól tudta, hogy igen sok módja van annak, hogy a hozzá forduló kérelmek ne juthassanak el a miniszteri szobába. Lehetővé tette, hogy a kérvények egyenesen és közvetlenül az ő kezébe kerüljenek, hogy a miniszter hozhassa meg a döntést. Így a beosztottakra már csak a végrehajtás maradt.

1942. októberében megsejmelte az Oroszországba harcoló 2. magyar hadsereget. Meglátogatta a IV. és a VII. hadtest parancsnokait, Csatay és Gyimesy altábornagyokat. Mindkét helyen a csapattest-parancsnokokkal is részletes megbeszélést tartott. Vázolta elveit, elmondta felfogását a legénységgel és a munkásszázadok embereivel követendő bánásmód tekintetében. Utasította a parancsnokokat, hogy gondoskodjanak a munkasalakulatok megfelelő ellátásáról és elhelyezéséről. Az erőszakoskodásokat és az igazságtalan, durva bánásmódot és annak elnézését megtiltotta.

A szemlén egy munkásszázad óvóhelyet épített. Látta, hogy zsidók. Több munkaszolgálatost megszólított; érdeklődött sorsuk és múltjuk felől. Az egyikőtől megkérdezte, hányadik század ez. Az alábbi, nagyon jellemző és az adott körülmények között igen bátor választ kapta: „Alázatosan jelentem, ez a 20. század”. Nagyon jól látta, hogy a parancsnokok szívesebben vették volna, ha nem áll szóba a zsidó munkaszolgálatosokkal. A harctéren sok panasz érkezett hozzá. A zsidókérdés állandó ütközőpont

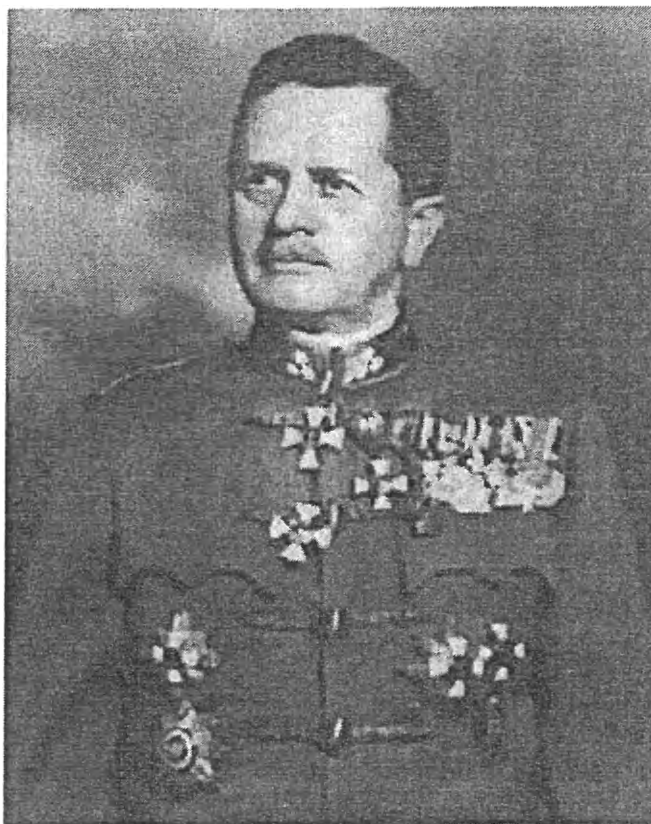
volt közte és egyes munkatársai között. Ebben a kérdésben a vezérkarnál sem talált megértésre. A harctéri ügyekben Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a vezérkar főnöke volt az illetékes, mert a harctéri alakulatok neki voltak alárendelve. 1942. december 12-én Röder Jenő vezérőrnagyot bízta meg, hogy ellenőrizze a munkaszolgálatosokra vonatkozó utasítások végrehajtását.

A közvélemény nagy megdöbbenéssel vette tudomásul a Don menti katasztrófát és az óriási veszteségeket. A kilenc hadosztály emberi és hadianyag-vesztésege szinte pótolhatatlannak látszott. Először a kormányzót, majd a parlamentet tájékoztatta a harctéri veszteségekről. Semmit se szépített, semmit sem hallgatott el, úgyhogy beszámolója után egyes képviselők megütközve azt kérdezték tőle: Nem fél megmondani a valóságot? Nem – felelete –, mert a parlamentnek tudni kell az igazat.

Nagy Vilmos emlékirata szerint a körülbelül 200.000 főt számláló 2. hadseregből mintegy 60-70.000 ember maradt meg, az 50.000 munkaszolgálatosból pedig mindössze 5.000-6.000. A többi elesett, megfagyott vagy hadifogságba került.

A jobboldali pártok egyre jobban támadták. Ennek kiváltó oka Schlachta Margit 1943 januárjában a *Lélek Szava* című újságnak írt cikke volt. Ebben többek között megemlékezett a munkaszolgálatosok szenvedéseiről, és arra hívta fel a magyar anyákat és lányokat, hogy gondoljanak azokra a szerencsételenekre, akik sok méltatlan szenvedésben és bánatomban részesülnek. Köszönettel emlékezett meg arról a honvédelmi miniszterről, aki bátran ki mert mondani, hogy a zsidó munkaszolgálatos is ember, akinek a munkáját éppen úgy meg kell becsülni, mint a harcoló katonáját.

Az erősödő nyilas támadások és a náci Németország kormányzóra gyakorolt nyomása lemondásra kényszerítette Nagy Vilmos minisztert. Június 8-án levelet írt Kállay miniszterelnöknek. „Nagyméltóságod f. hó 2-án

Nagybaczoni Nagy Vilmos

közölte velem, hogy az olaszok és a németek is azt kívánják, hogy ne én vezesse tovább a magyar királyi honvédelmi minisztériumot. Ezt már a Főméltóságú Kormányzó Úrnak is bejelentette Nagyméltóságod.”

A kormányzóhoz a miniszterelnök útján június 8-án beadott lemondó iratában a következőket írja: „Főméltóságú Úr! F. hó 2-án a miniszterelnök úr tudomásomra hozta, hogy a magyar kormányomnak meg kell tennie a lépéseket a németekkel való viszony javítására, és hogy most már nemcsak a németek, hanem az olaszok is kívánják, hogy a honvédelmi tárcát adjam át”

Nagy Vilmos 1942. szeptember 24-től 1943. június 12-ig volt honvédelmi miniszter. Ezen rövid időszak alatt bebizonyította, mire képes egy bátor becsületes katona.

Nagy Vilmost lemondása után Bajcsy-Zsilinszky Endre, Tombor Jenő ezredes és Kiss János altábornagy többször felkereste klotildligeti lakását. Látogatóinak első kérdése mindig az volt, hogy miként ítéli meg a háború folytatásának lehetőségeit. Megmondta újra és újra, hogy a háborút a németek elvesztették. 1944. október 15-én Klotildligeten örömteli meglepetéssel hallgatta a kormányzói kiáltványt. Majd újra megszólalt a rádió, és beje-

lentette, hogy Szálasi fog szólni a „fegyveres nemzethez”. Ez minden bizonyságát és reménykedését halomra döntötte. A nyilasok kezükbe kerítették a hatalmat. A Törvényhozók Nemzeti Szövetsége a nyilasok mellé állt, és csatlakozott hozzá a felsőházi tagok egy része, József főherceggel az élen.

Nagy Vilmost a csendőrnnyomozók régóta figyelték. Végül november 16-án csendőrök jelentek meg klotildligeti villájában, és letartóztatták. Beszállították a svábhegyi Lomnic szállóban lévő nyilas fogházba. Ott találkozott Béla bátyjával és még több politikai letartóztatottal, akikkel együtt 18-án a sopronkőhidai állami fegyintézetbe hurcolták. Onnan az oroszok közeledtére 54 politikai fogollyal együtt Barcsay Árpád csendőr alezredez vezetése alatt, gyalogmenetben a gschaidreni internáló táborba vitték őket.

Április elején a honvédelmi minisztérium kérte Vajna belügyminisztert, hogy a tisztí rabokat átvehesse. Barcsay csendőr alezredez mindenáron meg akarta akadályozni a foglyok szabadlábra helyezését, arra készült, hogy átadja a foglyokat a német Gestapónak.

Szerencsére 1945. április 28-án reggel megjelentek a honvédelmi minisztérium vezérkari tisztjei közül öten, és fegyverrel kényszerítették a csendőröket, hogy a foglyokat engedjék szabadon. Május 1-én jelentek meg Zimmerben az amerikaiak, akik mint volt politikai foglyoknak szabad mozgást engedtek nekik egy meghatározott területen belül.

A fenti vázlatos kép bemutatja Nagybaczoni Nagy Vilmost, a kiváló katonát, aki elsőként ismerte fel, milyen veszély fenyegeti Magyarországot Németország és a nyilasok részéről. Náciellenessége, törvénytisztelete, embersége példát mutatott. Kimutatható, hogy a vészkorszak tisztjei és katonái Nagy vezérezredes példájából merítettek.

Lebovits Imre
(Új Élet)

Boldog Apor Vilmos püspök

Dr. báró altorjai Apor Vilmos törzsökös székely főnemesi családból származott. Édesapja Apor Gábor háromszéki vármegye főjegyzője, édesanyja Pálffy Fidélia. A szülőknek kilenc gyermeke született. Vilmos 1992. február 29-én született Segesvárt. 1895-ben a család Bécsbe költözött, de élénken kapcsolatot tartottak fenn Erdéllyel, a gyerekek minden szünidőben itthon voltak. Édesapja a családi birtokon felfedezi a Büdöshegy gyógyító barlangjait és a Bálványos forrásait: kiépíti azt, és így lett alapítója a későbbi Bálványosfürdőnek. 47 éves korában ötnapi betegség után meghalt.

A hat éves Vilmos édesanyját vizsgálta: „Mama, én megtanulok hegedülni, és olyan szépen fogok játszani, hogy elfelejted a papa halálát.”

Vilmos a gimnázium első öt osztályát az osztrák jezsuiták kalksburgi, a befejező hármat a magyar jezsuiták kalocsai intézetében végezte. Kiváló tanuló és jó sportoló.

Papi pályára már kora gyermekkorában készült: egy alkalommal Jézuskától kelyhet kért ajándékba, hogy majd legyen, amivel a misét bemutassa. 15-16 éves korában Keresztelőszentpálon Haller Ferenc grófnál nyaral és ekkor már határozottan állítja, hogy pap lesz.

A jeles érettségivel és kitűnő erkölcsei bizonyítványával rendelkező Apor Vilmos a győri egyházmegyében kezdte el egyházi pályafutását – gróf Széchényi Miklós püspök – aki rokona volt, szívesen fogadta a jelentkezést. A tehetséges ifjút az innsbrucki teológiára küldi tanulni, ahol a Nicolaihaus-nak lett a lakója, majd két év múlva a Canisianumba megy át. Egy év után a püspököt áthelyezték Nagyváradra, és a rokon kispapot is magával vitte.

Teológiai tanulmányait a hittudományi doktorátus megszerzésével fejezte be. Sigismund Waitz, brixeni segédpüspök szentelte pappá 1915. augusz-

tus 24-én, szűk rokoni körben első miséjét másnap meg is tartotta.

Püspöke Békés megye akkori székhelyére, Gyulára küldi segédlelkésznek. 1915. szeptember 8-án köszön be. Kiváló lelkipásztor; „személyi” lelki-vezetésnek a művelője: beszélgetés, családlátogatás, gyóntatás, tanácsadás, stb.

Rövid káplánsága alatt létesíti a Nővédő Irodát.

1917. őszén püspöke Nagyváradra rendeli, ahol a papnevelésben tanulmányi felügyelő és dogmatika tanára, de 1918. augusztusában már Gyulára plébánosnak nevezi ki. Szívesen tért vissza, mert már ismerte – problémáival együtt, amelynek megoldására vállalkozott.

Gyorsan követték egymást az események: az „őszirózsás” forradalom, Károlyi Mihály rövid életű köztársasága, Kun Béla kommunista proletárdiktatúrája és a román megszállás.

Az elesettségének, bizonytalanságnak és rémületnek ezek a szomorú hónapjai megmutatták, hogy Apor Vilmos, az ifjú, szelíd, jámbor pap, ha az Isten ügye, a hívek ügye és a szenvedő embertársinak a java ügy kívánja, kemény, határozott, semmi áldozatot sem sajnáló férfi is tud lenni. Katolikus hitbuzgalmi és társadalmi egyesületeket hozott létre, amelyek a hívek továbbkép-

zését és munkatársak kiválasztását is szolgálta.

1921-ben elindította a Gyulai Katolikus Tudósító havilapot, mely minden családba elvitte a plébános sorait, és az egyházközség helyzetét ismertette. 1922-ben népmissziót szervezett. 1924. augusztus 15-17. között megrendezte az Alföldi Katolikus Nagygyűlést. Az ünnep szónoka Prohászka Ottokár püspök. Plébániáját és híveit igyekezett bekapcsolni a nagy magyar katolikus közösség életáramlatába: csoportokkal vett részt a Katolikus Nagygyűléseken, a Szent Imre és Szent István emlékére rendezett ünnepségeken, az Eucharisztikus Világkongresszuson. 1938. július 3-án köszöntötte az „Aranyvonatot” a „Szent Jobbal” Gyulán.

Kiváló lelkipásztor, aki szereti és töredik híveivel: minden réteghez tartozóval. A hívek adták neki az „Apor Vilmos – a szegények plébánosa” címet.

1941. január 21-én nevezi ki Róma püspökké, február 24-én szenteli fel Szerédi bíboros, Glattfelder csanádi, Czaplak veszprémi püspök. 1941. március 2-án foglalta el a püspöki széket. A győri egyházmegye 72. püspökének jelmondata: „A kereszt erősíti a szelídet és szelídíti az erőt.”

Kiváló püspök, aki papjainak atyja és segítője. Pontos és pontosságot követel. Gyakran látogatott a szemináriumba. A látogatókat érkezésük szerint fogadta. Segített pénzzel, tanáccsal. Jótékonykodott és erre ösztökölte papjait is. Tele volt reformtörekvésekkel. Szerette volna az egyházi földbirtokot és a vagyont is szociális célokra fordítani, de a háború kitörése megakadályozta. Ezért törekedett jó „földesúr” lenni. Ismerte a falu életét és érdekelte a munkás ifjúság.

1944. március 19-én Németország megszállja Magyarországot, április 13-án súlyos légítámadás éri Győr várost, 564 ember meghalt, 1132 megsebesült. Apor püspök minden bombázás után megjelenik és vigasztal. Megindul német parancsra a gettóba zárás és deportálás. Pünkösdkor elrendelik, Győrött is állítsák fel a gettót. Apor püspök hevesen tiltakozik: „Az isteni tör-

vények a Führert is kötelezik. Eljön az idő, amikor majd a világ és Isten ítélőszéke előtt felelni kell tetteiért.”

1945 márciusában az orosz haderő támadásba kezd és vonul Bécs felé. A püspök híveit, papjait helybennmaradásra kéri. 28-án Győr ostrom alá esik, az oroszok megszállják. Nagyhét volt, a szenvedések hete. Nagycsütörtökre virradó éjszakát átvirrasztotta. Nagypénteken a püspöki pincébe menekült apácákat és menekült nőket védelmezte, amikor egy orosz katona három lövéssel megsebesítette. „Köszönöm Jézusomnak, hogy Nagypénteken szenvedhetek.” Állapota rosszabbodott. Húsvét napján még megáldozott. Megkezdődött az agónia. Utolsó imádsága: „Istenem, Atyám a te kezébe ajánlom testemet, lelkemet! Jézus Szentséges Szíve, bízom Benned! Felajánlom összes szenvedésemet engesztelésül a saját bűneimért, de felajánlom papjaimért is, híveimért, az ország vezető embereiért és ellenségeimért. Kérem Istent, ne tulajdonítsa nekik bűnül azt, amit elvakultságukban az egyház ellen tesznek!

Felajánlom szenvedéseimet az édes magyar hazáért és az egész világért!

Szent István, könyörögj szegény magyarokért!”

báró Apor Vilmos

Húsvét hétfőre forduló éjjelen, 1945. április 2-án éjjel egy óra öt perckor meghalt.

A vértanú püspököt közvetlen munkatársai a Püspöki vár gótikus kápolnájában a Magyarok Nagyasszonya oltára előtt ravatalozták fel. Temetése egyszerű és szegényes volt, a Káptalan domb

alatti karmelita templom kriptájába temették április 4-én.

Utódja Papp Kálmán püspök rendbe hozatta a székesegyházat és a Szent László kápolnában, készítettet helyet vértanú elődje számára. Az ünnepélyes átvitel 1948. november 23-24. volt kitűzve, de közben a kommunista befolyás alá került városi vezetés november 20-án írásban tiltotta meg az exhumálást; rendőri karerővel erősítette meg a várost, az utakat elbarikádozta. Az emlékképet sem engedték kinyomtatni, melyen ez a szöveg volt: „Imádkozzunk, hogy Isten dicsőítse meg a hűséges szolgáit, báró Apor Vilmost, a győri egyházmegye vértanú püspökét, aki jó pásztorként életét áldozta föl az anyagi erény védelmében!”

Átvitelére 1986. május 23-án került sor; azóta a székesegyház Hédervári kápolnájában nyugszik Vilmos püspök teste. 1996. szeptember 7-én II. János Pál pápa is felkereste a kápolnát és imádkozott Apor püspök sirjánál.

Boldoggá avatása 1997. november 9-én történt Romában.

Baricz Lajos
Marosszentgyörgy

Mécs László: *A legutolsó magyar úr, Báró Apor Vilmos emlékének*

A kor nem kedvez már a hősöknek,
A legendából ismerősnek,
Minden színt szürkeségbe rendel:
Divatba jött a milliós
Nyáj-ember és a sáska-ember,
a gépesített Dzsingisz kán.

És mégis szép a külön-álom
A névtelen tömeg halálon!
Hadd zengjen hát dicsfényt az ének
Az országos nagy gyász felett
Győr város mártír püspökének,
Ki magyar úr volt és lovag.

A nyáj-ember és a sáska-ember
Világpusztító küzdelemben
Egymásra rontott kába, részeg,
Vad vértivornyán mindenütt,
S kicsiny hazám a világrészek
Harcában eltiportatott.

Mit ezer évig építettünk,
szív-muzsikával szépítettünk,
könyvtárak, dómok, emberélet,
szabadság, női becsület,
bor, búza, jog: az ördögé lett
győztes hadak prédájaként.

A győri püspök palotája
Pincéjében szorongva, fájva
Bújtak szüzek, anyák, apácák,
Midőn a harcok orkánja dúlt!
A püspök kint állt s védte házát
A Tízparancs tábláival.

Vér mámorával, beszeszelve
Katonák jöttek, követelve
Mit szemérmes száz szólni restell,
A fején, mellén és vállán
Lövést kapott s e hősi tettel
Mégis megvédte szüzeit.

A négy lövés keresztalakja
Testét-lelkét szentté avatja:
Amíg az ország romja füstölt,
a Tízparancs tábláival
így halt mártírhálalt a pöspök,
a legutolsó magyar úr.

Magyar Út (Buenos Aires),
1948. november 17.

A sibói bölény

(NYÍRŐ JÓZSEFRE EMLÉKEZÜNK HALÁLÁNAK 50. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL)

A 2003-as könyvhéten, az emigrációba kényszerült székely író halálának közelgő ötvenedik évfordulója alkalmából, a Kairosz Kiadó gondozásában újra megjelent Nyíró József legkiválóbb történelmi regénye, *A sibói bölény*. Az első kiadás 1929-ben Kolozsváron, az Erdélyi Szépmíves Céh bibliofil sorozatába illesztve vált híressé Kós Károly linóleum metszeteivel. Könyvárusi forgalomba nem került, kizárólag előfizetők számára készült. A Sztánán gyökeret eresztett építész-polihisztor metszetei nem véletlenül kerültek az ekkor már egyre nagyobb népszerűségnek örvendő erdélyi szerző első történelmi regényébe, hiszen Kós és Nyíró 1921-ben együtt alapították a Kaláka betéti társaságot, majd 1924-ben további négy társuk bevonásával létrehozták az Erdélyi Szépmíves Céhet. Nyíró József a Keleti Újság és a Pásztortűz hasábjain elemző publicisztikai írásaiban méltatta az építész- író sokoldalú munkásságát, szakszerű könyvismertetések fogalmazott a Kós Károly által alkotott, sztánai kézinyomdájában nyomtatott könyvekről, az Attila királyról énekről és az Erdély köveiről.

1 933. decemberében az Erdélyi Helikon ünnepi számában a közös munkálkodás és a barátság jogán Nyíró József *Ugye mondtam Károly?...* című derűs írásával köszönti az erdélyiség jelképévé emelkedett építészt, az ötven esztendő Kóst.

1929-ben Budapesten az Athenaeum Kiadó az anyaországi érdeklődők számára teszi hozzáférhetővé a múlt küzdelmeiről a jelennek szóló történelmi regényt. Dernői Kocsis László erről így ír a Magyarországból közölt könyvismertetésében: „Az Athenaeum igen jó szolgálatot tett a magyar közönségnek azáltal, hogy kiadta *A sibói bölényt*, s Nyíró József munkásságán keresztül bemutatja a magyar írás egyik, határon túl került izmos tehetségét”. A sokak érdeklődését felkeltette, keresett könyv 1934-ben ismét megjelenik a széles olvasókö-

zönség számára, az akkor tíz esztendő Erdélyi Szépmíves Céh barna vászonba kötött, Erdély címerével ékesített jubileumi sorozatában. A nemzeti elfogultsággal nemigen vádolható Révai Kiadó a harmincas évek végén és a negyvenes évek első felében – más Nyíró művekhez hasonlóan – *A sibói bölényt* is jónéhányszor közreadta, kényes halina kötésben, minden egyes alkalommal többes példányszámban. Csak győzze a szerző a budapesti könyvnapon, a Révai Kiadó sátrában dedikálni kelendő műveit!

1952-ben Clevelandben Szász Béla történész kezdeményezésére alakul meg a Kossuth Könyvkiadó. A bujdosó magyarok könyves vállalkozásának első elnöke Nyíró József, az őt követő elnök Wass Albert. A székely apostol 1953. október 16-án, Madridban bekövetkezett halálát követően, 1954-ben itt, a cleve-

landi Kossuth Kiadónál jelenik meg *A sibói bölény* Wass Albert napi politikai vonatkozásoktól sem mentes, határozott hangvételű előszavával. Borítóján a bölény rajza a címre utal, és talán arra is, hogy a bölény az előszót megfogalmazó Wass Albert családjának címerállata a hagyomány szerint Szent László királyunk korától. A II. bécsi döntést és az erdélyi bevonulást követően Nyíró József író Andrassy Kurta János szobrászművéstől rendelt egy természetes méretű bölény szobrot, mely azóta is a Nyíró család birtokában van. A szoborról 1943-ban fénykép jelent meg a Magyar Élet folyóiratban, Kádár Zoltán művészettörténész cikkében.

Az erdélyi táj káprázatosan szép, lelket gyönyörködtető leírásában Nyíró József volt Wass Albert példaképe, tanítómestere. *A Havasok könyve* ízes székely elbeszéléseit nem ismerve a czegei gróf valószínűleg meg sem fogalmazta volna a mezőségi táj buja természeti világát hűségesen tükröző műveit, a *Tavak könyvét* és az *Erdők könyvét*.

A Trianon utáni Erdélyben szükség volt a történelmi regényre, mert a kisebbségi iskolákban a múlt tényeit figyelembe vevő és a magyar nemzeti tudattal összhangban álló történelemoktatásra nem kínálkozott lehetőség. Az új hatalom türelmetlensége is arra sarkallta a tollforgatókat, hogy áttételesen, történelmi példázatok segítségével, történelmi analógiák felhasználásával és virágos beszéddel szóljanak saját koruk kisebbségi gondjairól, gyötrelmeiről. A Magyarországon alkotó írófejedelem, Móricz Zsigmond *Erdély trilógiájának* 1922-ben kiadott első kötete, a *Tündérvölgy* is a múlt ábrázolásának módozataira irányította a Királyhágón túli literátorok figyelmét. A történelmi elbeszélések, majd regények divatja kialakulásához nagyban hozzájárult a kolozsvári Ellenzék 1923. november 11-én meghirdetett, nemzeti múltunkat felidéző szépprózai pályázata. Történelmi regényt ugyan egyet sem küldtek be a felhívásra, de történelmi tárgyú elbeszélést annál többet. A pályázat első díját Nyíró

József Rapsonné rózsája című, a szombatosok egykori megpróbáltatásairól szóló elbeszélésének ítélték. Ekkor a kiváló kritikus és irodalom szervező Kuncz Aladár szerkesztette az Ellenzék irodalmi mellékletét. 1925-ben az újabb történelmi novella-pályázaton Berde Mária *Tél-utó* és Sípos Domokos *Vajúdó idők* küszöbén című elbeszélése volt a legsikeresebb alkotás. (Mindkét írás megtalálható az Erdélyi Helikon 1927-es antológiájában.)

Az erdélyi történelmi regény divathullámának első nagy korszakában, 1925-1929 között az irányzathoz tartozó fontosabb művek a következők: Gulácsy Irén *Fekete völgyek*, Gyallay Domokos *Vaskenyéren*, Kós Károly *Varjúnemzetség*, Makkai Sándor *Ördög szekér*, Nyíró József *A sibói bőlény*, Tabéry Géza *Szarvasbika és Vértorony* című könyve. A székely író novellista a javából, 1929-ig jobbára csak elbeszéléseket alkot, bár tudunk a hun mondakörhöz kapcsolódó korai regény tervéről, a *Földbe ütött kardról*, amelynek elkészült fejezeteit a szerző felolvasta szűkebb baráti körének, eszmetársainak, mitikus hatású írásával megbabonázva a Csaba királyfit visszaváró hallgatóságot. A *sibói bőlény* megjelenését követően Kodolányi János figyelte meg és a Napkeletben közreadott recenziójában némi helytelenítései szögezte le, hogy Nyíró József hosszabb lélegzetű szépprózai mű, regény fogalmazásakor is elbeszélésekből építkezik. Nem hinném, hogy kárhoz tanni kellene ezt az alkotói módszert, amely egyébként az erdélyi író néhány későbbi könyvében is nyomon követhető (*Isten igájában*, *Uz Bence*, *Az én népem*).

Nyíró József *A sibói bőlény* regényének megalkotásával idősebb Wesselényi Miklós báró és II. József korát, kettőjük kibékíthetetlen ellentétét kívánta felidézni, különös tekintettel a kalapos király felvilágosultnak mondott birodalmi központosítási törekvéseire és a kuruc-protestáns hagyományon nevelkedett főúr Erdély közjogi státusát, alkotmányát óvó patriotizmusára, anyanyelvvédő küzdelmeire. Idősebb Wesselényi Miklós, az indulatait fékezni képtelen erdélyi főúr, aki lovaglásban és lövőmesterségben európai hírnévű, a véget nem érő vadászatok fáradhatatlan hőse, a zsibói kastély építtetője, élvonalbeli magyar írók, költők barátja, II. József halálát követően az erdélyi és magyarországi országgyűlések kitűnő szónoka, ellenzéki vezérszónok, az erdélyi magyar színjátszás önzetlen mecénása.

Drámát maga is alkot, ilyen a hunkorba visszatekintő történelmi színműve az *Attila*, és a szerző szempontjából családtörténeti vonatkozású színjáték, a *Wesselényi a nádor*. Magyarra fordítja az osztrák Heinrich Joseph von Collin *Regulus* című klasszicista tragédiáját.

Ez az alapos műveltségű, nagy természetű főnemes kezdetben érzelmi bigámiában szenved, nehezen tud választani hitvese, Cserey Heléna és régi szerelme, Nemes Zsuzsanna között. Hiába tudja, hogy az utóbbi méltatlan hozzá, hiszen II. József szeretője és a püpos gorbói Haller János gróf felesége. Végül legyőzi a démoni asszony iránti vonzalmát, és hű marad Helénához. A regényben a féktelen főúr lassan megtanul maga felett uralkodni, és a Habsburg-ellenes nemzeti ellenállás vezéralakjává, a szabad Erdély és a magyar nyelv védelmezőjévé válik. Vajon a történelemben is az volt-e? Szögezzük le, hogy Nyíró József igen alaposan elmélyült a felvilágosodás korára és a II. József uralkodására vonatkozó forrásokban mielőtt a regény megírásához hozzáfogott. Tabéry Géza, *A sibói bőlény* korabeli kritikusa megfigyelte és az Erdélyi Helikonban leírta, hogy „Nyíró alighanem a Kemény tanulmányból kiindulva, becsületesen belefúrta magát abba a korba, amikor József császár haladó eszméi és a szilajul alkotmányhoz ragaszkodó erdélyi magyar szellem egymással gerendatörélesen összecsaptak”. Tabéry megállapítása helyes, de kiegészítésre szorul, mert a székely író jóval több forrást ismerhetett. Így minden bizonytalanságot elvetve, az Erdélyi leveleket, a memoáriró Újfalvi Sándortól az Erdélyi Múzeum Egyesület kéziratárában őrzött *Emlékiratokat*, Berzsenyi Dániel Wesselényi hamvaihoz című versét, és hallgatta a nagyműveltségű Kelemen Lajos témába vágó kolozsvári előadásait. A fent említett források epizódjait a történelmi hűséghez olykor mereven ragaszkodva, máskor azokat az írói fantázia szárnyalására bízva használta fel regényében. Komoly írói teljesítmény, hogy a számos forrásból származó különféle történetet egyíztású, egységes szerkezetű művé tudta összegyűjteni. Mesterien szerkesztett, mindvégig lenyűgözően érdekfeszítő történetről van szó, melyet két gyászos esemény keretez. Idősebb Wesselényi Miklós édesanyjának, Árva Daniel Polixénának temetésével kezdődik a könyv, majd az utolsó fejezetben a súlyos betegségébe és központosítási terveinek kudarcába belehalt II. Józsefet örök nyugalomba helyezik Bécsben, a kapucinusok kolos-

Nyíró József

torában. Mályusz Elemér történész megírta a regény szerzőjét Nemes Zsuzsanna erdélyi magnásasszony alaptalan hírbehozásáért. A főúri dáma kicsapongása nem Nyíró József leleménye, hanem Újfalvi Sándor emlékiratában olvasható, hogy Nemes Zsuzsanna előbb zárdai franciánára kedvese, majd II. József szeretője volt, végül hozzáment a püpos, kis gnóm gorbói grófhhoz, Haller Jánoshoz. A székely szerző annyit tett csak Újfalvi Sándor leírásához, hogy a regény kedvéért kigondolta: idősebb Wesselényi Miklós is vonzalmat érzett a kikapós hölgy iránt. A gorbói kastély ostromának története ugyan Jókai Mór és Mikszáth Kálmán toll ára illő anakronisztikus história, mégis hiteles.

A Wesselényiek és a Hallerok ellentétének eszmei háttere volt. A Wesselényi család a történelem során (a ritka, szabályt erősítő kivételtől eltekintve) mindig Habsburg-ellenes, a szabad, független Magyarország ideájának elszánt híve. Wesselényi Ferenc nádor nevéhez kötődik a XVI. századi Wesselényi-féle összeesküvés, melynek kiváltó oka a törökkel kötött, magyar szempontból előnytelen vasvári béke és a Habsburgok titkos terve az anyanyelv visszaszorítására, a magyar etnikai tudat elsorvasztására. Wesselényi Ferenc nádor önfeláldozásának példája és Wesselényi Pál kuruc generális hősi küzdelmének mintája határozza meg idősebb Wesselényi Miklós kuruc protestáns hitvallását. A gorbói Hallerek német eredetűek, és az árnyalatokat elhanyagoló történelmi emlékezet szerint Habsburg-pártiak és katolikusok. (II. Rákóczi Ferenc is katolikus volt!) Haller Péter ott

küzdött a török ellen a mohácsi csatában, majd Habsburg Ferdinánd hívéül szegődött, aki megtette őt Nagyszében polgármesterévé. A Hallerek Bocskai István majd Bethlen Gábor udvarában tovább emelkedtek, címet és rangot szereztek... Haller Jánost 1734-ben III. Károly nevezte ki Erdély kormányzójává. Működését azzal kezdte, hogy a gubernium és az erdélyi kancellária levelezésében az addigi magyar helyett a latint vezette be hivatalos nyelvvül.

Az ellentétes eszmeiség csak háttér, de a gorbói ostrom kiváltó oka az, hogy az Európa legkiválóbb lovas a hírében álló idős Wesselényi Miklósnak az egyik lovásza megszőkött és a Zsibótól egy órányi távolságra lévő Gorbón keresett menedéket. Haller gróf ugyan lecsukatta, mert maga kívánta úriszék elé állítani a szökevényt, de a lovász kerekelt oldott. Wesselényi Miklós sérelmesnek érezte, hogy nem kapta vissza a lovását, ezért háza népét, jobbágyait fegyverbe szólította és négyszáz fős ostromló seregével 1781. október 16-án körülfogta a gorbói kastélyt. Elhangzott ugyan néhány érdesebb kifejezés, de egy pofon el nem csattant. A gorbói kalandnak mégis súlyos következményei voltak, Kazinczy Ferenc szavaival élve „Wesselényi két esztendei házfogságra ítélte, a kormányzék azt esztendeire szállította le.” Végül a kalapos király határozatlan idejűvé változtatta a kastélyostromló főúr büntetését. Az elítélt nem vetette alá magát önként a büntetésnek, így 1785 márciusában Dátoson fogták el és verték vasra. Mikor a megvasalt rabot Kolozsváron át szállították börtöne felé rabtartói, hitvese, Heléna éppen Erdély fővárosában tartózkodott, mert ott haldokolt két súlyos beteg gyermekük. Nyíró regényébe beleszővi, hogy a katolikus pap és a református lelkész a halálos ágyánál megküzdött egymással az ártatlan lelkekért. Kemény Zsigmond erről így ír *A két Wesselényi Miklósról* szóló tanulmányában. „Midőn Kolozsváron átmentek, Heléna már ott volt, s két gyermeke halottágyon, körülé papok, kik veszekvének, hogy a kimúltak melyik vallás szertartásai szerint temettessenek el. A vegyes házosság kérdése hármass család gyász közt vitattatek; noha Wesselényiné, a régi üldözések miatt elkésértve, már a protestáns hitre tért, s azon ábrándos buzgósággal csüggött új hitén, mint egész családja a rómain”. Idősebb Wesselényi Miklós közel öt esztendőn át Kufsteinben raboskodott, ahonnan

egy hónappal a kalapos király halála előtt, 1789 decemberében szabadult.

Tabéry Géza számára a Nyíró regény egyik legizgalmasabb része az, amikor „József császár az olmtüzi erődítményeket teszi próbára. Belelő ágyúval az erődítményekbe. Kiderül, hogy véletlenül a golyóbis odatalált, ahol a várfogságot szenvedő emberek raboskodtak. A császár megrendül. Látni akarja a rabokat, börtönöket. Érezni a rabság érzését. Bezáratja, megbilincselte magát egy főlórára. E főlóra alatt ízelítőt kap a börtönlakók szomorú életéből. Megszünteti tehát Olmtüzi fegyházjellegét.” Féja Gézát egy előbbihez némiképpen hasonló jelenet fogja meg, amikor a rab Wesselényi Miklóst köttetik ki a kufsteini tömlöcbe. Ezt a barbár erőt, melyben csak most kezdenek fogamzani Isten óriásai, évezredek óriásai, egy helyen bámulatosan meglátja Nyíró. Wesselényi a falon függve (büntetésből láncolták oda) nézi felesége levelét, nem kér bocsánatot, inkább nem olvassa el: „El fogom olvasni, de még nincs itt az ideje”. Ezt az időt már az öröklét mutatójával mérik. A súlyos, nyers erő szep-lőtelen önmaga fölé emelkedése ez. A falon függő Wesselényi „karjait örök ütésre emelte, és nem mímeli a kereszt-re feszített árnyát.”

Nem akar szimbólum lenni, megmarad önmagának. Féja Géza helyesebbnek tartaná, ha Nyíró könyvében idősebb Wesselényi Miklós megmaradna esendő embernek, féktelen főúri patriotának, nem emelné a szerző jelképpé, szimbólummá. A regény már-már legemeltebb része Wesselényi Miklós és II. József császár kufsteini találkozása és a báró szabadulása. Innen azonban a szerző még magasabb hőfokra tudja hevíteni az amúgy is feszült cselekmény légkörét. A magyar közjog szempontjából is nagyon jelentős és jelképes esemény, amikor a rendeleteit kevés kivételtől eltekintve visszavonó II. József megengedi, hogy a Bécsbe hurcolt magyar Szent Korona elindulhasson vissza Magyarországra, a budai várba. A Szent Korona hazatéréséről korabeli feljegyzést ismerünk Keresztési József tollából, aki egykorú naplójában *A korona hazajövele Bécsből* 1790-ben címmel örökítette meg a magyar nemzeti tudat szempontjából rendkívül fontos, lélekemelő eseményt. Nyíró József a regény utolsó előtti fejezetében úgy írja le a lelkeket gyönyörködtető történeteket, hogy az teljes mértékben összhangban van az egykori feljegyzésekkel. Az emigrációban a korona hazatérésére vonatkozó regényrészlet önálló elbeszélésként jelent meg

a Katolikus Magyarok Vasárnapja 1958-as *Históriás Kalendáriumában*, *A Szent Korona győzött* címen. Mindez arra utal, hogy Nyíró József regényének talán legfontosabb, legemeltebb fejezetéről van szó, és arra is, hogy úgy Nyíró József, mint a nemzeti emigráció számára meghatározóan fontos volt a magyar Szent Korona tana és misztériuma.

A kortárs szerzők kritikái közül nem maradhat említés nélkül Dsida Jenő és Reményik Sándor vélekedése. Dsida így látja Nyíró történelmi regényének korabeli fogadtatását: „Ez volt talán egyike az első olyan irányú transzylván könyvsikernek, melyet össze lehet hasonlítani a magyarországi könyvsikerekkel. Az olvasók, mikor már minden példány elfogyott, egymás kezéből kapkodták a könyvet, s a kölcsönkönyvtárak egy-egy előfizetője hónapokig várhatott, amíg hozzájutott a várva várt olvasmányhoz. A mai időkre célzó, dübörgő hangú, izzó magyarságú történelmi regény döntő sikert aratott.”

Reményik Sándor, a Végvári-versek szerzője a Pásztortűzben megjelent kritikájában a történetészeket leckéztetve megjegyzi: „Thaly Kálmán romantizmusától Szekfű Gyula realizmusáig csak fokozatok vannak, s a relativitás törvénye uralkodik ezeken a fokozatokon. Ezt meggondolva, nem lehetünk olyan szigorúak a történelmi regénnyel szemben, a történelmi hűség regénybeli követelményeit nem fogalmazhatjuk meg oly könyörtelen aprólékos-sággal, ahogy némely esztéta, vagy historikus szeretné. Nyíró József két nagy és lényeges követelménynek eleget tesz: a történelmi közismert jellemeket lényegükben hamisítatlanul ábrázolja, és a kor levegőjét megízlelteti velünk. II. József császár és az idősebb Wesselényi első pillantásra ismerősök, amint kilépnek a história kódéből a művészet fényébe. Két egymással teljesen idegen világ csap össze személyükben, s mindegyik önmagában hordozza tragikumát. (...) Nyíró azonban ott a legnagyobb, ahol regényéből örök emberi és nemzeti szimbólumok emelkednek a mai Erdély horizontjára is.”

Kétségtelen tény, hogy Nyíró József olyan tulajdonságokkal is felruházta idősebb Wesselényi Miklóst regényében, amelyek a felvilágosult abszolutizmus idején csak csírájában lehettek meg a nagy természetű férfiúban, és ezek a tulajdonságok csak később, a kalapos király halálát követően teljesebbek ki az erdélyi főúrbán. Közéleti szereplése ez utóbbi időszakban vált országos jelentő-

ségüvé. Idősebb Wesselényi Miklós azonban mindenképpen az erdélyi főnemes-ség kiválóságai közé tartozott, érdemes volt Kazinczy Ferenc barátságára, Berzsenyi Dániel megkülönböztetett tiszteletére és nem utolsó sorban Nyíró József témaválasztására. Berzsenyi Dániel Wesselényi hamvaihoz című versét a regény végén, az előszó előtt közöljük. Kazinczy Ferenc epigrammáját itt idézem az utószóban:

Báró Wesselényi Miklós, az atya

Kétled-e hogy lelkünk él, vándorol?

Ott fene Cato

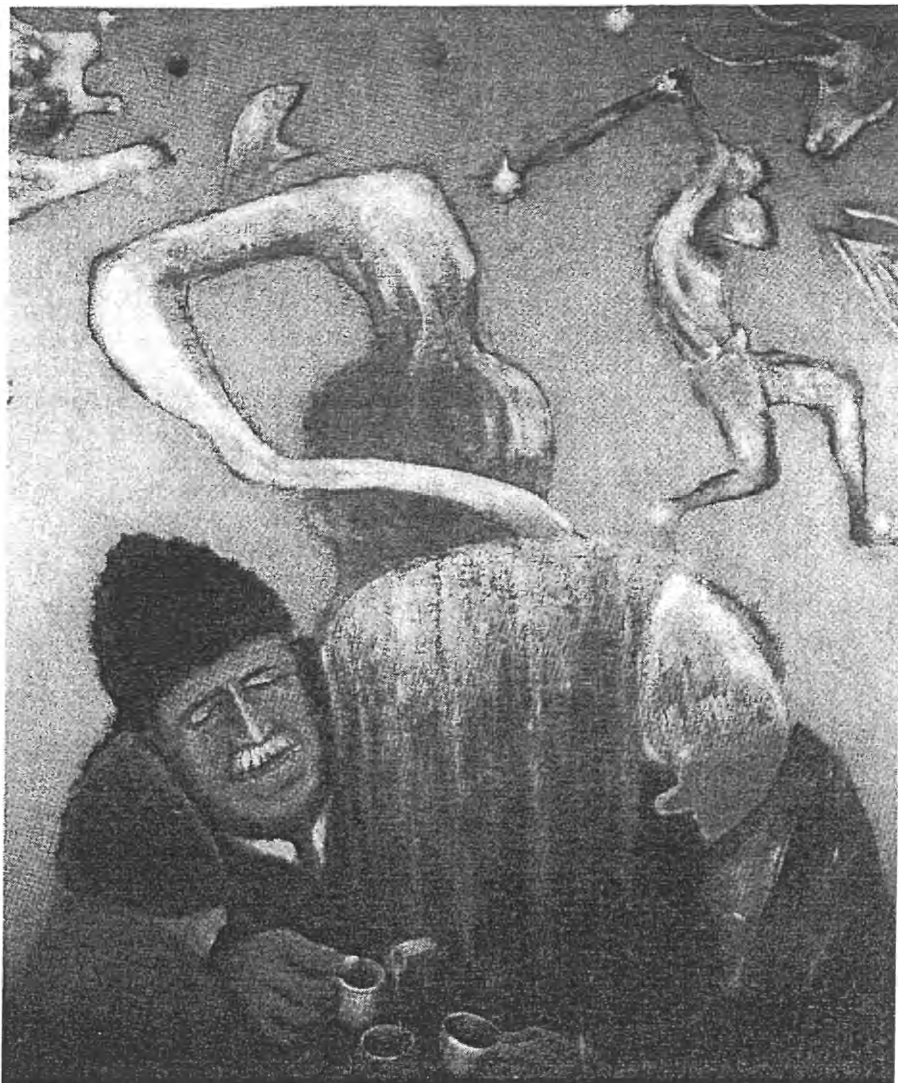
S lágyszívű Brutus, itt Wesselényi valék.

Erdély, szüнд keseregni fiad, nem holt el az; él még,

S hős lelke a régi fényre deríti Zsibót.

Nyíró József *A sibói bölény* és Tabéry Géza *Vértorony* című könyvének 1929-es megjelenését követően az Erdélyi Helikon hasábjain Berde Mária *Vallani és vállalni* címmel vitát indított, vitacikkében megkérdőjelezte a történelmi regény divatjának létjogosultságát. Árnyaltan fogalmazott, nem vetett el mindenfajta történelmi regényt, különösen az olyat nem, amely a múlt történéseiből a máig érvényeseket, időszerűeket dolgozza fel. Tamási Áron hozzászólásában jóval elutasítóbban fogalmazott a diskurzust kiváltó jelenségről: „Tagadom, hogy ez a sereges múltbagyaloglás ösztönös, szükségszerű cselekedet lett volna. Egyszerűen tünet az, ragadós írói gesztus, vagy ha úgy tetszik: divat. És nem egyszer kibúvás az író feladata elől”. A számos erdélyi irodalmi folyóirat és napilap hasábjain zajló indulatos vita nem vetett véget a történelmi regény divatjának, a polémiát követően alkotta meg Kós Károly *Az országépítőt*, Makkai Sándor *A táltoskirályt* és a *Sárga vihart*, Nyíró József a *Madéfalvi veszedelem* krónikáját, Ligeti Ernő a *Noé galambját* (Bethlen Miklós és Teleki Mihály korának rajzát), Tabéry Géza a *Frimont palotát*, Wass Albert *Mire a fák megnőnek* című regényét és a vitaindító Berde Mária *A hajnal embereit*, a nagyenyedi kolégium történetét. A múltbeteintés dívatját 1929-ben határozottan elutasító Tamási Áron az egykori divathullámhoz viszonyítva több évtizednyi késedelemmel, 1953-ban alkotja meg *Hazai tükör* című regényét, az 1832 és 1853 közötti székelyföldi történések krónikáját.

Ma, amikor ismét tervek készülnek a történelem és a magyar irodalom középiskolai oktatásának óraszám csökkentésére, újból szükség van a történel-

Pálinkafőzés

mi regényre. Nyíró József *A sibói bölény* című műve mellett érdemes volna sorozatban megjelentetni a két háború közötti erdélyi magyar irodalom történelmi ihletettségu regényeit.

A Magyar Nemzet 1940. január 5-én megjelent számában olvasható: „Nyíró József egyik legszebb történelmi regényéből, *A sibói bölény*ből Várkonyi Zoltán, a Nemzeti Színház művésze film-forgatókönyvet készített, amelyet benyújtott a kultuszminisztériumba, hogy állami támogatással, a regényhez méltó felkészültséggel csinálják meg az első magyar történelmi filmet, amely a külföld érdeklődésére is számot tarthat. A hatalmas film felvételei kora tavasszal megkezdődnek.” Ligeti Ernő és Tabéry Géza már a húszas évek végén felfigyelt Nyíró József történelmi regényének filmszerűségére. A megfilmesítés terve a második bécsi döntést és az erdélyi bevonulást követően mégsem valósulhatott meg. 1942 pünkösdjére egy másik film ké-

szült el: Nyíró József és Szóts István filmtörténelmi jelentőségű alkotása az *Ember a havason* (1942 őszén a Veleneci Biennále díjnyertese). A XXI. század első évtizedében vajon lesz-e nemzeti elkötelezettségű alkotóközösség, amely idősebb Wesselényi Miklós küzdelmeinek megfilmesítését céljával tűzi? A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma segítené-e egy ilyen alkotói szabadcsapat tervét, *A sibói bölény* megfilmesítését? Mikor lesz már olyan magyar Magyarország, ahol nem hiányzanak a nagyvonalú támogatók a hasonló álmok valóra váltásához? Bizonyára lesz ilyen! Nyíró József talán már látja odaátrol a győzedelmes nemzedéket.

2004. június 4.

Medvigy Endre

Naplójegyzetek

NA EZ AZ, AMIT MÉG ÁT KELL GONDOLNUNK

Kinn füttyül a márciusi szél, a képernyőről széles mosolyú emberek füttyülnek ránk. Mondják, csak mondják, és úgy hiszik, hogy elhiszik. És nem is tévednek általában, de elfelejtik, hogy egykori kedvenc kutyájuk, az a pavlovi is elvesztette kiépült reflexeit, ha sokszor verték át.

– Na ez az, amit még ki kell várjunk.

Az a tömeg, amelyik elfogadja a médiát birtokló hatalom mézes-maszlagjait nem képes már szellemileg a kritikának arra a feltétlenül szükséges szintjére emelkedni, hogy szembesüljön saját naivitásával. De ha a reflex kihunyt, akkor jön majd a baj. Na nem a megvilágosodás, hanem a teljes elhomályosodás.

– Na ez az, amit még át kell vészelnünk.

Meg kell majd nekik magyaráznunk, hogy nem csak a saját háztartás van, hanem létezik egy azt eltető közös is. És hogy azt nemzetnek hívják s kereteit meg hazának. S, hogy ennek mi mind a fiai vagyunk, tékozló fiak és hazafiak egyaránt.

– Na ez az, amit még el kell hitenünk.

Persze nehéz lesz a minden-ígéret-evő szavazóbázist felvilágosítani arról, hogy ezt a csődöt, amit választottjainak másodvirágása ránk hagyott, nem lehet fájdalmas és könnyek nélkül kiheverni.

– Na ez az, amit még ki kell bírjunk.

Aztán meg ott fogunk állni az általuk nekünk tulajdonított, de saját kezükkel végrehajtott nagy árokásás átkával. Csörsz árkat befedte az idő, de nekünk nincs időnk, hogy a lelkeket bárázdáló árkok lassan, maguktól eltűnjenek. Minden késedelem végzetes lehet. A feladat szinte mesebelien lehetetlen. A legkisebb fiúnak szánt végrehajthatatlan parancs.

– Na ez az, amit még be kell gyógyítsunk.

Nagyot késtünk a kívülrekedtek sorának orvoslásával is. Mi több, visszaléptünk e feladat végrehajtásában. Nem

tudatosulhatott az anyaországi magyarban, hogy nem ad, hanem kap. Hogy az elszakított helyette is szenved. Hogy ha odatesznek, akkor a maradékon a sor, tehát rajta is.

– Na ez az, amit még meg kell tanítanunk.

A belépő szomszédok tovább fogják folytatni az etnikai tisztogatást, a homogenizálást. Csak most majd még veszedelmesebb eszközökkel. Európaiakkal. Olyanokkal, amelyek nem ébresztik fel az áldozat immunrendszerét. Mint most is, majd csak várjuk Európa áldásos demokráciáját s előre is magasztaljuk? Még semmi rosszra nem készültünk fel. Még nem mértük fel milyen módszerekkel állhatnak elő.

– Na ez az, amit még meg kell tanulnunk.

Ott fogunk állni nemsokára Európában, és leszegett tekintettel gyűrögetjük majd kezünkben rongyos kalapunkat. Írástudatlanok leszünk a ravaszul felajánlott támogatások elnyeréséhez. Csak nézzük-nézegetjük, mint golya a lapostányért. Európa meg majd elnézően somolyog.

– Na ez az, amit még el kell kerülnünk.

Európa és a piacgazdaság minden rosszul magyarázott és alkalmazott szabályának helyes értelmezését kell újrakezdenünk. Meg kell ismernünk valódi jogainkat, és harcolnunk kell azokért. Alkalmassá kell válnunk valódi kötelességeinknek megfelelni. S mindezt úgy kell megtegyük, hogy szokjuk meg és követeljük meg egyenjogúságunkat. Hogy ne rohanjunk az erősnek hittet kiszolgálni. Sem mert így tanultuk, sem mert ez lehet önös egyéni érdekünk.

– Na ez az, amiről végleg le kell szoknunk.

EGY MEGÚJULNI LÁTSZÓ JELENSÉGRŐL

Nem szeretném felsorolni, hogy kik és mikor írtak és írnak meg mindent ami nekünk árthat, hiszen azt tudja az efféle irományokat olvasni kénytelen, életreményről-reményre szédelegve töl-

tő magyar. Nem személyeket támadnék és eseteket sorolnék fel. De ez az igyekezet szállásterületünkön – a kisebbik és nagyobbik hazában egyaránt – egyre gyakrabban jelenik meg változatos dolgozatok formájában.

Volt egy idő – én ezt a Hideg Napos időszaknak nevezem – amikor bűneinket kutattuk és mutattuk fel a nagyvilágnak s vártuk, hogy becsületes önkritikánkat látva a nagyvilág is magába néz, mi több szomszédaink is hamut hintenek fejükre, és békét intenek felénk. De ki készítette el a maga Hideg Napok-ját, vagy ki írta meg azt?

Ebben az időben még voltak valódi, ma már naivnak elismert próbálkozások is, a már akkor is számos, megrendelésre készült önmocskolás mellett. Hiszen akkortájt már reánk sütötték a bűnös nemzet billogát és csupán e rossz – önértékelésnek is szánt – hírnév ébrentartása és felcicomázása volt feladat. Ébrentartása az egész világon, mivel, hogy a vicchez hasonlóan a csecsemőnek minden új. Az újabb generációknak is tudni kellett micsoda alávaló népség vagyunk.

A feladat nem volt könnyű. 1956 nagyot ártott a mocskolás monumentális művén dolgozóknak. Sőt később még a rendszerváltás körüli események is. De hozzájárult mintegy ellenpontként az erdélyi nemzetrészt sújtó fényes évtizedek sora, vagy a balkáni háború megannyi borzalma is, és még sorolhatnám.

Közben az idő szaladt és köröttünk mindenkinek, mindent feledtek.

Egyik helyen a diktátor sírján nyílik a virág, máshol az áldozatok sírkereszteit gyalázzák.

A világ egyébbel, fontosabb problémákkal van elfoglalva. Más térségek gondja fakaszt könnyeket.

Vagy mégsem?

Hiszen ismét egyre fontosabb lesz, hogy bűnösségünk, kicsinységünk híre átjárja a világ közvéleményét, és ugyanakkor az is, hogy vezetőink szolgálatkészsége, az erőssel való együttműködési vágya bizonyosság legyen a Nagy Testvéreknél.

És persze ennek fordítottja.

Az aki egy ilyen bűnös és megtévedt, heted ízigen is bűnhődésre megérett népet jobb sorsra érdemesnek tart, vagy

pláne ilyen irányba vezetne, az maga is főbenjáró bünt követ el. Az kérem – bizony-bizony – kiérdemli a fasiszta jelzót is.

Mostanában, ha jól figyelnek, sokadsodnak azok, akik nem érik be az eddig reánk zúdított bűnökkel. Újabbakat találnak ki nagy igyekezetükben. Légbőlkapottakat, vagy éppen olyanokat, amelyeket mások – a minket rágalalmazni szerető – követtek el.

Ugyanakkor rájöttek arra is, hogy nem elég a bűnlajstrom minden eszközzel történő bővítése. Igen fontos feladat lett a javunkra írható cselekedetek félremagyarázása, elfelejtése, másoknak tulajdonítása és a hírünket javítani képes személyiségek deheroizálása, ha lehet sárba rántása, anakronisztikus megítélése stb.

Igencsak szeretném tudni, hogy honnan került ezekbe a tollnokokba ez a retentő igyekezet? Minthogy épeszű és ismeretekkel rendelkező olvasók számára szándékuk sötét ármánya nyilvánvaló, csak feltételezgethetünk. Valamiféle, valahonnan beléjük oltott gyűlöletről van szó, esetleg jól honorált megrendelésre készítek dolgozataikat, vagy netán zsarolhatóvá váltak valaha s így fizetnek? Esetleg egyik így, másik úgy?

Valahol valakik azonban összefogják a szálakat. A cél igen fontosnak tűnik.

Ha mindaz, amit leírtam nem volt új, vagy nem is érdekes már, bocsássák meg nekem. Ami ennél fontosabb az az, hogy ennek a célnak a tagadhatatlan létezése és mibenléte felett ki-ki próbáljon elgondolkodni. Higgadtan, minden üldözési mániától mentesen, de a csalfán vigasztaló naivitást is kikapcsolva.

A gondolkodás válik egyre inkább önvédelmünk egyik fő fegyverévé.

Persze már mindent megtesznek azért is, hogy ne kövessük el ezt a hibát.

LEVÉL EURÓPÁBÓL

Énes Kelemen levelesládája nyílt titok a hálózatok előtt. Tudja ő ezt jól, és ezért nem érzi úgy, hogy sérti személyiségi jogait, ha levelét mi is felbontjuk, és alávetjük cenzúránknak.

Így ír a mai napon, 2004. május 1-én.

Kedves limesen túl rekedtjeim!

A kontinentális egyesítő ceremónia hullámvérése itt mossa kényszerű módon lelkesedő énem szellemi s lelki partjait. A hullámok fehér fogsora (Majakovszkij), hol kultúrált európai mosolyt mímel, hol meg – visszahúzódván – ki-

vicsorognak alóla a letagadhatatlan, áldott barbárságunkra emlékeztető kavicsok. Íme mennyire dunaparti lettem, hiszen a Szamost egykor nem készítették kettős érzelmeket szimbolizáló hullámzásokra Bős és Nagymaros felől érkező, vagy az ősi szlovák Bratislavába siető hajók. Csak a régi malom feletti beton-gát duzzasztotta vízen forgolódtott néha egy-két kajakos a parton sétálók örömére. Persze értitek, ott, a szép és kincses városban. A víz Áprily havasaiból jött, a Szamosbazár tájáról, a mioritikus térség irányából, ahol apám izgalmas történetei szerint még feltérképezetlen fehér folatok léteztek, sőt egy időben letartóztathatatlan partizánok is, és nem zárták el a völgyeket vizeket feltartóztató betonkolosszusok.

Látjátok?

Itt ülök első európai napom alkonyán, és régi, otthoni időkről mesélek? Mi? jelent ez. Mégsem vagyok annyira dunaparti?

Hiszitek vagy nem, bizony legelőször nem azzal számoltam, hogy mit hoz nekünk itt ez a változás, hanem arra gondoltam, mi lesz jobb tinéktek. Ha nyomunkba szegődtek, vagy ha átvészelték ezt az egészet, s már nem is lesz kihez törleszkedni?

Nem vagyok én vad ellenzője annak ami elkerülhetetlen. Csak remélném, hogy nem szórjuk kincseinket a bika elé, kinek hátán Európa is tehetetlenül zótykölődik.

Persze azt is tudom, hogy ama bikát a ti gazdáitok még nagyobb taktikai áhítattal imádják. Mert arra igen magas szintre fejlesztették a taktikai imádatot, és persze a taktikai gyűlöletet is.

Nagy az én bizonytalanságom, mert ide a globalizáció áruhában érkezik. Magára ölti a gótikus katedrálisokat, a reneszánsz csodáit, a demokrácia hímporát, a jólét varázsát, mindazt, amit annyi éven át csak messziről csodáltunk.

Most feltápázkodom, mögöttem tűzijáték durrog. Kinézek az ablakon. A domb mögül felroppenő tűzvirágok alatt csak elképzelem a lelkes bábész tömeget. A sok európaít.

Ezek már csak berúgni tudnak, gondolom. Egyik sem mászna fel a szentgallen-i torony aranygombjáért. Házhöz várja azt, de nagyobb fog zuhanni, mint bátor őse.

Errefelé a minket a célegyenesben vezérlő politika igen sekélyesen tette fel a kérdést. És ezt is hatalmas játékaiknak rendelte alá. Igen, vagy nem. És az igent fogadta el csupán, azt is rövid kurzantásként. Minden melléközöngé, kérdőjel, vagy kiegészítés nélkül. Aki nem ezt

nyújtotta, azt besorolták a gyanús elenzők közé.

Mert tehetségtelenségükben és gátlástalanságukban nem találnak más reményt a hatalom megtartására, mint az európai köntösbe bújt globalizáció feltétlen szolgálatát, ahogy ők másról szólván mondhatnák: túl-szolgálatát. S aztán az onnan érkező támogatást. És persze a vagyonszerzést.

Pedig Európába egy óvatosan igenlő, mindenre a lehetőségek szerint legjobban felkészülő, az előnyöket minden erejét megfeszítve kihasználó, a hátrányokat kivédeni próbáló, értékeinket kormszakadtáig védelmező vezetéssel kellett volna belépni. És tartással, nem lesunytt fejjel, surranva, oldalazva.

Féltem ezt az országot, mert letéteményese az egész kárpát-medencei magyarság jövőjének, és nem sejtí, hogy ettől elszakítva elvész. Európával vagy Európával nélkül egyaránt.

Figyeljétek hát azt, ami itt történik. Nagyon figyeljétek. Nagy és fontos feladatok várhatnak még fogyatkozó soraitokra.

Egy komoly és fájdalmas előnyötök van. A rátok nehezedő nyomás ez. Az egyetlen erő, mely ebben a lehetetlen és atomizált világban még megtartó módon összefogni képes közösségeket és kiszajtolhatja a minőséget.

Erdély valaha kelet számára az európai példa volt. A kirakat. Valahol ebben az irányban van a kiút. Ti még egy darabig lehettek olyan hamisítatlan régimódi európaik. Minőségiek.

Titeket is szennyez már a fogyasztói társadalom, akár a szőke Szamost. De elhíhetitek nekem, hogy még messze nem olyan visszafordíthatatlanul, mint az immáron európai anyaországot.

Őrizétek hát meg önmagatokat. De nem önmagatoknak. Hanem minden magyarnak.

És tanácsoljátok ezt azoknak is, akiknek a mioritikus tér a legszentebb. Az meg az ő pótolhatatlan értékük. Inkább ezzel foglalkozzanak. Végre a valós, a nem kreált veszély láttán felébrednek-e igazi vezetőik, ha vannak ilyenek. Észlelik-e az ellenségkép és az élő ellenség közötti különbséget?

Gondolni kell velük is. Mert ők ott vannak. Sokan vannak. Birtokban vannak. Ez a tényállás. A tiszta forrást könnyebb lenne együtt őrizni.

Hát efféle naiv gondolatok motoszkálnak bennem itt az Ister partján, a régi castrumtól alig száz méterre, az új limesen is innen, az átlagéletkoron túl.

Szász István Tas

Diplomataák jelentették

DOKUMENTUMOK A MAGYAR ÉS A ROMÁN KÜLÜGYI LEVÉLTÁRAKBÓL

Két vaskos kötet várakozik arra – és pedig a *Magyarok Romániában* és a *Zsidók Romániában*, – mind kettő Kolozsváron jelent meg az elmúlt évben –, hogy minél több forrás ismertté legyen belőlük. Román és magyar történészek vallatták ki a levéltárakat: mit rejtenek a romániai nemzeti kisebbségek 1945 utáni múltjából. Ebből közlünk két rövid részletet.

A bukaresti magyar diplomáciai kirendeltség jelentése:

A MAGYARSÁG ÉS ZSIDÓSÁG VISZONYA ROMÁNIÁBAN

5/pol.1947, Bukarest, 1947. január 13

Az első világháború után a területi változások folytán Romániához került magyar zsidóság túlnyomó többsége egyszerűen zsidó vallású magyarnak tekintette magát, és e felfogásának konzekvenciáit mind elméletben, mind gyakorlatban vállalta is. A kisebbségi lét során azonban bekövetkezett némi lemorzsolódás e vonatkozásban, miután a még kevésbé asszimilált rétegek lassan külön zsidó kisebbségi öntudatot kaptak, és a fiatal, már román iskolákban felnőtt generációknál is csökkent a magyarsághoz való tartozás érzése. Hozzájárult ehhez természetesen az is, hogy a hivatalos Magyarország ellenforradalmi antiszemita tradíciói a faszizmus új megerősödése előtti időkben is érezhetően megnyilvánultak akkor, amidőn a hivatalos Románia ilyen tendenciákat még nem érvényesített. Nem vitás azonban, hogy az erdélyi zsidóság ama része is, amely már csak nyelvben és kultúrájában tartotta magát magyarnak, románá nem asszimilálódott, és anyagi ereje, valamint a nyelvközösség folytán elsődrendűen fontos feladatot teljesített a magyar irodalom, sajtó és színház fenntartása terén.

Ma ez a helyzet gyökeresen megváltozott. A zsidóság és a magyarság közötti kapcsolatok érthető módon leg-

inkább Észak-Erdélyben lazultak meg és változtak sok esetben gyűlöletig fokozódó ellenérzéssé. A szörnyen megítélt észak-erdélyi zsidóságnak éppen azok a rétegei maradtak a leginkább életben, akiket amúgy is kevés fűzött a magyarsághoz, és talán éppen azért is maradtak meg, mert nem bíztak a magyar legalitásban úgy, mint az asszimiláltak. Ma Szatmáron, Nagyváradon és Kolozsváron, ahol a pusztulás előtt magyar kultúrájú és európai színvonalú zsidóság élt, ezek a jiddis nyelven beszélő és valóban külön nemzetiségi életet élő rétegek teszik ki e városok zsidóságának tekintélyes részét. Beállítottságuk a magyarsággal szemben a legjobb esetben közömbös, esetleges asszimilációjuk iránya a románság felé vezet.

A hazakerült régiek egy része is teljesen elfordult a magyarságtól, és ennek még nyelvi szempontból is igyekszik a konzekvenciáit levonni, amennyiben egymás között is oszttentatív a román nyelvet használja, gyermekeit csak románul tanítja stb. A már egyszerű magyarrá asszimilálódott zsidóság többsége azonban eddig mégsem megy el, sőt ha tudatosan zsidó kisebbségi is, ha elégtétellel is veszi tudomásul, hogy Romániában és nem Magyarországon él, a magyar nyelvtől és kultúrától, a magyarországi ügyek iránti érdeklődéstől elszakadni mégsem akar (legfeljebb gyerekeit irányítván nyilván oportunitási szempontból is a román nyelv és kultúra felé), bár akarata ellenére ugyan, de lelke mélyén ösztönösen magyarnak tartja magát. Ennek ellenére kétségtelen, hogy számolni kell eme

réteg fokozatos csökkenésével. Ezeknek a gyermekeit már nem a magyar fasizmustól elszenvedett és lassanként mégiscsak behegedő sebek fogják elsodorni a magyarságtól, hanem a többségi és uralkodó nemzet asszimiláló hatása.

Egyelőre azonban még a magyarok elleni gyűlölet lángjai a testvérharc elkeseredettségével lobognak az észak-erdélyi zsidóság tekintélyes részében. Csupán kevesek vannak, akik oltani igyekeznek ezt a tüzet, megértik, hogy a két kisebbség, a zsidó és magyar kívánságai sok vonatkozásban azonosak, sőt a magyar nyelvben való közösség természetes folyamánának tekintve azt, a kultúra közösségének gondolatát is hangoztatni merik. Az erdélyi zsidóság ilyen felfogású vezetői közül név szerint is meg kell emlékezni dr. Kohn Hillel ügyvédre, a Demokratikus Zsidó Népközösség elnökére, aki ennek az egész erdélyi zsidóságot felölelő szervezetnek Kolozsvárott magyar nyelven megjelenő „Egység” című hetilapját is szerkeszti. Nevezett, aki régi baloldali (kommunista) ember, és mint ilyen március 19-e után azonnal letartóztatott, a felszabadulás után Kolozsvárra visszatérve rendkívül bátran szembeállott azokkal, akik a fasizmust és kegyetlenségeit azonosították a magyarsággal, és az elszenvedett sérelmeket egyébként emberileg megérthető módon a kollektív felelősség alapján akarták megbosszulni. Kohn Hillel ez irányú szereplése annyira közismert, hogy legutóbbi kolozsvári tartózkodásom során helyesnek tartottam őt felkeresve neki a nehéz helyzetekben a magyarsággal szemben tanúsított baráti megértéséért köszönetemet kifejezni.

A neoantiszemita jelenségei természetesen az észak-erdélyi magyarságban is felütötték fejüket – és ezeknek kiváltódását a zsidóság egy részének előbb említett agresszív fellépése nyilván csak erősítette. E jelenségek okait részletesen analizálnom felesleges, mert azonosak a hasonló magyarországi tünetekkel. Legfeljebb az ott honi ismeretekhez hozzájárul még az a visszahatás is, amelyet az észak-erdélyi magyarságból a zsidóságnak a románok

felé való orientálódása kiváltott.

A Magyar Népi Szövetség hamar felismerte azt a veszélyt, amelyet ez az erdélyi magyar neoantiszemitaizmus demokratikus, de nemzeti szempontból is jelent, és a maga részéről is azon van, hogy a megértő zsidó vezetőkkel karöltve a demokrácia és a közös érdekek jegyében kollaborációt hozzon létre a két, immár különválnak mondható, de mégis számos hajszálerecskén keresztül összekapcsolódott nemzetiség között. Ezt a szándékát az MNSZ és a demokratikus erdélyi magyarság általában számos gesztussal ki is nyilvánította. Ilyen gesztus az is, hogy a Bolyai Tudományegyetem a már említett dr. Kohn Hillelt és dr. Turnovszky Sándor nagyváradi, ugyancsak ismert baloldali fel fogású zsidó ügyvédet professzorai sorába meghívta, előbbit rendes, utóbbit rendkívüli tanári minőségben. E választás egyébként tudományos szempontból is megfelelő, de egyben kétségkívül politikai és szimbolikus jelentősége is van. Érdekes különben, hogy az egyetlen hallgatói között, ha relatíve csekély számban is, de zsidók is vannak.

Ugyancsak találhatók zsidók az MNSZ aktív és önzetlen munkát végző tagjai között is. A zsidóságnak azok az elemei, amelyek ilyen munkára, ami

nem előnyt, hanem nyilván áldozatot jelent, vállalkoznak, valóban csak valóságukban különböznek a többi magyartól. Érdekes, de könnyen érthető, hogy ilyen elemekkel számosabban lehet Dél-Erdélyben és különösen a Regátban, főleg Bukarestben találkozni. Az, hogy Dél-Erdélyben a zsidóság és a magyarság közötti viszony kevésbé kiélezett, azzal magyarázható, hogy mindkét nemzetiségnek nem a magyar, hanem a román fasizmus elnyomását kellett elszenvednie. Ez a körülmény ellensúlyozza bizonyos fokig azt a kétségkívül igen erős hatást, amelyet az észak-erdélyiek szörnyű sorsa az egész romániai magyar nyelvű zsidóságban, melyet a családi és egyéb kapcsolatok szoros szálai fűztek a Magyarországhoz viszszerült zsidósághoz, kiváltott.

A bukaresti eléggé számottevő és anyagilag is jól fundált magyar zsidóság pedig egyrészt különösen erősen érzi a román nyelvben, szokásokba s kultúrában felnőtt zsidóságtól való különállását, másrészt közelebbről tapasztalta azt az ugyancsak embertelen és 300.000, főleg besszarábiai és moldvai zsidó lemészárlásához vezető magatartást, amelyet az Antonescu-féle Románia a zsidósággal szemben tanúsított. Mind a dél-erdélyi, mind a regáti ma-

gyar zsidók élményeik hatása alatt érzékenyebben reagálnak azokra a reakciós erőkire, amelyek a román politika fel színe alatt ma is feszülnek, és amelyek fegyvertárának első eszköze a zsidóság és a magyarság elleni uszítás. Tudják, hogy ez ellen nyelvi asszimilációval, a románsághoz való tartozás osztentatív hangsúlyozásával védekezni nem lehet, és így sokszor kétkedéssel szemlélik azokat az erőfeszítéseket, amelyet a magyar fasizmus által okozott fájó sebeik impulzusára észak-erdélyi testvéreik ez irányban tesznek.

(olvashatatlan aláírás)

FELJEGYZÉS DR. SÓS ENDRÉNEK, A MIOKI ELNÖKÉNEK DR. MOSES ROSEN ROMÁNIAI ORSZÁGOS FŐRABBIVAL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL.

Budapest, 1960. június 6.

Dr. Moses Rosen a következőket közölte a romániai zsidóság helyzetéről:

„Ha a dolgok így folytatódnak nálunk, Romániában, akkor öt esztendő múlva én leszek az utolsó zsidó Romániában. Hát lehet, hogy némileg túlzok, de valószínűnek látszik, hogy öt év múlva legfeljebb 2-3.000 zsidó lesz még Ro-

Kiűzetve

mániában. Az a tervem, hogy ebben az esetben majd Angliába megyek. Édesanyám most vándorol ki Angliába, ahol a nővérem él, aki a glasgow-i főrabbi felesége. Bár a zsidók kivándorlása most nem olyan zajosan történik, mint egy év előtt, a kivándorlás teljes ütemben folyik. Mivel azonban körülbelül még 180.000 zsidót kell kivándoroltatni, állítólag öt éves terv szerint bonyolítják le a zsidótlantást.

A román párt és a kormány vezetői egyáltalán nem antiszemiták. A párt sokat is tett az antiszemizmussal szemben. De az utóbbi két évben egyre inkább engedett az »alulról jövő« nyomásnak. Ebben az »alulról jövő« nyomásban a különböző városok, községek hatóságai is jelentős szerepet játszottak. Amikor tavaly 123.000 zsidó jelentkezett izraeli kivándorlásra, akkor a különböző városok és községek hatóságainak megtévesztő agitációja és erőszakos fellépése érvénye-

sült. Az alsóbb hatóságok a 123.000 zsidó túlnyomó részét vagy kényszerítették, vagy rábeszéltek a kivándorlási jelentkezésre. Sok esetben „meggyőzték” azzal, hogy – amennyiben nem jelentkeznek idejében kivándorlásra – nagyon hátrányos helyzetbe kerülnek.

A román zsidóság most éli történelmének legkeserveesebb időszakát. Az egész román zsidóság likvidálódóban van. Borzalmas tragédia ez. Bár kétségtelen, hogy Romániából tízezer és tízezer zsidó ki akar vándorolni, a zsidók jelentős része – legalább a fele – Romániában szeretne maradni.

Tízezer és tízezer zsidó ma a legszörnyűbb nyomorúságban van, mert elvesztette – a tavalyi kivándorlási jelentkezés után – az állását. Nagyon kis támogatást tudnak a román zsidóság szervei nyújtani. Voltaképp a román zsidóság szerveinek nem is szabad segítséggel foglalkozniuk.”

Megjegyzés: Dr. Moses Rosen, aki körülbelül 50 esztendő, állítólag sokáig ügyvédkedett, és csupán 10-12 év előtt lett országos főrabbi. Mivel fiatalkorában rabbiszemináriumot végzett, a román kormány az erősen szocialista felfogású, a párttal és a népi demokráciával rokonszenvező dr. Moses Rosent találta alkalmasnak a román zsidóság egyházi vezetésére. Mint Románia országos főrabbi – hiszen Romániában több mint 300.000 zsidó volt még néhány esztendő előtt is – tagja lett a szenátusnak, és nagy tekintélyt élvez. Sokat fordult meg külföldön is. Két esztendővel ezelőtt Románia és a román zsidóság érdekében többhetes angolai előadó körutat tett, mégpedig nagy sikerrel.

In. Minoritatile etnocolturale. Marturi documentare. Evreii din Romania. (1945-1965). Kolozsvár, 2003.

TÖRVÉNYRENDELET az ostromállapot bevezetéséről

II. Károly román király törvényrendelete az ostromállapot bevezetéséről 1938. február 11-én csak első lépés volt a nem létező román demokráciában a demokratikus szabadságjogok megnyirbálására. Ezzel egy időben a zsidó törvények sora jelent meg, ami miatt Románia komoly bírálatban részesült a nemzetközi életben. Mindez azonban nem akadályozta meg a holocaustot – Románia ebben a legkorábban, mint a náci Németország, nemmet megszállás nélkül önszorgalomból – már 1940-től kezdődően.

Figyelembevétel az államrend és közbiztonság legmesszebbmenő fontosságát, elrendeltük és nyilvánosságra hoztuk:

1. Az ország egész területén bevezetjük az ostromállapotot
2. A fegyveres erők kezébe kerül az összes törvény által biztosított hatalom, amely az Állam biztonságát és a közrendet hivatott megőrizni. A rendőrséget és az állambiztonságot a Belügyminisztérium hatáskörének rendelik alá.
3. A II. Károly törvényének a 189-231, 253-255, 258-262, 290, 294, 295-298, 308-340, 349-352, 359-373, 417-418, 494, 496-497. számú bűncselekmények és vétségek a rendőri szervek hatáskörébe tartoznak.
4. A katonai hatóságoknak joga van
 - a) szükség esetén bárhol és bármikor házkutatást tartani a rendőri szervek értesítéséig
 - b) elrendelni a fegyverletételt, felmutatni és elkobozni a fegyvereket

- c) a sajtót és mindenfajta kiadványt cenzúrázni, joga van bármely újság vagy kiadvány megjelenését megakadályozni, bizonyos hírek és cikkek megjelenését megtiltani
 - d) megakadályozni, vagy feloszlítani bármely gyülekezést függetlenül attól, hogy hol és hányan találkoznak
5. A Minisztertanács és a Belügyminiszter által engedélyezett jelen törvényerejű rendeletek alapján kiadott határozatok megsértésére katonai vagy civil szervek által 1 hónaptól 2 évig terjedő börtönbüntetést von maga után. A börtönbüntetéssel egyidejűleg a törvényhozás a Károly király-féle börtöntörvénykönyv 25. szakaszának értelmében mellékbüntetést is kiszabhat.
 6. E rendeletben kihirdetett ostromállapot akkor szűnik meg, amikor erre a helyzet alkalmasnak látszik.
 7. Az ostromállapot befejezésekor a haditörvényszékeknek kötelessége a rájuk bízott bűncselekmények és végségek kinyomozása és megoldása
 8. E határozat végrehajtásáért a Minisztertanács, Belügyminisztérium, a Nemzetvédelmi és Igazságügyi Minisztérium felel.

Megjelent:

Románia törvénykönyve. (Jogsabályok, törvények és folyamatban lévő rendelkezések.) 1856-1938. Összeállítva a hivatalos szövegek után. Alapító: Hamangiu. XXVI. kötet 1938. I. rész. 108-109.

(Codul general al României (Codurile, legiile și Reulamentele în vigoare) 1856-1938 Întocmit dup textele oficiale Fundator: C. Hamangiu. Volumul XXVI. 1938. partea I., 108-109. Bucuresti, Impremeria centrala, 1938.)

AZ ORSZÁGOS MAGYAR PÁRT háromszéki szervezetének memoranduma (1924)

Az alább közölt memorandumot 80 évvel ezelőtt állították össze az Országos Magyar Párt háromszéki szervezetének vezetői. Az emlékirat átadására 1924. július 5-én került sor, amikor Ion. I. C. Brătianu miniszterelnök és I. G. Duca külügyminiszter Sepsiszentgyörgyre látogatott. Az id. báró Szentkereszty Béla (az OMP háromszéki szervezetének elnöke) és dr. Keresztes Károly által szerkesztett memorandum azért is érdekes, mert azon kevés próbálkozások közé tartozik, amikor az OMP helyi szervezete maga fordult egyenesen a kormánytényezőkhöz (ilyenre még csak 1932-ben került sor) a helyi magyarság gondjainak enyhítése céljából.

Miért volt szükség egy ilyen emlékirat összeállítására? Először is közismert, hogy a Nemzet Liberális Párt 1922-es hatalomra jutása után az addig is szép számmal hozott magyarellenos intézkedések megsokasodtak. Ehhez még hozzájárult az, hogy a választási csalások miatt az OMP alulképviselt volt a parlamentben, ill. annak a néhány magyar képviselőnek és szenátor-nak, akinek mégis sikerült bejutni a törvényhozásban a román nyelv nem megfelelő ismerete miatt nem sok esélye volt az általuk képviselt közösség érdekeinek a megvédésére.

Ezek lehettek azok a tényezők, amelyek rákésztették az OMP háromszéki előjárót egy 10 pontban foglalt emlékirat összeállítására. A felsorakoztatott sérelmek legnagyobb része általános jellegű, azaz nemcsak a háromszéki, hanem az egész romániai magyarságot sújtották. 1924-ben a legnagyobb visszhangot Anghelescu közoktatásügyi miniszter (aki egyébként a Liberális Párt háromszéki jelöltje volt az 1922-es választásokon) rendeletei keltették, melyek által a kormánynak „sikerült” romba dönteni a magyar felekezeti oktatást, de a nyelvhasználat kérdése, az agrárreform egyoldalú alkalmazása, az állampolgári névjegyekben fel nem vett magyarok és a közgazgatásból eltávolított tisztviselők is mind olyan sérelmeket jelentettek, amelyekre a két világháború között működő érdekvédelmi szervezeteink végig keres-ték a megoldást.

Helyi jellegű problémának igazából csak a Szentgyörgy és Árkos között létesített katonai gyakorlótér minősülhetett. A román hatóságok a domborzat változtatására ill. a volt állami méntelep épületeinek a kihasználhatóságára hivatkozva 1000 hold földet sajátítottak ki, ezzel lehetné téve több szentgyörgyi és árkosi kisgazda megélhetését.

Maár István
Sepsiszentgyörgy

Miniszterelnök úr!

[...] Háromszéki székely népünk háta mögött egy ezeresztendősi politikai múlt ezer tanulsága állott akkor, amikor a Mindenható bölcsessége kiszakította addigi hazája kebeléből és azzal a román néppel fűzte össze új államközösségbe, amellyel földjének geográfiai fekvésénél fogva, történelmi múltja folyamán együtt vagy legtöbbször békeeszes szomszédi viszonyban élt s jóformán mindennapi kulturális, ipari és kereskedelmi kapcsolatban, s igen gyakran a közös ellenséggel szemben tartós politikai és katonai szövetségben állott. [...]

Nem kívánjuk tehát mindazokat a sérelmes eseteket felsorolni, amelyek egyeseket értek, azért, mert székelyek voltunk, hanem csak azokat, amelyek az egész vármegye székely lakosságát érték, és amelyekkel Nagyméltóságod a többi székely vármegyében is bizonyára találkozni fog.

1. Székely népünk minden életközledelemre egy szabadságszerető, de államot fenntartó kulturált nép erkölcsével és erényeivel vértette fel magát. A lefolyt öt év alatt bizonyoságot tett arról, miután egyetlen államellenes bűncselekmény, sőt kisebb jelentőségű rendzavarás sem fordult elő, hogy erkölcsös, erényes és hűséges polgára Romániának, s így méltán elvárhatja, hogy jogos kívánságai azzal a komolysággal fogadtassanak és teljesítsenek, mint amilyen komolysággal ő állampolgári kötelességeit teljesíti. Különösképpen is kívánja, hogy senki előzetes bírói határozat nélkül letartóztatható ne legyen, a csendőrségek és állambiztonsági hivatalok működési köre határozottan megállapíttassék, minden hatóság vagy hatósági személy hatásköre pontosan körülírassék, hogy az ezek hiánya miatt vagy a törvényes hatáskör túllé-

pése miatt előállható zaklatástól a szé-kelység megkíméltessek.

2. A Mindenható Isten székely népünk szívében mély és alázatos hitet öntött. Ez a mély hit és az abból fakadó önkéntes áldozatkészség a letűnt századok folyamán egyházakat szervezett és az egyházak fenntartására azok tövében iskolákat épített. Egyházi iskoláink jórésze az utóbbi évek folyamán bezárattott s ezzel népünk iskolafenntartó joga elkoboztatott anélkül, hogy népünknek ez iskolákkal szemben esetleg támasztható jogos kifogásokról idejében értesülni s azokat eltüntetni módjában állót volna. De ami hatásában magára az államra nézve egyenesen veszedelmesen káros, az az, hogy ezen iskolák bezárása folytán az analfabétizmus valóban terjesztetik, mert sok helyen az állami iskolák elegendő befogadó képesség hiányában a magyar tankötelesek elég tekintélyes része iskolázatlanul marad (például Sepsiszentgyörgyön cir-ca 40% tanköteles jelenleg iskolázatlan). Az erre illetékes hatóságoknak már a törvény értelmében különös gondot kellene fordítani arra, hogy a tankötelezettség végrehajttassék.

Egyházi iskoláinkat népünk vallási buzgósága és más vallásúakkal szemben gyakorolt türelmessége olyan templomnak építette, melyben a különböző egyházakhoz és fajokhoz tartozók a legkülönbözőbb rítus szerint kereshették és imádhatták az Istent.

A közoktatásügyi minisztérium 10088. és 10090. számú rendeletei népünknek ezt a vallási türelmességét megdönteni alkalmasak, mert kizárják a más vallású és fajú tanulókat, pedig a vallási türelmesség államfenntartó, a türelmetlenség romboló erő. [...]

Ezek a rendeletek már félig kizárták egyházi iskoláinkból ősi anyanyelvünket, pedig nyilvánvaló, hogy a nép tömegei mély vallásos erkölcsöt és az igaz tudományt, mely államfenntartó erő csak édes anyanyelvünkön tanulhatnak meg. [...]

3. Súlyos sérelem a magyar egyházközségeken az agrárreformnak nem a törvényeknek megfelelően történt végrehajtása. Tudvalevően a törvény szerint minden egyházközségnek joga van, ha iskolája van legalább 71 hold, ha nincs, legalább 50 hold szántóföldre és ezenkívül feltétlenül annyi erdőre, amennyi az egyház tűzifa szükségletét, valamint az egyházi épületek karbantartására szükséges fameny-nyiséget fedezi.

Ennek dacára, ha egy magyar egyház-községnek lelkesével, kántorával és tanítójával együtt például 60 hold szántója volt, abból a legtöbb helyen kisajátíthatónak mondták ki 20-30 holdat, az erdónél még nagyobb mértékben történtek birtokelvonások, viszont ahol nem volt meg a törvényben előírt birtokminimum, ott nem egészítették ki a meglévő egyházi földeket. [...]

4. Nagyméltóságod szíves intézkedését kérjük az irányban is, hogy a Sepsiszentgyörgy és Árkos község határában létesíteni szándékolt lövőtéri kisajátításnál, mely több száz kiscgazda existenciáját veszélyeztetné, a lövőtér létesítésék legalább 3 km. távolságra a város utolsó házától, mert ilyen módon a legtöbb kiscgazda mentesülne a kisajátítástól és a város fejlődését sem akasztatná meg. A folyamatban teendő eljárásnál pedig a tulajdonosok nem az agrártörvény, hanem a rendes kisajátítási törvény intézkedéseinek pontos betartásával hozzájuthassanak a teljes kártérítéshez. [...]

5. Azt kívánjuk, hogy népünk anyanyelvét úgy társadalmi jellegű nyilvános

összejöveteleinél és multságainál, mint a hatóságokkal, hivatalokkal való érintkezésben szabadon használhassa, miután ez ma főképpen az írásbeli beadványoknál nincs megengedve.

Engedtesék meg, hogy nemzeti színeinket az államé mellett szabadon használhassuk.

6. Kívánjuk a közigazgatás területén az autonómiát, az igazságszolgáltatás területén pedig kérjük, hogy az egész Székelyföld területén az I. és II. fokú bíróságoknál a magyar nyelven való tárgyalás és határozathozatal lehetővé tétessék.

Tisztelettel kérjük a választói névjegyzékek kiigazítását és a politikai jogok szabad gyakorlását.

7. Tisztelettel kérünk sürgős intézkedést arra nézve, hogy az állampolgárságot a törvényben írt hatóságok bírálják el s mindaddig, amíg ez meg nem történik a közbiztonsági hatóságok vagy hatósági szervek olyan egyénekénél, akiknél vitás az állampolgársági hovatartozás, senkivel szemben ne tehessenek rendkívüli intézkedéseket, hanem ha ilyen eset for-

dul elő, az mindig utaltassék a törvényben ért hatóságok elé. Helyesnek tartanok sürgős intézkedésképpen azt, ha valamely közigazgatási hatóság vagy ezen célból létesítendő bizottság feljogosítatnék arra, hogy a közbiztonsági hivatalok ilyen természetű intézkedéseit felülbírálhassa s hatályon kívül helyezhesse. [...]

8. A nyugdíjasok érdekében teljes tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy részükre legalább is a létminimum biztosítsassák. [...]

9. Mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a tisztviselők román nyelv tudásánál a legméltányosabb módon méltóztassék a sajtóban is kifejezett kívánságainkat honorálni. [...]

10. A volt magyar tisztviselők, akik minisztertanácsi határozat alapján még az 1920. évben esküre jelentkeztek és sok estben az esküt le is tették, még nagy számban ma is állás nélkül vannak. Ezeknek soronkívüli összeírását s amennyiben alkalmazásuk nem lehetséges, legalább egyelőre nyugdíjaztatásukat kérjük. [...]

MAGYARÓDY SZABOLCS 80 ÉVES

Megtisztelő, hogy az Erdélyi Szövetség nevében köszönhetem a 80 éves Magyaródy Szabolcsot.

Németh László írta – nem szó szerint idézem: ne várjunk arra, hogy valami nagy dolgot tehesünk a szűkebb vagy tágabb közösségünkért, hanem csak tegyünk a dolgunkat. Magyaródy Szabolcs sem tett egyebet a XX. század nem kevésbé vesztérhes időszakába, mint tették hajdan Balassi Bálint vitézei, vitézségről, kitartásról, elkötelezettségről, emberiségről és magyarságról adott példát nekünk, a nemzet napzásomainak, és adott választott vagy kinevezett vezetőinknek, politikusaiknak, mindenekelőtt külügyeireinknek.

Az elkötelezettséget a magyarság iránt, s a tartást otthon kapta meg Magyaródy Szabolcs, aki Szolnokon született 1924-ben hivatalnok családban. Felmenői között az Osztrák-Magyar Monarchia nemzeti viszonyainak megfelelően akárcsak bármelyikünk, örményeket, morvákat, németeket, jászokat, kunokat, erdélyi magyarokat, felvidékieket egyaránt számon tart. A családi milió után életét mondatni döntően a cserkészség mozgalom befolyásolta, aminek közel 80 éve, 1932 óta tagja. Mennyire más volt ez, mint a mi üttö-rő mozgalmunk!

Vesztességünk, hogy – elkerülendő az Andrásy út 60-nal való közelebbi ismeretséget – 1948-ban távozott az országból, egyúttal nyereségünk is. 1949-től ugyanis szervezni kezdi a külföldi magyar cserkészmozgalmat, amelynek fő célkitűzése, és ezt a célkitűzését teljesíteni is tudta, arra garancia Magyaródy Szabolcs, és a hozzá hasonlók személye: a magyarságtudománnyal, történelemmel, földrajzzal, politikával megismertet-

ni, pontosabban: magyarságélményt átadni a következő generációknak. Ma a 105-ös öregcserkészek vezetője. E külföldi magyar cserkészmozgalom behálózta a világot, de nem úgy, mint a szicíliai polip pár évtizede, vagy a magyar polip napjainkban hazánkat.

Hiszem, nem túlzás az állítás, hogy a ki egyezés óta napjainkkal bezáróan – amikor önként lemondunk szuverenitásunk fontos stratégiai ágazatairól, mint a hadügy, pénzügy és külügy – nem rendelkezünk olyan szakértői gárdával (kivételet képez a két világháború között az erdélyi triász: Bánffy Miklós, Bethlen István, Teléki Pál), akik számára a sajátos magyar nemzeti érdekek elsőbbséget élveznek, és összenemzeti céljaik elérését, elsősorban a Kárpát-medencei magyarság egységének helyreállítását hajlandóak lennének nemzetköziesíteni.

Magyaródy Szabolcs, az öregcserkész – pontosabban: a Hunyadi Mátyás Öregcserkész Munkaközösség és a Külföldi Magyar Cserkészség szövetség munkatársai segítségével – egyszemélyes intézmény szerepét tölti be: korigálja a szomszédaink történelemhamisításait. A magyarság külföldi hírnevének javítása, és az alapvető nemzetérdekű ismeretterjesztés érdekében tájékoztatja a külföldi diplomátokat, politikusokat, közéleti személyiségeket, egyetemi tanárokat, a médiát, ahogyan azt a helyi magyar diplomáciaának kellene.

A 2003-as évvel bezárólag 65.000 kötetet ajándékoztak elsősorban amerikai vezető szervezeteknek, könyvtáraknak, kutató intézeteknek. 80 önálló angol nyelvű fordításban megjelent kötetet jelent ez, illetve kb. 18 könyvet adott ki, melyeknek zöme, 10-12 erdélyi tár-

gyú. De a kárpátaljai, a felvidéki magyarság viszontagságos sorsáról, a magyarellenességéről a második világháború alatt és után, szintén e műhelyben születtek monográfiák. Csak néhányat a szerzők közül: Kosztin Árpád, Vékony Gábor, Eckhardt Tibor, Dupka György, Bíró Sándor, Balogh Sándor, Illyés Elemér, Wass Albert, Borsody István.

Magyaródy Szabolcs áldásos tevékenysége révén tehát módosult, javult külföldön a magyarságról alkotott kép. Itthon azonban változatlanul nagy a baj. Hiányzik a magyarságtudat, a nemzeti önbecsülés, büszkeség, önismeret, önazonosság tudat, vagy torz formában van jelen. Közismert, hogy 15 év alatt félmillióval csökkent a határokon kívülrre került magyarok száma. Oka: elvándorlás, asszimiláció. Ennek ellenére azt tartom végzetesebbnek, hogy a magyartalanítás az ország határon belül zajlott. Vajon ma Magyarországon hányan vannak, akik magyarként érznek, gondolkodnak? Ma Magyarország még mindig úgy viselkedik, mintha megszállt ország lenne. Vagy az is? Miután kiszolgáltta Konstantinápolyt, Bécsét, Moszkvát, most Washington és Brüsszel van soron? Tehát miért is asszimilálódik a magyarság? Mert számára, Magyarország megszűnt anyaország lenni...

Szabolcs, nem akarod ezt a missziót is felvállalni?

Addig is míg döntesz e kérdéssről, Isten áldását kérem, kérjük számodra, és még hosszú, hosszú munkával teli éveket!

Lipcsey Ildikó, elnök
(elhangozott az Erdélyi Szövetség közgyűlésén)

Köszöntjük a 75 éves Kányádi Sándort

AMÍG PILLOG A LÁNG

Annak idején, amikor még a városainkban, városkáinkban, de Máramarosban vagy Dés környékén, a falvakban is számottevő zsidó közösségek éltek, történt, hogy a rabbi egy hajnaltájon, abbagyva a szent könyvek tanulmányozását, kísétált a faluja vége felé. S hát látja, hogy a kicsi suszternél még világ van. Bement, hogy megfeddje.

– Te Mojse, mért égeted még mindig a lámpát, nem látod, hogy már virrad?

Fölnézett a kicsi suszter a bankli mellől, és csak annyit mondott válaszul:

– Rebe, amíg pillog a láng addig még minden jóvá lehet tenni.

Régóta hordozgatom magamban ezt a a valamikor még édesapámtól hallott történetecskét. Sokszor vegyítettem beszédbe s talán írásba is a kicsi zsidó suszter bölcs és költői mondását. Hiszek benne. De gyakran nem tudom, mihez kezdjek vele.

Túl sok jóvátehetetlen történt, hogy messzire nem menjek, csak századunkban is. A káini bűnök jóvátehetetlenek. A középkori bűnbocsátó cédulákat juttatja eszembe.

Kisimulóban a lelkiismeret alig fél évszázada föltarajlott állóvize.

Írni Auschwitz után, ha jobban nem is, de élni lehet. S még ugyanabul, mint előtte. Lassacskán kezdjük megtapasztalni – megszokni! –, hogy egy etnikum, egy nyelvközösség megsemmisítéséhez nem föltétlenül kellenek internálótáborok, költséges energiaigényes krematóriumok. Iskolapadokban is elintézhető. Mondhatni humánusan. Más nyelven beszélő gépekké programozgatók át. Sőt, már a szülőszoba steril körülményei is alkalmat, ingyen alkalmat kínálnak a megelőzésre, egy esetleges későbbi etnikai nyelvi zürzavar elkerülése érdekében. Kötelezni kell a szülőket, hogy csakis a javallott névtár s az állami ortográfia szabályainak betartásával nevezhessék az újszülöttet.

Kizökkent az idő. Mondhatnók Hamlettel. Kizökkent újra. Vagy talán nem is járt soha a maga rendes kerékvágásában?

– Bűnnel van tele a világ, fiam – sóhajtott pár évvel ezelőtt Kolozsvár utolsó rabbija, egy szép nyári alkonyattájt a zsinagógáig sétálóban. – Bűnnel van tele, bűnnel – sóhajtotta búcsúzás helyett, miután benézett a templomba, hogy kíván-

e a minjen, a szükséges tiz férfi, az esti imához. Akkor éppen kivolt. (Ma már a rabbi sincs.) Így nem volt szükség alkalmi szolgálatomra.

A „minjen”, az első zsidó szó, amit hallottam életemben. Édesapámtól tanultam, aki baráti s alkalmi létszámkisegítő is volt, ha rabbi érkezett a falunkba. Mert volt a mi falunkban is, nem is egy, de két kicsi zsidó. Jobban mondván zsidó család. Az egyik a szövetezeten felül, a másik áellenben, de szövetezeten alul tartott boltot és italmérést. Vagyis tartotta őket el a boltjuk és kocsmájuk. A felsőt, a Kohn családot módosabban. (Igaz, csak egyetlen gyermekük volt.) Az alsót, a Schönfeld Nándor urat és nagyszámú családját – úgy-ahogy. Csilingelt a boltajtó ha vevő érkezett, fűszeres illatok surrantak ki minden belépő mellett. Minél gyakrabban csilingelt föl a csengő, annál szívélyesebben hajlongott Nándor úr, annál derüesebben mosolygott Kohn Elek bácsi. Pedig a vevővel nem mindig járt együtt a pénz is. Gyakran került elő a kontókönyv, s a boltosok füle mögül a plajbász. De pénz nemléte miatt azonban egyikük boltjában sem maradt el a vásár. Csak a hangjuk vált szemérmesen suttogóvá. Tojással, tyúkkal, libával is lehetett törleszteni. Valahogy mindig egyenesbe jöttek a dolgok. Édesapám Kohn Elek bácsi katonacimborája volt, tegeződtek, és komámuramnak szólították egymást. S a cimboraság-„komaság” révén baráti ünnepi fuvarosa is volt édesapám a kis közösségnek. Befontuk a lovak farkát, és karosru-

gós ülést tettünk a szekérre vagy szánra, ha nagyobb ünnepekre a közeli kisvárosba kellett utazniok. Vagy éppen a „papot” kellett hozni. Olyankor került sor rendszerint édesapám minjebeli szolgálataira. Mert Nándor úrnak nem vala nagykabátja. Évek múltán is jókat derültek rajta, valahányszor újab gyerekekkel gyarapodott a Nándor úr családja. A szelíd szavú Szeréna néni előtt azzal mentegetőzött: Miklós a hibás, mert ha akkor nem csavar pokrócba, aligha tettem volna kárt bened. De örült, hogy „kárt” tehetett. Nagyon szerette a gyerekeket, s nemcsak a sajátjait. Nem fordult meg nála olyan kis mezítlábas vevő, aki ha hitelbe vásárolt is legalább egy szem cukrot ne kapott volna útravalóul. Elek bácsi egyetlen, szelőtől is óvott Endre nevű s velem egyivású fiát én tanítottam meg lovagolni. Ketten egy lovon ülve vittünk egyszer egy nagy kakast a metszőhöz. Tőle tanultam a kapóresz szót. No ennek már kapóresz, mondta mikor a levágott kakással kijött a metszőtől, és fölkapaszkodott a lóra a hátam mögé. Nándor úr fiával, Ernővel, aki ugyancsak velem egykorú volt, együtt bújtuk a könyveket, a ponyvaregényeket. És együtt tikogtunk a közösen szívott, a boltból elcsent cigarettától. És rendszerint hármásban fűrdtünk nagyokat az illetelő Küküllőben. Anyaszült meztelenül persze, és inkább csak estelente. Az a kis „különbség” miatti szeméremből, amit előttem kellett röstellniök. Csak későbbben, már fejfel s a megtörténtek ismeretében értetem meg, hogy a megszegyénítéstől való félelem ösztöne munkált bennük ott a Küküllő-parton is. Pedig akkor még nyár volt, gyönyörű nyár, de gyülekeztek már az egyre baljósabb felhők.

Aztán kizökkent az idő.

Szemmel láthatóvá váltak a megszegyénítések.

Kezdődött a a deportálás, hogy aztán a falumbeli két kicsi zsidó családból csak Ernő és az egyik nővére térjen vissza. Ők is csak annyi időre, hogy elköszönjenek a falutól s a közös gyermekkortól.

Édesapám is két év multán vetődött haza a hadak útjáról, fél lába örökre megnyomorodva. Örült, hogy időközben meglegényesedtem, s hogy a lovainkat, sőt az utca minden lovát sikerült az erdőn rejtgetve megmentenem a hadak elől.

Hazatérte után pár napra, amikor már minden megtudható tudomására

jutott, az egyik néhai bolt előtt elmenőben csöndesen azt mondta nekem: bár inkább Nándor úrék meg Kohn Elek komájáékat tudtam volna elrejtetni az erdőn, vagy legalább a gyermekeket. Lovat még vehet, akinek lóra van szüksége. Aztán hosszú évekig soha többen szóba sem hozta egyiküket sem. De ahányszor elbicegett a két valamikor bolt előtt, egy-egy óvatlan pillanatban, szemérmesen megemelte a kalapját.

Aztán történt olyan jó tíz-egynéhány évvel ezelőtt, hogy egy külföldi baráti családdal s hatalmas ítéletidővel a nyakunkban éreztünk haza a falumba. Ránk sötétedett, s az eső nem akart szűnni. Akkoriban fordítgattam az erdélyi szász népköltészetből egy könyvecskére valót. El is mondtam néhányat belőle, hogy színesebben teljen az idő. Mert a vendégek már szorongtak, a gyermekek ásítottak. Édesapám takarodót fújt, de a vendégek tudván, hogy idegeneket nem szabad elszállásolnunk, nem akartak kellemetlenséget hagyni maguk után. Ragaszkodtak, hogy a szakadó eső ellenére is a két falu közti senki földjén verik föl a sátrukat. Abba még valahogy belementek, hogy a gyermekek a házban éjszakáznak. Édesapám megsemmisülten nézett utánuk ki az esőbe. Éreztem, hogy szögesdrótnak látja az esőt, mert magam is annak láttam.

– Hogy ezt is meg kellett érnem. Még jó, hogy volt egy annyicska bátorság bennetek, hogy legalább a gyermekeket nem zavartátok ki az esőbe.

Nagyon szomorúan fordította felém szép, okos fejét.

– A kutyát se tartottuk soha láncon. Sándor, Sándor, nagyon gyöngén pislákol benne a kicsi zsidó suszter példabeszédbeli lángja – mondta szemrehányóan. S kiment a zuhogó esőbe, hazatocsogott, föl az esőbe, nehogy azzal megszegje a törvényt, hogy a leányáéknál éjszakázik.

Másnapra kiderült. A kedvünk is az időhöz igazodott. Fölmentünk a kertbe. Amikor hosszabb időre kettesben maradtunk a kert sarkában, láttam rajta, hogy mondani akar valamit.

– Nagyon örülök, fiam, hogy a szászokat fordítod, magam is tisztelőjük vagyok. De nem volna neked érkezésed s tudásod ahhoz, hogy zsidókat is fordíts? Tudtam is egyet-kettőt, még Kohn Elek komámától tanultam a katonaságnál. – Kicsit töprengett, keresgél emlékezetében, s már mondta is a maga sajátos módján, ahogyan minden nyelvből idézni tudott s szokott valamit, amelyikbe csak alkalma volt belekóstolnia.

amol isz gevén egy jidele
egy jidele, egy jidele

S mindjárt fordította is hogy jidele az zsidócskát jelent, s ha jól emlékszem, akkor az valami olyasmi akar lenni, hogy volt egyszer egy kis zsidó

– A címe akár meg is volna. – Megpróbálhatom.

– Kezet rál – s már nyújtotta is kérgességében is finom kis kezét.

Hát ezzel a kézfogással köteleztem el magam erre a könyvre. A megjelenését, ha nem érthette is meg, annyi vigaszom van, hogy néhányat fordítgatás közben sikerült még énekekből, balladákban neki is elmondanom.

A gondviselés figyelmességét kell látnom abban is, hogy nemsokára az édesapámnak tett ígéretem után, megkérésre Eizikovits Mihály tanár úr, két öreg kifakult irkában hozta el s ajánlotta föl fordításra az ő 1938-ból való máramarosi jiddis népköltési gyűjtését. A gyűjtőútról való dokumentumértékű és egyben lírai, *Éneklő hászidok között* címen s az 1948-as Kolozsváron megjelent Zsidó naptárban közölt visszaemlékezését kötetünk is tükrözi. A szem- és fültanú közelképei a valamikori, szinte egzotikusnak mondható máramarosi zsidóvilágról hitelességükkel megkönnyítik az utószóíró dolgát is azzal, hogy ha nem mentesítik is egészen, de csupán a legszükségesebb útbaigazítások megtételére kötelezik. Olyanokra, melyek a tudálékosság vétké nélkül könnyebbségül szolgálhatnak e csöppet sem tudományos igényű, hanem megkedveltető gyűjtemény jobb megértéséhez. Bátorításul szolgált a tanár úr visszaemlékezése arra is, hogy az alább következő fontosabb tudnivalók mellett ne rejtsem véka alá – ami talán illendőbb lett volna – a magam gyermekkori emlékeit, baráti s családi indítékaimat, s a mostani helyzetünkből adódó s a hajdani zsidókera emlékeztető riadalmimat sem. Erről a századunkban elsüllyedt világról, melyről a kötet versei vallanak, eddig magyarul talán Markovics Rodion gyönyörű havasi történetei szólnak a legszebben, legköltőibben.

A jiddis a gettó nyelve. Valamikor, évezredünk elején, a keresztes háborúk nyomán fölizzott zsidógyűlölet és zsidóüldözések idején, az Ibériai-félszigetről Franciaországon át német földre menekülttelepült s majd ott előbb külön utcákban, városrészekben meghúzódó, majd gettóba kényszerült zsidók hozták létre, mindegy házi használatul az akkori középfelelmet nyelvjárásból. Héber és arameus, majd szláv szavakkal gyarapodva vált a kelet-európai zsidóság közhasználatú, népi nyelv-

vé. A templomokban s a minden viszonytagságok közt is tovább élő héber irodalom és költészet nyelvével párhuzamosan szolgálta a közszidóság mindennapi életét. Lassacskán alkalmassá téve magát önálló jiddis nyelvű irodalom teherbírására is, mely napjainkban, amikor a jiddis már már leáldozóban van, még a Nobel-díj magaslatát is elérte. De elsősorban népi nyelv lévén a jiddis, kitermelte a maga népköltészetét. Meséket, mondákat, dalokat, balladákat, csúfolódó énekeket, párosítókat. Minden bizonnyal a közszükséglet s a környezet – német, szláv, román s tán még a magyar népköltészet termékei is – ösztönözhatték a zsidóközösségek, kivált a falusi környezetben élők tehetséges mesélőit, énekmondóit saját népköltészet létrehozására. A nálamnál illetékesebb hozzáértők dolga a hasonlóságok, párhuzamok, hatások latolgatása, „tudományos földolgozása”. Nem lesz nehéz, mert a zsidóság hiténél fogva eleve írástudó, s így nagyon sok népköltészeti darabbá vált alkotásnak a szöveg- és dallamköltője is föl van tüntetve az antológiák jó részében. S azok legnagyobb hányada a diaszpórának köszönhetően – hogy valamit a diaszpórák javára is írjunk – a nemzetközi cirkulációjú. A mi kis gyűjteményünkben ara törekedtünk, hogy a névtelenségben maradtakból adjunk ízelítőt. Jó egyharmada ennek a könyvecskének olyan darabokat tartalmaz, melyek a számomra hozzáférhetővé vált kelet-európai jiddis antológiákkal összevetve, talán még jiddisül sem jelentek meg nyomtatásban. Ez indokolja a kötet kétnyelvűségét is. Eizikovits Mihály két vihar vert irkája szolgált alapul. Kézi gyűjtés, az akkori máramarosi falvakban latin betűs jiddist csak így-úgy tudó bóherek keze vonását kellett kisilabizálni, olvashatóvá átíratni, strófkába tördelni. Ezért az esetleges félreolvasások, félrefordítások is előfordulhatnak. Eizikovits tanár úr nem tudván jiddisül, alkalmi íródeákok segítségével végezte a gyűjtést. Őt elsősorban – mint muzsikust – a dallamok érdekelték, de ha már alkalom adódott, a szövegeket is lejegyeztette. Mintegy belső sugallatra, ahogy mondta nemegyszer, mert utána már nem volt, aki s nem volt, akiktől gyűjteni. Fájdalom, hogy csak a szövegek maradtak meg. Az eredeti dallamok csak a tanár úr földolgozásában őrződtek meg, azoknak is csak egyike-másika. A kottás irkák elkallódtak. De talán élnek még a világon valamikori máramarosiak, akik még hozzá tudják dúdolni a szövegekhez a dallamot. Eredetileg máramarosi jiddis népköltés lett volna az alcíme a könyvnek. Még akkor is, ha a kétharmadát közkezen forgó antológiákból válogattam össze. Erre az jogosított volna, hogy segítség-

geim – akiknek ezúttal mondom köszönetet, s akik haló poraikban áldottak legyenek –, Schreiber Sándor, Schreiber Samu, a Kolozsváron élt utcabélim tanúsága szerint az közöltek túlnyomó többsége minden bizonnyal a máramarosiak körében is ismert lehetett. Ebben erősített meg Grunea László barátom, akinek Schreiber Samu bácsi mellett legtöbbet köszönhetek a kibetűzés a nyersfordítás strófákba tördelés áldozatos munkájáért. És ezen a véleményen van Harry Majorovics kolozsvári zeneszerző és Jólesz László, aki a jiddis szöveg gondozásában, a hozzáértő jegyzetek megírásán túlmenően is minden tőle telhetőt megtett, hogy ez a gyűjtemény napvilágot láthasson. De tekintettel arra, hogy Romániában már nem jelenhetett meg a kötet, esetleges beavatkozással gyanúsíthatóságunk elkerülendő, a máramarosit elhagytuk. Illesse azonban köszönet Domokos Gézá, amiért tartotta éveken át bennem a lelket, és mindent megtett, amit csak tehetett a könyvnek a Kritérionnál való megjelenése érdekében. Nem rajta múlt. Így vette pártfogásába az említettekkel közös munkánkat a néhai jó Domokos János jóvoltából az Európa Könyvkiadó. Almási Istvánt, aki a zenei anyagot nemcsak érthetően megszerkesztette, de a magam ügytelenségeit is türelemmel és hosszas kitartó munkával jó útra terelte, szinte „társzerzőmnek” mondhatom. Az olvasó bocsánatát és megértését kérem, amiért a könyv krónikájába ennyire személyesen és személyekhez kötötten beavattam. Hozzá tartoznak ehhez a könyvhöz. Részei, részesei.

Remélem, hogy az olvasó s talán a zeneszerető is nemcsak örömét leli a könyvben található versekben és dallamokban, melyek két-három darab kivételével (Sölem Áléhem egy népdallá vált altatóját, Mordeháj Gebirtig egy ilyen antológiából sem kihagyható „ég testvérek ég” kezdetű gettódalát nem kivéve, hanem inkább hozzáadva) a névtelen kelet-európai szegény hászidok költése. A gyűjtemény s a fordítások milyen-ségéről ítéljen az olvasó. A magam fordítgatások közbeni fölismerését Kecskeméti Árminnak, a nagy történésznek azzal fejtegetésével egyetértve osztanám meg az olvasóval, hogy az előítéletekkel szemben, nincs külön zsidó vagy zsidós arc, „fizimiska”. Az ukrán zsidó jobban hasonlít egy ukránhoz, mint mondjuk egy spanyol zsidóhoz, és fordítva is igaz. Nincs tiszta etnikum talán sehol a világon, s kiváltképp itt a mi tájainkon. De van valami, ami a zsidó arcot mégis megkülönbözteti a többitől, ez a zsidó tekintet, mely több évszázados riadal-

mat, rettegést örökít át még a keresztelkedett zsidók szemében is. A jiddis népköltészet sok hasonlóságot mutat azokéval, akikkel századokon át együtt éltek. Sajátossága ennek a népköltészetnek éppen a tekintete. A tragikusan fájdalmas-tól a csúfondároson át az érzelmesig, sőt az érzelgősig őriz magában valami közöset, egyénit, ha úgy tetszik, zsidósát. Ez teszi, számomra legalábbis, külön értéké. És egyben közös értéké. Hozzá tartozik e táj több évszázados visszamenő történelméhez, kultúrtörténetéhez. Szokás manapság egy nép vagy népcsoport történelmi folytonosságát kutatni, amiben nem találok semmi kivétnevelőt. Ismerje meg mindenki a múltját, ittvalóságának idejét, tartamát – a tartalmát is. De az önismeret, az egymás jobb megértése és nem a napi politikára való sandítás vezérelje őket. Talán furcsának tetszhet, de éppen a zsidóság az, amely itt, a mi tájainkon az ittvalóságát egészen a templomlerombolásig visszamenően a legmaradéktalanabban bizonyítani tudná. Tudósok dolga. Magam csak az édesapámnak tett fogadalmamnak kívántam eleget tenni. Egy szerény írástudó felelős-

ségével emlékezni az Exodusban található figyelmeztetésre, az elfelejtés veszedelmeire.

A kolozsvári házsongárdi temető keletről a régi zsidó sírkert s kicsit fönnebbecske ortodox tartja karjában. Délen utcákkal, házsorokkal elválasztva, mintha a huszadik századi nagy erkölcsi törést példázná – ott van elkülönülve, az új zsidótemető. De délnyugaton a neológ sírkert már ugyancsak a Házsongárd egyre gyöngülő kerítéssel elválasztott része. És így van ez Kelet-Európa legtöbb városában, vagy éppen falujában, ahol valaha számottevő zsidó közösségek éltek. És ahol, ha megfogyatkozva is, még élnek.

Az élők öröme, a halottak engeszteléséül, marokba-gördülő tenyérrel feltett, szerényen pillogó gyertyaként nyújtom felétek e könyvet.

Béke velünk. Sálom.

Kányádi Sándor
Erdélyi jiddis népköltészet
(Bevezető) Budapest Európa Kiadó 1994.

Zsigmond Mária: Kálváriajárás

Öröndetes módon újabb könyvvel gyarapodott a (román) kommunizmus bestialitását, szadizmusát bemutató tényirodalom. **Zsigmond Mária: Kálváriajárás** – *kuláksors Erdélyben* című írása drámai erővel mutatja be egy koloskarai család kálváriáját a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben. Az 1950-ben, az akkor 12 éves nagylány megrázóan, szívszorítóan írja le ezeket az eseményeket. A családfőt Kolozsvárra börtönbe hurcolják, míg a család többi tagját – a nagyanyát, anyát s a négy gyereket, kik közül a legnagyobb 12 éves, a legkisebb még szoptatós – embertelen körülmények várják kényszerlakhelyükön (D.O.) még a távoli Medgidiatól is messze eső elhagyott primitív, istenháta mögötti tanyavilágban, utána a világvégi Fakliában, majd később Kolozsváron.

A keserű könyvet nem csupán történészeknek, hanem mindazoknak ajánljuk, kiket érdekel az akkori erdélyi magyar sors, és jobban meg akarják ismerni a (román) kommunizmus – ma sokak által cinikusan kozmetikázott és végső célja-it tekintve mit sem változott – igazi arcát.

(Zsigmond Mária: Kálváriajárás – 1580.- Ft.)

ALAKART Kiadó
9700 Szombathely, Vasút u. 13.
Tel./fax: 94/500-507; -508

JIDDIS VERSEK

El is repült egy szép aranypáva

el is repült egy szép aranypáva
idegenbe szállt
idegenbe szállt
elveszítette világ szégyenére
szép arany tollát
elveszítette világ szégyenére
szép arany tollát

nem is annyira az arany tolláért
de kár a páváért
de kár a páváért
nem is annyira mostoha fiáért
a lányért magáért

de keserves anyám a kis madárnak
ha tengeren száll
ha tengeren száll
oly keserves anyám aki magának
rossz férjet talál
oly keserves anyám aki magának
rossz férjet talál

de keserves anyám a kis madárnak
ha fészke nincs neki
ha fészke nincs neki
oly keserves annak aki anyósa
kenyerét eszi
oly keserves annak aki anyósa
kenyerét eszi

Isten véletek

isten véletek
én édes szüleim
tőletek elmegyek
nagy útra megyek
oda hol a szél nem dalol
se kakas nem kukorékol

isten véletek
én édes szüleim
tőletek elmegyek
nagy útra megyek
adjon isten néktek
jó erőt egészséget
s az utamat áldja meg

Hallod e te szép leány

hallod-e te szép leány
hallod-e te gyöngye lány
mit csinálsz te azon a nagy úton
mit csinálsz te azon a nagy úton

minden házba bekopogok
minden házba bekopogok
csak hogy tevéled lehessenek
csak hogy tevéled lehessenek

hallod-e te szép leány
hallod-e te gyöngye lány
hol tudsz te mosni azon a nagy úton
hol tudsz te mosni azon a nagy úton

ne gondold hogy gyöngye vagyok
akad egy tó abban mosok
csak hogy tevéled lehessenek
csak hogy tevéled lehessenek

hallod-e te szép leány
hallod-e te gyöngye lány
hol szárítasz te azon a nagy úton
hol szárítasz te azon a nagy úton

eladom a rajtavalóm
ruhaspárgát veszek azon
csak hogy tevéled lehessenek
csak hogy tevéled lehessenek

hallod-e te szép leány
hallod-e te gyöngye lány
mit eszel majd te azon a nagy úton
mit eszel majd te azon a nagy úton

són s kenyéren is elleszek
apát anyát elfelejtek
csak hogy tevéled lehessenek
csak hogy tevéled lehessenek

hallod-e te szép leány
hallod-e te gyöngye lány
hol fogsz te hálni azon a nagy úton
hol fogsz te hálni azon a nagy úton

nem vagyok nem vagyok vénlány
elhálok egy kötés szalmán
csak hogy tevéled lehessenek
csak hogy tevéled lehessenek

hallod-e te szép leány
hallod-e te gyöngye lány
mivel takarózol azon a nagy úton
mivel takarózol azon a nagy úton

betakar az égi harmat
s a madarak földalolnak
csak hogy tevéled lehessenek
csak hogy tevéled lehessenek

Jó egészséget jó egészséget

jó egészséget jó egészséget oj
én drága apám
el kell hagynom téged el
huszonegy évig neveltél
el kel válnom tőled el

jó egészséget jó egészséget oj
én drága anyám
el kell hagynom téged el
szíved alatt hordtál engem
el kel válnom tőled el

jó egészséget jó egészséget oj
én drága öcsém
el kell hagynom téged el
egy szív ringatott kettőnk
el kell válnom tőled el

jó egészséget jó egészséget oj
én drága néném
el kell hagynom téged el
öledben hordoztál engem
el kell válnom tőled el

jó egészséget jó egészséget oj
én hű kedvesem
el kell hagynom téged el
legtöbbet majd miattad búsulok
el kell válnom tőled el

Magyarország a Kreml árnyékában

RÉSZLET CHARLES GÁTI KÖNYVÉBŐL (BUDAPEST, SZÁZADVÉG KIADÓ, 1990)

Sokáig nem akartuk, nem mertük kimondani: a zsidóság milyen szerepet játszott a baloldali internacionalista ideológia világméretű elterjesztésében, a kommunizmus szálláscsinálásában. A zsidó Martin Buber filozófus nagyszerű tanulmányában adott magyarázatával részben-egészben tisztában voltunk. Tabu volt részvételük magas száma – a lakosságban elfoglalt számarányukhoz képest – a különböző erőszakszervezetekben Kelet- és Közép-Európában. Ezzel is szembe kell nézni, bár mennyire kellemetlen is. Charles Gáti elsőik között tett ezt meg. Fejtő Ferenc, Szabó Róbert történész szintén érintik a kérdést, nem szólva Szolzszenyicinnről, vagy Gáll Mátyásról, a tragikus sorsú erdélyi zsidó kommunistáról, aki megjárta Vapnyarka lágerét, túlélte, s akkor saját elvbarátai előtt kellett igazolja ezt a túlélést. Gáll emlékirata épp olyan tanúságos – mint Gáti monográfiája –, ugyanis őszintén bevallja: a magyar nemzeti ügyekkel soha sem tudott azonosulni. (a szerk.).

NÉHÁNY ÉSZREVÉTEL A KOMMUNISTÁK ÉS A ZSIDÓKÉRDÉS KÖZTI ÖSSZEFÜGGÉSRŐL

Magyarországon, vagy mint Romániában és Lengyelországban, a kommunisták és a parancsokat vakon teljesítő hírhedt politikai rendőrség vezetői között a második világháború utáni évtizedben sok volt a zsidó származású. Felmerül a kérdés, hogy mi ennek az oka? Igaza volt-e Mindszenty József bíborosnak, amikor megfogalmazta azt a szemrehányást, hogy „a keresztény Magyarország” 1943-44-ben mindent megtett, amire csak képes volt, az ország zsidó lakosságának védelmében, de 1945 után a „zsidó-kommunista” Magyarország nem viszonzta, nem hálálta meg ezt az erőfeszítést.

Nem szükséges tételelesen bizonyítani, hogy a magyarországi kommunista párt vezérkarában ki mindenki volt zsidó származású. Természetesen egyikük sem tartotta a vallási ünnepeket, nem ápolta a zsidó hagyományokat. Apáik és nagyapáik hagyományainak elvetése, majd csatlakozásuk a kommunista

mozgalomhoz nyilvánvaló szakítást jelentett családjukkal. Révai ifjúkori költeménye, amely arról szól, hogy hő vágya, bárcsak holtan látná szüleit, önmagáért beszél. A névmagyarosítások szintén jól mutatják, hogy új identitást kerestek. Rákosit eredetileg Róthnak hívták, Gerőt Singernek, Farkast Wolfnak. Vas Zoltán nagyapja rabbi volt és Weinbergernek született, a politikai rendőrség szadista főnöke, Péter Gábor Auspitz Benőnek, Nógrádi Sándor Grünbergerről magyarosított. Horváth Márton Schillerről és így tovább. A politikai rendőrségnek, a félelmetes ÁVO-nak, majd ÁVH-nak vezérkara 70-80 százalékban zsidókból állt, az osztályvezetők és attól felfelé minimum ilyen arányban voltak zsidók. Ez a tény szintén azt jelzi, hogy évezredes nemes zsidó hagyománnyal szakítottak lelkileg, talán hogy ellensúlyozzák eleik úgymond gyöngeségét, és hogy új azonosságot alakítsanak ki.

Zsidók két okból csatlakoztak a magyar kommunista mozgalomhoz és ajánlották föl szolgálataikat az ÁVO-nak. A világon mindenütt, még Nyu-

gat-Európában és Észak-Amerikában is nagy vonzerőt gyakorolt a zsidó értelmiségre a radikalizmus és a harmonikus társadalom eszméje, s ez még inkább igaz volt Magyarországon, történelmének sajátos alakulása folytán. Ennek következtében sok zsidó csatlakozott a magyarországi kommunista mozgalomhoz és közülük szép számban kerültek vezető tisztségekbe. A Magyarországi Kommunisták Pártja 1918-ban alakult meg, s az első Központi Bizottságnak legalább tíz zsidó tagja volt. 1919-ben a magyarországi szovjet köztársaságban, vagyis a kommun alatt a 200 vezető tisztségviselő háromnegyede volt zsidó. Kun Bélától Gerőig a kommunista párt valamennyi főtítkára zsidó volt. 1944-45 után a leghasználhatóbb káderek zsidó környezetből jöttek, s ez vonatkozik a moszkovitákra csakúgy, mint az itthoniakra. Másodsor, a második világháború után sok zsidó azért csatlakozott a kommunista mozgalomhoz, mert oda sodorta őket, amit a koncentrációs táborokban és munkaszolgálatban átéltek. Meg akarták torolni a közelmúltbeli szenvedéseiket, s úgy gondolták, hogy erre a Szovjetunió és a magyarországi kommunista párt kínál módot, mivelhogy a fasizmus és jelesen a náci Németország ellen folytatott harcukkal olyannyira kitüntették magukat. A párt és az ÁVO középszintű vezetésében az volt a jelszó: „Soha többé!”

A háború után Magyarországon az antiszemitizmus más volt, mint a háború előtt. Az alapvető különbség abban rejlett, hogy az újkeletű antiszemitizmusnak az „újzsidók” lettek a céltáblái, azok, akik kérlelhetetlenek voltak, nem mutattak könyörületet, bosszúra szomjaztak. A „zsidó politikai hatalom” lett a botránykő, amelyet a kommunista párt jelképezett.

A szovjet vezetés pontosan felmérte, hogy ezek a fejlemények mit vonnak maguk után. Ezért törekedtek arra, hogy a zsidókat kirekesszék az ideiglenes kormányból. Hadd emlékeztessék arra, hogy ugyanaz a Molotov, akinek a feleségét Sztálin azért küldte száműzésbe, mert zsidó volt, 1944 novemberében azt ajánlotta a magyar fegyverszüneti küldöttség tagjainak, hogy a

háború utáni új kormányba vegyenek be moszkovitákat, de zsidókat ne. Egyértelműen közölte: „a zsidókat ki kell hagyni”. A szovjet politika szellemében írta Rákosi (aki még Moszkvában tartózkodott) Vasnak (aki ekkor már Magyarország volt), ne számíton arra, hogy bekerülhet a párt csúcsvezetésébe, legalábbis egy ideig, mert a négyesfogathoz, a (zsidó) Gerő, Révai, Farkas, valamint a saját személye mellé ötödiknek a „keresztény Nagy Imrét” kell bevonnai. A szovjet politika jellemző megnyilvánulása volt, hogy – miként Vas Zoltán tanúsítja – az 1945. évi választások után Vorosilov marsall személyesen döntött úgy, hogy belügyminiszternek Nagy Imrét „javasolja” Farkas helyett. Moszkva mégis kivételt tett, nem tudni mi okból, hagyta ugyanis, hogy a pártot egy évtizeden át a zsidó születésű „négyesfogat” irányítsa. Sőt 1945 és 1956 között voltak olyan időszakok, amikor a Politikai Bizottságban zsidó származásúak alkották a többséget.

A magyar kommunista pártnak ezeket a vezetőit általában zsidóknak tekintették, de ők önmagukat nem, vagy próbálták úgy tenni, mintha nem azok volnának. Egyszóval, iparkodtak eltitkolni, hogy kicsodák. Tény és való, hogy eltérően Oroszországtól, Lengyelországtól és Romániától, Magyarországon a zsidóság mindig is törekedett az asszimilálódásra. Például tömegesen magyarosították nevüket. Rákosi és társai azonban nem sorolhatók egyszerűen csak az asszimilálódott zsidók közé. Ők úgy viselkedtek, mint akiknek semmi közük a zsidósághoz és soha nem is volt. Egyetlen apró példa: Rákosi nagyon tudatosan nem használt városi akcentust, hogy hallgatósága ne tekintse őt zsidónak, de még csak a zsidó városi híreben álló budapestinek se. Vidéki, népies nyelven beszélt, gyakran alkalmazott közmondásokat, és más efféle fordulatokat. Révai azzal iparkodott kihangsúlyozni magyarságát, hogy nagyon korán és nagyon erőteljesen népszerűsíteni kezdte a népies irodalmat, mely tartalmát tekintve mélyen nemzeti és olykor leplezetlenül antiszemita.

A magyarországi kommunista párt nyíltan nem hirdetett antiszemitizmust, de amikor például az úgynevezett feketézök ellen intézett demagóg kirohanásokat, ezzel burkoltan a fasiszták és az antiszemita csöcselék kedvében akart járni. 1946-ban Kunmadarason és Miskolcon visszataszító antiszemita kilengésekre került sor, a kommunista sajtó olyan szellemben számolt be róluk, hogy „meg lehet érteni a nép

dühét”, amelyet a (zsidó) kupeczek váltottak ki. Rákosi még olajat is öntött a tüzre, amikor kifejtette: „A demokráciában igenis helye van a tömegek ösztönös cselekedeteinek, és a nép jogosult arra, hogy saját kezébe vegye az igazságszolgáltatás ügyét.” A sokkalta elhűbb szociáldemokrata párt és a két kispolgári párt, a polgári demokraták és a magyar radikálisok akár népszerűségüket is kockáztatva készek voltak világos különbséget tenni a feketézök és a zsidók között, a kommunisták pont ellenkezőleg cselekedtek. Ez a három párt azonnal reagált, nem hagyta szó nélkül, amikor a Nemzeti Parasztpárt népies irányzatához húzó egyik-másik vezető, például Veres Péter és Darvas József antiszemita megjegyzésekre ragadtatta magát, bezzeg a kommunisták úgy tettek, mintha semmi el nem hangzott volna.

Az 1945. évi választások előtt a kommunista párt attól sem riadt vissza, hogy megpróbáljon soraiba édesgetni nem prominens fasisztákat, úgynevezett kisnyilasokat. Nem tudni, hogy ki adott erre utasítást és azt sem, hogy mennyi egykori fasiszta lépett be, de azt tudjuk, hogy toborozták őket és ismerjük az alkalmazott módszereket. Az úzus az volt, hogy a helyi párttitkár vagy politikai rendőrség valamely kommunista tagja közölte a delikvenssel, hogy ha aláír egy nyilatkozatot, amelyben sajnálkozását fejezi ki múltbeli tettei fölött és kötelezi magát a kommunista párt politikájának jövőbeni támogatására, akkor elfeledkednek a múltjáról és a háború idején viselt dolgai miatt nem vonják büntetőjogi felelősségre.

A toborzás hozott némi eredményt, főként a szakképzetlen gyáripari munkások körében. Ha összehasonlítjuk egymással az 1945. évi és az 1939-es parlamenti választások eredményét, akkor azt találjuk, hogy akik 1939-ben a nyilaskeresztes pártra szavaztak, azok közül 1945-ben szembetűnően sokan a kommunista pártot ajándékozták meg voksaikkal. Ez volt a helyzet jobbára a munkások lakta Csepelen. A „zöldinges” nyilasok büszkén beszéltek 1939-ben „zöld Csepelről”, 1945-ben a kommunisták legalább ilyen dicshimnuszokat zengtek a „Vörös Csepelről”.

A kampány jó néhány helyen kifizetődőnek bizonyult, mert a fasiszta csöcselék ugyan nem meggyőződésből, inkább megfélemlítettségében, kötélnék állt, és a magyar kommunista pártra szavazott. Sokfelé azonban ellentétes hatást váltott ki ez a fajta tagtoborzás,

nem növelte, inkább zsugorította a párt tábort. Amikor az 1945-ös választások részletes eredményét közzétették, kiderült, hogy a keleti országrészben egyes választókörzetekben kevesebb szavazatot kapott a kommunista párt, mint amennyi párttagot ott nyilvántartottak. Ez a kudarc jelezte a toborzási kampány bumerángthatását.

A kommunista pártnak az antiszemitizmussal kapcsolatos cinikus magatartását és manipulációit azon is lehetett mérni, hogy (zsidó) vezetői hogyan nyilatkoztak és milyen magatartást tanúsítottak ebben az ügyben. Hadd hozok föl csupán egyetlen anekdotikus példát bizonyágképpen. Rákosi egy ízben magához hívatta Losonczi Gézát, aki a kommunista vezetők fiatalabb nemzetekéhez tartozott. Magyarországon bevett formula, mely szerint az emberek úgy jelzik, ki hová tartozik (értsd: zsidó-e vagy sem), hogy azt mondják: „közülünk való” vagy „közülük való”. Losonczi nem volt zsidó. Rákosi azért hívatta őt magához, mert új beosztásba akarta helyezni a kultúra területén. Tervét előadva alaposan leszidta „a sok zsidót”, akikkel tele van a kulturális élet, és akik elfoglalják a vezető posztokat. Azt várta Rákosi, hogy Losonczinál helyeslésre találjanak ezek az antiszemita szidalmak. Losonczi azonban az időben még csodálta Rákosit és elfogadta az új megbízatást, de a „körítés” a legkevésbé sem nyerte meg a tetszését, nem volt izlése szerint való. Vagy egy másik eset. 1945. október 11-én a Központi Bizottság a helyhatósági választások eredményének értékelésével és a soron következő parlamenti választások előkészítésével foglalkozott ülésén, s Gerő elmondta – referátumának ez a része nem került nyilvánosságra –, hogy a kommunista párt nehézségeit és gondjait (egyebek között) a „gazdag zsidók” okozzák.

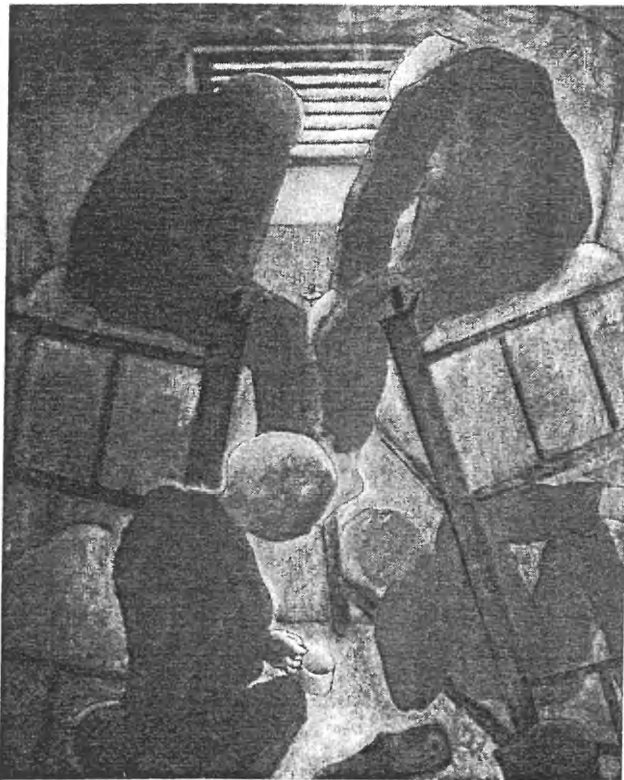
Megnyugtató magyarázatot találni arra, hogy ezek a kommunista vezetők miért tanúsítottak ilyen magatartást, nem könnyű. Van egy szerfölött bonyolult lélektani megoldás, mely úgy szól, hogy az antiszemitizmus új hullámát azért túrték el, sőt azért szították, mert egyidejűleg két igénynek akartak eleget tenni. Meg akarták büntetni szüleiket és nagyszüleiket, amiért azt a „szégyent” hozták rájuk, hogy zsidónak születték őket és ugyanakkor önmagukat is büntetni kívánták, amiért próbálták kitépni magukat családi és múltbeli kötelekeiből. Ennél egyszerűbb megokolás, hogy annyira megbűvölte őket a hatalom és oly csillapíthatatlan szen-

vedéllyel vágytak erre a hatalomra, hogy mindenre képesek voltak céljuk elérése érdekében. Ide kapcsolódhatott az is, miszerint be akarták bizonyítani Sztálinnak, akiben az új apa személyét látták megtestesülni, hogy méltóak a bizalmára.

Igen ám, de mi a helyzet az „átlag” zsidó esetében? Köztudott, hogy 1945-46-ban a budapesti zsidó lakosságnak legalább a fele el akart menni Magyarországról, s úticéljuk az Egyesült Államok vagy Palesztina. Ezen közérzületen nincs mit csodálkozni, azon viszont már jóval inkább, hogy ugyanaz a kommunista párt nyeri el a zsidóság egy részének támogatását, amely a volt nyilasokra is kiveti a hálóját.

Pontosan nem tudjuk megállapítani, kikre szavaztak a zsidók az 1945. évi parlamenti választásokon. De bizonyos következtetéseket levonhatunk, ha szemügyre vesszük három budapesti belső kerület választási adatait: az ötödik, a hatodik és a hetedik, amelyekben nagyon nagy számban laktak zsidók, kiderül, hogy ezekben a kerületekben összesen 180.910 szavazatot adtak le. A kisgazdák kaptak ebből 69.153 szavazatot (38,2 százalék), a szociáldemokraták 53.156-ot (29,4 százalék), a kommunista párt 43.153-at (24,1 százalék) és a Polgári Demokrata Párt 10.116-ot (5,6 százalék).

Ha a szavazatok megoszlását ebben a három budapesti kerületben egybevetjük a nagy-budapesti vagy az országos adatokkal, akkor világosan kirajzolódik a kép: a tekintélyes zsidó lakosságú, középosztálybeli kerületekben az arányok minőségileg nem különböznek a nagy-budapesti szavazatomegoszlástól, ámbar mutatkozik néhány érdekes, de nem számottevő eltérés. A három kerület és az egész főváros adatainak összehasonlítása azt mutatja, hogy a) a Liberális Polgári Demokrata Párt ezekben a kerületekben 44 százalékkal több szavazatot kapott, mint a fővárosi összesítésben; b) szintén többet kaptak a szociáldemokraták 24 százalékkal, és a kommunisták 23 százalékkal; c) a kisgazdák Budapesten valamivel gyengébb eredményt értek el, mint országosan, ebben a három belső kerületben azonban 24,5 százalé-

A sárga cella

kal kevesebb szavazatot kaptak, mint fővárosi szinten.

Ha abból a feltételezésből indulunk ki, hogy a három említett kerület adataiban tükröződik a zsidóság politikai pártválasztása, akkor megállapítható, hogy a zsidók tekintélyes hányada a politikai szintér egyetlen tisztán liberális, nyugati irányzatú polgári pártját ajánlódta meg bizalmával, nevezetesen a kis Polgári Demokrata Pártot, de különösképpen „nem tartottak” sem a szociáldemokratáktól, sem a kommunistáktól. Ez a három párt elindított legalább egy, némelyik közülük több zsidó jelöltet is, viszont a kisgazdák jelöltlistáján zsidó egyetlen egy sem szerepelt. A magyarországi zsidóság szemében a kisgazdapárt nyilvánvalóan úgy jelent meg, mint a múlt képviselője, persze nem a nyilas vagy náci múlté, de a Horthy-rendszer és a két háború közötti évek keresztény antiszemitizmusának a letéteményeseit látták bennük. A kisgazda vezetők némelyike például Tildy Zoltán későbbi köztársasági elnök, akinek veje zsidó volt, a harmincas évek második felében a zsidótörvények ellen szavazott. Ennél alighanem fontosabb volt, hogy a kisgazdákat nem tekintették városi pártnak és ez is közrejátszóhatott abban, hogy a zsidók máshová szavaztak, nem rájuk.

Az országosan leadott összes szavazatot vizsgálva azt állapíthatjuk

meg, hogy minden negyedik vagy minden ötödik zsidó szavazatot a kommunisták kaptak. A Holocaustot körülbelül 110 ezer felnőtt élte túl, közülük úgy 25-30 ezren támogathatták a kommunistákat. Bizonyos szempontból ez nagy szám, kivált, ha figyelembe vesszük a náci-szovjet paktum ismert tényét, a kinyilasok körében folytatott toborzást és legfőképpen azt, hogy a Magyar Kommunista Párt nem tett semmit az antiszemita kilengések ellen. Tekintetbe véve azt is, hogy „a keresettel rendelkező zsidók 45 százaléka önálló üzleti vállalkozó az iparban vagy a kereskedelemben, illetve szabad pályán működik”, a zsidók üzleti érdekei szintén a kommunistákkal voltak ellentétesek. Másfelől, egy más nézőpontból viszont a kommunistákra szavazó zsidók száma ahhoz képest nem volt nagy, ahogyan a zsidóság egésze érzett. Vagyis, ha a Vörös Had-

sereg nem lett volna, aligha maradt volna életben. Ha tehát a zsidók a kommunista pártra szavaztak, ezzel hálájuknak adtak kifejezést a Szovjetunió iránt, amiért az megmentette az életüket.

Úgy tűnik tehát, a kommunista párt mögé arányukat tekintve a zsidók közül sem álltak oda többen, mint általában a városi lakosság köréből. Mindszenty bíboros megjegyzése tehát „a zsidó-kommunista” Magyarországról nem volt éppen kellően megalapozott. S ha azt vesszük, hogy a háború idején a bíboros a zsidókérdésben mértéktartásról tett tanúbizonyságot, sőt bizonyos beleérzőkészséget mutatott, akkor ez a kijelentés még zavaróbb. Csak úgy lehet elkönyvelni, hogy a köznép körében meglehetősen elterjedt ama érzületet visszhangozta, mely szerint Magyarország szovjetizációjáért a zsidó születésű kommunistákra hárul a felelősség. Ez az érzés persze nem volt alaptalan. De az „átlagos” zsidóknak az az érzése szintén nem, hogy a háború utáni antiszemitizmus új hullámáról ugyanezek a zsidó származású kommunista vezetők tehetnek. Végül is ezek a vezetők öntöttek új olajat a régi tűzre, ők állandósították és élézték ki a magyar társadalom régi és baljós kettéosztását keresztényekre és zsidókra.

A közép-európai zsidóságról

1939-ben kitört a II. világháború. Németország lerohanta Lengyelországot. A lengyel zsidók egy része Magyarországra menekült, kevesen Nyugatra, még kevesebben a Szovjetunióba. Nagy részüket a németek kiirtották, a megmaradtakat a varsói gettóba zárták. A háború vége felé a varsói gettó lázadását a német SS-hadosztályok teljesen felszámolják. A háború után a hazatérő zsidók nem sokáig élhettek nyugodtan, mert 1946-ban Kielcében zsidó pogromot provokáltak és a „lengyel csöcselék 42 zsidót gyilkolt meg, ötvenet megsebesített a délkelet-lengyelországi városban. A pogrom hírére százezer zsidó hagyta el az országot.” (Magyar Nemzet, 1996. febr. 8.). Lengyelországban pár ezer zsidó maradt, főképpen Varsóban és egy-két nagyobb városban.

Csehszlovákia kitűnő francia fegyverekkel felszerelt hadserege 1939-ben puskalövés nélkül megadta magát a német csapatoknak. A németek a zsidókat és a cigányokat kiirtották. Kis részüknek sikerült Nyugatra emigrálni, még kevesebben a már önálló Szlovákiába és főképpen Magyarországra menekültek.

A háború után a visszatérő zsidók egyrészt részt vettek a Benes-i ügynevezett demokratikus Csehszlovákia építésében, de 1948-ban a „fordulat” évében nagyjából a kommunista államéletben játszottak vezető szerepet. Így a kommunista párt főtitkára Slánszky is zsidó volt. 1950-ben Sztálin kezdeményezésére elkezdődtek az ügynevezett antiszemita perek. Így került sor Csehszlovákiában is a Slánszky perre, amelyben a 15 fővádolt közül 14 zsidó volt. Mind a 15 vádlottat felakasztották. Erre a hírre a még megmaradt zsidó közösség pánikszerűen menekült külföldre, nagyjából Magyarországra. A csehszlovákiai zsidóság pár ezerre csökkent. Itt is főképpen a nagyobb városokban (Prága, Brünn, Pozsony) maradtak meg.

Romániában nem volt szükség német jelenlétre. Matatias Carp Holocaust Romániában 1940-1944 című könyvében leírja, hogy Antonescu parancsára a vasgárdisták majd a reguláris csapatok a németek bejövetele előtt a romániai zsidóság körülbelül 43 %-át, mintegy 465 ezer zsidót öltek meg. A háború után a megmaradt zsidókat Ceausescu „fejpénz” ellenében engedte ki-

vándorolni egyrészt Izraelbe, másrészt Nyugatra. Jelenleg 8-10 ezren élnek (inkább Erdélyben), de számuk folyamatosan csökken.

Jugoszláviában, illetve Szerbiában a háború alatt a németek úgyszólván kiirtották a zsidókat és részben a cigányokat. A titói rendszerben viszonylagos nyugalomban éltek, de 1992-ben a boszniai-serb háború kitörésekor az utolsó 3 ezer zsidót az izraeli El-Al légitársaság gépei mentették ki Belgrádból. A megmaradt pár száz zsidó Belgrádban, illetve Zágórában él.

Magyarország befogadó ország, a középkortól napjainkig. Ezt bizonyítja, hogy Magyarországon van a legnagyobb zsidó közösség Kelet-Közép-Európában és kizárólag tőlünk nincs jelentős kivándorlás sem Izraelbe, sem Nyugatra, mint ahogyan azt David Kraus, Izrael volt magyarországi nagykövete 1994. febr. 17-én nyilatkozta.

Ami a II. világháborús szerepünket illeti, meg kell jegyezni: annak ellenére, hogy 1943-ban Kállay Miklós komoly tárgyalásokat akart kezdeményezni az angolszász hatalmakkal átállási szándékunkról, ezt nemzetközi zsidó szervezetek megakadályozták, ugyanis „... súlyos aggodalommal gondoltak azokra a lehetséges következményekre, amelyek a Magyarországon viszonylagos biztonságban élő 800 ezer zsidót sújtánák, ha a magyar kormány idő előtt szakítana Németországgal. Erre a németek az ország megszállásával válaszolnának és kiirtanák az Európában utolsóként fennmaradt jelentős zsidó közösséget... a zsidókat illetően

az egyetlen remény, hogy a magyarok nem tesznek semmit addig, amíg gyakorlatilag nem látszik valószínűnek, hogy a németek már nem képesek reagálni.” (George Randall följegyzése Namier zsidó professzor közlése alapján.) – D. Allen szerint „Mindig nagy figyelmet fordítottunk erre a kérdésre, mert az egyike volt azon érveknek, amelyek szerint ne sűrűsítsük a magyarokat, hogy azonnal nyíltan álljanak ellen a németeknek, mert azzal együtt járhat a német megszállás veszélye.” (Juhász Gyula: Magyar-brit titkos tárgyalások 1943-ban. Budapest, 1978. Kossuth Könyvkiadó, 67. oldal.)

1944. márciusában a németek mégis megszállták Magyarországot, de Horthy Miklós erőteljesen közbelépett a budapesti zsidók deportálása ellen, Koszorús ezredes páncélos hadosztálya megmentette a pesti gettót, így menekült meg a biztos pusztulástól Európa legnagyobb zsidó közössége. Ezt mind a mai napig nem méltányolták sem a győztes nagyhatalma, sem a zsidóság szervezetei. – A legsúlyosabb vádakkal illetik Magyarországot a holocausttal kapcsolatban. A környező népeket azonban nem merik támadni országuk múltbeli, nem egyszer tervszerű zsidótlanításáért, sőt a jelen exodusáért sem. A magyar médiumok szándékosan hallgatnak Szlovákiáról, Csehszlovákiáról, Lengyelországról, Romániáról. Sőt! Alig tudhattunk valamit a Belgrádon keresztül kimentett háromezres csoportról a boszniai háború kitörésekor.

„Hivatalos” megnyilatkozások szerint ezekben az országokban nem volt és ma sincs antiszemitizmus, rasszizmus.

Bizakodóan és örömmel néztem a jövőbe, amikor 1984-ben megjelent a Magyar Zsidók Független Békecsoportja által kiadott Salamon „Nyílt levél”-e, amit az akkori szamizdat Hírmondó is közölt 6-7. számában. Majd minden gondolatával egyetértettem. Szeretném kiemelni a következő sorokat: „... erőteljesen kívánjuk aláhúzni, mennyire fontos, hogy a zsidóság is tudatában legyen a magyar dolgozó nép mártírúmának, melyet az a kapitalizmus kibontakozása során, majd az első világháborúban, utána az ellenforradalmi Horty-rendszerben, a második világháború alatt, s végül a sztálinista diktatúra idején

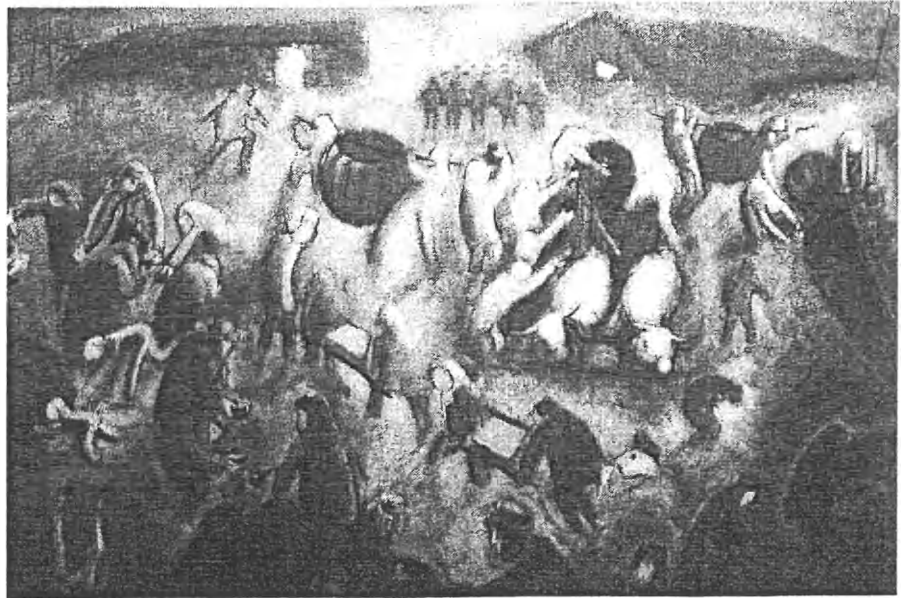
elszenvedett. A magyar dolgozóknak is tudniuk kell: a gyötrelmekben osztozott vele a zsidók túlnyomó többsége, melyet a kisemberek, sőt szegények alkottak... A zsidóságnak azonban ügyelnie kell, meg ne ismétlje az 1945 után elkövetett hibát. Alakítsa ki és őrizze meg a maga arculatát, és miközben képviselői minden szinten részt vesznek a magyar nép munkájában és küzdelmeiben, a maga nevében is foglaljon állást mind a zsidóság ügyeiben, mind a nemzet gondjaiban. Úgy juttassa kifejezésre szolidaritását a magyar nemzet jogos törekvéseivel, nemzetiségi, politikai és szociális követeléseivel, hogy képviselői eközben ne tolják fel magukat e követelések kizárólagos szószólóivá.” – A Nyílt levél szerkesztői 1991-ben már nem érezték kötelezőnek az 1984-ben vállalt gondolatokat. – Úgy látszik, igaz az a tény (lásd László Károly Svájból hazatelepült ismert zsidó műgyűjtő 2002. évi Tv-interjúját!), hogy a konzervatív, hazaszerető magyar zsidóság elpusztult a II. világháborúban. Az a zsidóság, amelynek részben köszönhető Magyarország fölemelkedése 1867-től a századfordulóig és amely részt vállalt Trianon sebeinek gyógyításában! – Ezek szerint a hazai zsidóságban a magyarság egyetlen támasza veszett el, hiszen a környező szláv népekre alig számíthatunk, amit eddigi történelmünk is bizonyít.

Azóta sok év telt el. Ma már a magyar nemzeti vagyón (ipar, kereskedelem, bank-, energiaszektor stb.) 80-85%-ban a felelőtlen privatizáció révén idegen kézre jutott. Újságjaink elhallgatják, hogy Budapesten eddig 15-20 ezer lakásingatlant vettek meg idegen állampolgárok. Egyedül a föld, a termőföld maradt meg még részben magyarnak.

2002. november elején pár soros újságcikk jelent meg: Izrael kormánya komolyan fontolóra vette belépését az EU-ba. (Marokkó is!) Az izraeli pénzügyminisztérium már azon dolgozik, hogy megszünteti a sékelt, de még nem tudott határozni, a dollárt vagy az eurót vezesse-e be.

Mi következik ebből? Az USA és Anglia nyomására Törökországot a lehető leggyorsabban beveszik az EU-ba és ezt a precedenst (Törökország nem európai állam!) kihasználva Izrael is kéri fölvetését, amit „természetesen” Brüsszel azonnal teljesíteni fog.

Belépésük után nemcsak a munkakerő, hanem a tőke szabad áramlását is ki fogják használni földvásárlás formájában a Magyarországra betelepülő EU-tagok. Magyarországra a rendszerváltozás óta főképpen „csak” a volt Szovjetunió tagországaiból voltak és vannak

Este Salcián

betelepülők és ezek nagyobb számban oroszországi, ukrainai, grúzai stb. zsidók. Egy ilyen kaukázusi csoportot láthattunk a múlt években a Tv-ben, ahol is Nyíregyháza környékén telepedtek le és nagy tőkeerejükkel ipari létesítményt hoztak létre, s a környék lakosainak kiváló munkaalalmat nyújtottak.

Mivel Nyugat-Dunántúl termőföldje a zsebszerződés révén nagyrészt már osztrák kézben van, várható, hogy belépésünk után pár év múlva az izraeli tőke fogja felvásárolni az ország egész megmaradt termőföldjét. A Magyar Nemzet 2003. febr. 25-i számában Tunyogi András a Magyar Mező- és Erdőgazdasági Érdekképviseleti Tanács főtítkára a következőket írja: „... a csatlakozás után, a tőke szabad áramlása elvének megfelelően, a kitűnő agráradottságú, magyar mezőgazdasági üzemekbe – a természetes tőkemozgást messze meghaladó mértékben – előbb betársul, majd meghatározó részben teret nyer a külföldi tőke. Ez többek között a termőföld jelentős részének megszerzését is eredményezheti. ... Már ma sem véletlenül vásárol például az Alföld közepén egy olasz cég mezőgazdasági majort, vagy Fejér megyében egy angol befektető kft.-t – százszázalékos tulajdonrészrel. Nagy számban tevékenykednek hazánkban is azok a közvetítő cégek, amelyek busás jutalékért közvetítik ezeket az üzleteket. A hírek szerint komoly előkészületek történnek a 2004. évre, a csatlakozásunk utáni kiváló tőkeközvetítési lehetőségek nagy hasznot hozó kihasználására. Ez a kérdés nemcsak agrárgazdasági ügy; a mezőgazdaság területe egyúttal az ország területe is, nem pótolható, nem helyettesíthető, és mint közis-

mert, 30-40 százalékának külföldi állampolgárok kezébe kerülése már hazánk szuverenitását is veszélyeztetheti.” (Ehhez nem kell kommentár.)

Szanyi Tibor földművelésügyi államtitkár már a közelmúltban azt nyilatkozta, hogy Magyarország EU-ba lépésekor körülbelül 500-600 ezer paraszt megkezdheti átképzését, mert nem lesz szükség olyan sok mezőgazdasági munkásra.

Jó lesz-e nekünk, ha a magyar paraszt versenyképtelensége miatt nem lesz tőkeerős és nem tudja megvenni a meglévő 20-30 hektárja mellé a 300 hektárig engedélyezett termőföldet, hogy versenyképes középgazdálkodó legyen? Erre nem lesz pénze, de hitelt sem kap az államtól, mert az nem fogja támogatni. De a betelepülő tőkeerős izraeli tőkés meg fogja tudni venni. Tudtommal az izraeli állam kamatmentes hitelt nyújt a Kelet-Közép-Európába települőeknek(?). Kelet-Közép-Európán „csak” Magyarország értendő, hiszen a környező szláv államokba eddig sem volt és ezután sem lesz letelepedés.

Természetesen nemcsak a külföldi zsidóság térhódítását nézi az ember szorongva, hiszen a Dunántúl osztrák „megszállásának” sem tapsol. A magyar ember jobban szeretné, ha a hazai magyar zsidóság kerülne olyan helyzetbe, amelyben remény lenne olyan hazaszerető, konzervatív réteg kiemelkedésére, mint amely kialakult 1867-től az ezredfordulóig és a két világháború között.

Horváth László

Botlik József: A hűség csapdájában

(Kovács Vilmos (1927–1977) emlékének, Gondolatok Kárpátaljáról egy könyv kapcsán)

E monográfiában a szerzőnek, aki mint történész, egyetemi oktató, író, újságíró, a Kárpát-medence magyarságának, ezen belül Kárpátaljának kiváló ismerője nem Kovács Vilmos munkássága és művei részletes ismertetése a célja, hanem annak ábrázolása, hogy miként vált a fiatal korban mélyen baloldali eszmei elkötelezettségű alkotóból az 1960-as évek derekán a kárpátaljai magyarság szószólója, érdekeinek következetes képviselője. A költői-írói pálya bemutatása közben a szerző arra is törekedett, hogy új, vagy kevésbé ismert adatokon, tényeken és dokumentumokon alapuló társadalmi rajzzal érzékeltesse a kort, amelyben Kovács Vilmos élt és alkotott; ismerteti rendkívül részletesen Kárpátalja XX. századi politikai, katonai, társadalmi, kulturális és gazdasági történelmét a 20-as évek elejétől a 70-es évek végéig. Kovács Vilmos haláláig. Helyette is sugallja a szerző, hogy Kárpátalja autonóm területként az Európával való kapcsolat legfontosabb kapuja lehetne.

A Monarchia az első világháború katonai elvesztését, majd a belpolitikai zűrzavart követő összeomlásában, az önvédelem feladása miatt úgy darabolták fel az entente nagyhatalmak Magyarországot a kisebb szövetségeik kielégítése érdekében, hogy a wilsoni elveket figyelmen kívül hagyva, nem engedélyezték népszavazást. Kárpátalja Csehszlovákia egyik tartománya lett. A cseheknek azért volt szükségük Kárpátaljára, hogy a szövetséges Romániával a katonai-stratégiai összekapcsolást megtegyék, s ezzel Magyarországot sakkbán tarthassák.

A nyugati szláv korridort Pozsony-Sopron-Szombathely-Gyékényes-Zágráb irányában nem sikerült kialakítani, mert ez már Anglia érdekeit sújtotta, a mi nagy „szerencsénkre”... Anynyit azonban sikerült Benesnek elérnie, hogy a nyugat-magyarországi sávot az osztrákok kapják meg, mert ezzel összeugraszthatja az egykori két szövetségest. Csehszlovákiából Kárpátalja miatt 1300 km hosszú, hurkaszerű állam lett, Európa „vakbelének” becézték... T. G. Masaryk cseh államelnök már 1920-ban a szláv szolidaritás elve alapján felajánlotta Leninnek, hogy amint le-

hetséges, átadja Kárpátalját Oroszországnak.

Az első bécsi döntéssel Magyarország visszakapta a zömében magyarlakta felvidéki déli sávot, benne Ungvár, Munkács, Beregszász városokkal. Csehszlovákia 1939. márciusi felbomlásakor a magyar honvédség három napig tartó harcokban elűzte a Hitler által támogatott ukrán nacionalista SZICS gárdát, Augustin Volosin bábálmát és az ezeréves határig elfoglalta Kárpátalja ruszinok és zsidó vallású kazárok lakta járásait. Ennek során létrejött a lengyel-magyar határ. 1939 őszén a német-lengyel-szovjet hadműveletek során a bukást követően a kárpáti határunkon át sokezer lengyel menekült Magyarországra. A katonák jelentős része tovább vonult a Közel-Keletre az angol hadsereghez. A lengyel menekülteket követően határunkon megjelent a szovjet hadsereg. Az új, a veszélyes helyzet hatására Magyarország megkezdte 250 km hosszban kárpáti határunk mentén az erődvonat építését. 1940 őszén Észak-Kelet-Erdély visszacsatolásakor az Árpád erődvonat fokozatosan építettük ki összesen 750 km hosszban, egészen a székelyföldi Ojtozi szorosig. Kárpátalja a ruszinok lakta hegyvidéki járása-

iban a magyar hatalom megszervezte a Ruszin Autonóm közigazgatást.

1941. május 26 után tovább épült az erődvonat. Ezúttal a Kárpátok előterében, Galíciában a Hunyadi és a Szent László védvonalunk. Amikor a szovjet hadsereg elérte 1944 nyarán Galíciát, a honvédség 2. hadserege július közepétől október közepéig a Kárpátok előterében kemény harcokban védelmezte Magyarországot. A kárpáti erődrendszerünk miatt a szovjet hadsereg délnek, Iasi felé fordult és áttörte a román védelmi vonalat. A román király, Mihály, 1944. augusztus 23-án fegyverszünetet kért. Az események gyorsan peregtek. Erdély eleste után nyitva állt az út Magyarország felé. Kárpátalját ezek után már nem lehetett sikeresen védeni. Az 1. és a 2. hadsereg Csapont Kassa felé vonult vissza. A szovjet hadsereg kemény harcokban október 18-án elfoglalta Máramarosszigetet, 25-én Nagyszőlőst, 26-án Munkácsot, Ungvárt, Gátot (Kovács Vilmos szülőfaluját), 28-án Beregszászt, de Csapot csak november 26-án tudták bevenni.

1944. november 13-án a szovjet hadsereg titkos parancsban elrendelte, hogy a német és a magyar civil férflakosságot 18-50 év között a szolvai gyűjtőtáborba kell deportálni. A kijelölt áldozatoknak azt mondták, hogy három napos munkaszolgálaton kell résztvenniük. A későbbi években napvilágra került adatok szerint mintegy 40 ezer férfit hajtottak el, akiknek hosszú idő után csak az egyharmada tért haza. 1944. november 26-ára Munkácsra összehívták a „népi küldötteket”, válogatott kommunista párttagokat és a ruszin lakosságból összeszedett embereket, akikkel „kimondatták a Kárpáton túli Terület visszatérését az ősi anyaföldhöz, Ukrajnához.” A szovjet hatalom már 1944 őszén megkezdte a politikai és államigazgatási berendezkedést Kárpátalján, jóllehet jogilag még akkor Csehszlovákia része volt. A magyar férflakosság deportálását követően a polgári emberek meghurcolása is, nemzetiségtől függetlenül. Megkezdtek a görög katolikus egyház felszámolását nem csak Galíciában, hanem Kár-

pátalján is. Hogy is szólt a híressé vált adoma: Moszkvában a húsvéti körmenetet állva nézi egy katonatiszt. Amikor a pápa odaér, rászól: Édes fiam térdepelj le, mert különben kirúgatlak a pártból!...

Ezt követte a hosszantartó szovjet időszak.

Kovács Vilmos 1927-ben a Csehszlovákia államba született, Gáton, Beregszász és Munkács közötti főút közepe táján lévő 2200 lelkes földműves magyar faluban, ahol kevés termőföldhöz képest nagy a lakosság száma és nagy a szegénység. Az édesapa 21 éves korában belép az akkor alakuló Csehszlovák Kommunista Pártba, azonban a lumpen elemek „nyakkendős” kommunistának gúnyolják, nem tud velük szót érteni. Ezt követően Esterházy János Egyesült Magyar Pártjába vették fel. 1938-ban jobb kereseti lehetőségek és gyermekei taníttatása miatt is, Beregszászra, majd onnan Munkácsra költöznek. Vilmos fia 1945-ben, már a szovjet megszállás idején Munkácsra, a kereskedelmi középiskolában érettségizik. Az édesapát 1944-ben – hiába volt egykor kommunista –, mert magyar, „málenki robotra” deportálják. Súlyos betegen, fizikailag teljesen leromolva hazatér, de rövidesen, 44 éves korában meghal. Vilmos édesapja elvesztésekor még csak 18 éves. Gáton tanácsitkár lesz, kolhozot szervez, terménybegyűjtő lesz, majd Munkácsra könyvelői állást vállal. Már bontakozik benne költői tehetsége. Első verse a beregszászi helyi lapban jelenik meg 1954-ben, vagyis Sztálin halála után kezdődő enyhülésben. Ekkor a vele egykorú Balla László az ungvári Állami Egyetemen magyar nyelvet és irodalmat tanít, korlátozott óraszámú és az orosz nyelvet a magyar diákoknak. Maga is ír költeményeket. Lámpással keresi a magyar irodalmi tehetségeket. Így talál rá baráti közvetítéssel Kovács Vilmosra, első megjelent versére felfigyelve. Balla hozzásegíti Kovács Vilmost első verskötetének (1958) megjelentetéséhez, majd Ungvárott állást szerez neki a Könyvkiadó magyar osztályán, ahol Balla is tevékenykedik az egyetemi oktatás mellett. Vilmos látóköre, személyes és irodalmi kapcsolatai bővülnek, fejlődnek ungvári pozíciója révén. Vilmos tehetsége kibontakozik, s eleget lát ahhoz, hogy kételkedjék a létező szocializmusban; lelkében megmaradt „idealista” eszméket valló szocialistának. A

BOTLIK JÓZSEF

A HŰSÉG CSAPDÁJÁBAN

KOVÁCS VILMOS (1927-1977) EMLÉKÉNEK

Pártba sose lép be, amikor erre kapacitálják, válasza: „akkor lépek majd be, ha a Párt is felnő hozzám!”...

A másik főszereplőnk Balla László, szintén 1927-ben született, tehát Vilmostal egykorú, kezdetben még párton kívüli. Úgy érzi azonban, hogy a kárpátaljai magyarság minimális eredményeinek eléréseért be kell lépjen a Pártba. Erről így vall: „Igen nagy nyomásnak voltam kitéve, végül engednem kellett. Céljaim megvalósítása felé törekedve, mindig éreztem párton kívüli voltom hiányát. Egy biztos ponton emiatt nem tudtam továbbjutni. Így könnyebb lesz a kárpátaljai magyar irodalom építése is, ebből a pozícióból tehát a (magyar irodalmi) folyóiratot is sikerül végre kiharcolnom. A Tankönyvkiadónál is szilárdítani kellett a helyzetemet. Amikor a minisztériumban a kéziratok miatt huzakodtam, mindig hátrányban voltam a párton kívülieknek kijáró lekezelő magatartás miatt. Szóval lényegileg belekényszerítettek a Pártba, de ezt a szükség is diktálta. (Ezek voltak az 1958-59-es évek. Az emlékirat azonban önfelmentésnek 1997-ben íródott!).

Balla László és Kovács Vilmos között néhány év múltán elhidegülés következett be, amit Balla Kovács Vilmos „önteltségével, elbizakodottságával” magyaráz. Kovács Vilmos viszont úgy látja, hogy Balla László a Párt igényei szerint jár el. Ezek megértésére a szerző bőségesen idézi művében mindkettőjük érvelését-ellenérvelését.

Kovács Vilmos verses kötetei sorban jelennek meg. Az utolsó 1968-ban. Halála után postumus jelenik meg híres verse: Verecke, amelyben így látják méltatói mondanivalóját: „A magyarságon belül a kárpátaljai a legelhagyatottabb, a leginkább mostoha sorsra ítélt nemzetrészt!”...

Ungvári éveit Kovács Vilmos az egyetemen is nagy hatással volt a magyar fiatalokra, s szervezi a beregi-ugocsi 10-12 fős kibontakozó magyar íróreménységeket. Vagyis az ő biztatására, példájára egyre több öntudatra ébredő magyar fiatal nő fel. Kovács Vilmos 1971-ben otthagyja az adminisztrációs kiadói osztályvezetői munkát és önállósítja magát. Mindezt a párthoz illeszkedő Balla László nem nézi jó szemmel, egyre jobban aggódik, hogy Kovács Vilmos az adott politikai légkörben ifjú hévvel kockáztatja azt az eredményt, amit ő, Balla elért, vagy elérni remél. Az igazi konfliktusforrás ez.

Kovács Vilmos úgy érezte a 60-as, 70-es évek fordulóján, hogy nem áltathatja tovább magát. Verseiben nincs elég hely, hogy azt a sok csalódást, keserűséget kiadja magából, ami évek során felgyülemlt benne. Át kell térni a prózára. Prózát ebben az időszakban nem írtak magyarok Kárpátalján, inkább a verselés volt a lehetséges írói kifejezés. Ezért szánta rá magát, hogy megírja „A holnap is élünk” című életregényt. Lázás sietőséggel két hónap alatt írta le, de évekig tartott a megjelenésért való huzakodás, küzdelem. Úgy érezte, hogy le kell számolni egy illúzióval, a „létező” szocializmus illúziójával. Tisztán akart látni, s hogy őt is tisztábban láthassák. Végre 1965-ben könyve a kiadó megértő támogatásával, Balla László ellenkezésével szemben is végre megjelent. Kovács Vilmos regényében jelent meg először az a szomorú tény, hogy a kárpátaljai magyarokat, benne édesapját, a szocialista gondolkodású férfit is a GULÁG-ra hurcolták és többségüket embertelen módon elpusztították. Ez olyan megdöbbentő volt akkor, hogy az orosz és az ukrán pártfunkcionáriusok, „pártkatonák” részéről a leghevesebb ellenérzést váltotta ki. Nem is maradt közforgalomban sokáig a könyve. Amint a brezsnyevi hidegdedés bekövetkezett, boltokból, iskolákból, közkönyvtárakból bevonták.

A *Holnap is élünk* című regénye mellett Kovács Vilmos másik jelentős tet-

te volt, amikor szintén a 60-as, 70-es évek fordulóján az ő irányításával a kárpátjai magyar értelmiséggel, elsősorban Fodó Sándorral és Ígyártó Bálinttal összefogva, az első beadványukban (1971) tiltakoznak a fiatal magyar irodalmárok, néprajzkutatók Forrás Stúdiójának szétverése miatt. Ennek során a hatalom ezeket a fiatalokat meghurcolja, az egyetemről kizárja, szétszórja őket, katonai szolgálatra, távolra, Szibériába irányítják.

A második beadványukban (1972) szóvá teszik a magyarság sérelmeit, szót emelnek az anyanyelvi oktatás érdekében, feltárják, hogy a magyarság számarányánál jóval kisebb részben vehet részt a közéletben, rámutatnak, hogy a kommunista diktatúra hogyan hamisítja meg és tünteti el a magyar történelmi emlékeket.

A második beadványuk aláírásgyűjtése nagyon sikeres volt. Az akcióban részt vevő magyar értelmiségiek (például Dupka György, Kovács Emil, Vil-

mos testvére, dr. Szöllösi Tibor técsői orvos, Kovács Elemér nagyszőlősi orvos) rövid idő alatt 2000 aláírást gyűjtöttek össze.

Ami a Kádár vezette akkori magyar politikát illeti, az nagy csalódást okozott. Az akció irányítói azt hitték, hogy Aczél György segíteni, támogatni fogja beadványukat. Megbíztuk személyesen adta át Aczélnek a másodpéldányt. Aczél ezt azonnal elküldte a KGB budapesti parancsnokságának, akik riasztották Ungvárt, ott pedig a KGB megyei szervezete megkezdte már hétfő reggel a szervezők vallatását. Kedden már Beregszászon pártgyűlésen az akció szervezőit magyar fasisztáknak, beadványukat hazugságnak minősítették. 1972 tavaszán, egy szerdai napon 3 napi kitarató várakozás után Szuszlov mégis fogadta Fodó Sándort és átvette tőle a beadványt. A kárpátjai magyarság helyzetén jelentős eredményekkel sikerült javítani, azon-

ban a szervezők ellen azonnal megindult a retorzió.

Kovács Vilmosra is a teljes elszigetelés, a mellőzés következett. Balla ekkor a megyei pártbizottság tagja volt. Ekkor kezdett otthonában a magyarság őstörténetével foglalkozni. Figyelemre méltó eredményei azonban csak kéziratban maradtak fenn, s csak postumus, 1997-ben adta ki könyvben a KMKSZ.

Kovács Vilmos 1977-ben beteg lett. Ötven éves korában, nem sokkal ezután nem csak a kárpátjai, hanem az egyetemes magyarság nagy veszteségére, itthagyt minket.

Emléke előtt Botlik József könyvvel is, de fájdalommal búcsúzzunk tőle. Keserves történelmi korszakban élve, ami rajta múlt, mindent megtett a magyar népért és szeretett szülőföldjéért.

Lévai György

Katona Ádám, EMK-elnök felszólalása

Az alábbi, hangfelvételtől leírt, szerkesztett szöveg az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács által az önkormányzatiság jelenéről és jövőjéről szervezett, *Autonómia és integráció* című nemzetközi értekezleten hangzott el, Szovátán, 2004. április 2-án.

Megkaptam a Sorstól a lehetőséget, hogy halála előtt egy évvel, 1978 nyarán egy délelőttöt Bibó Istvánnal tölthettem, kinek neve eddig még nem hangzott ezen az autonómiával és integrációval foglalkozó rendezvényen. Ezért úgy vélem, föltétlenül el kell mondanom, hogy Bibó István írta máig a legalapvetőbb magyar könyvet az önrendelkezésről, melyet jegyeznek a nemzetközi szakirodalomban is.

Az önrendelkezésről írta, arról az alapelvről, a természeti jog azon alapelméről, amin alapul a demokrácia és az önkormányzás, idegen nevén: az autonómia.

Találkozásunk alkalmával nem csupán az önrendelkezésről, hanem az 56-

os forradalmunkról is kérdeztem. Hiszen – valamennyien tudjuk – Nagy Imre kormányának államminisztere volt, aki közről és belülről ismerte forradalmunkat. Azután belülről megismerté a börtönt is, ahol kicserélhette és kiegészíthette a forradalomról szerzett ismereteit a vele együvé zárt forradalmárokkal. Azt kérdeztem, hogy miként, milyen mértékben jelentkezett az erőszak és a törvények megszegése 1956-ban Magyarországon?

Most ez a kérdés, illetve válasza nem csupán az önrendelkezés kapcsán jutott eszembe, ami a jelen tanácskozás alfája és ómegája, hanem azért is, mert bennünket, akik 1989 decemberétől, vagy 90-től, vagy 91-től, 92-től, tehát több mint

egy évtizede küszködünk nemzeti közösségünk önrendelkezésének biztosításáért, több rendben magyar és nem-magyar politikusok, meg persze a román titkosszolgálat meg ügyészség azzal vádolt, hogy konfliktust gerjesztünk, megzavarjuk az ország nyugalma, erőszakot vezetünk be a politikai közéletbe, tüzfészket akarunk csinálni a Székelyföldből, el akarjuk szakítani Erdélyt Romániától etc, etc.

Talán nem kell bizonyítgatnom, hogy ezeknek a vádaskodásoknak igazságtartalma: nulla.

Éppen ellenkező az igazság!

Föl szeretném hívni a Tisztelt Hallgatóság figyelmét arra a tényre, hogy az önrendelkezési törekvés általunk választott formájának – amelyet bátran nevezhetünk „magyar út”-nak – célkitűzése erőszakmentesen megszerezni nemzeti közösségünk önrendelkezését.

Egyébként: soha nem nyúlt erőszakos eszközökhöz a szétszabdalt magyar nemzet Magyarország határain kívül rekesztett része, tehát a Kárpát-medencei ún. utódállamok magyarsága, pedig kezdettől küzd önrendelkezéséért, Trianon óta máig.

És nem azért, mert mi magyarok gyáváknak lennénk, hogy a magyar nemzet gyáva-

vább lenne, mint bármelyik másik. Történelmünk bizonyítja, hogy nem vagyunk gyávábbak másoknál. Sőt, Zrínyi Miklóst idézve elmondhatjuk, hogy nem vagyunk rosszabbak egyetlen más nációnál!

Viszont föl kellett mérnünk, hogy csak erőszakmentesen tudunk eredményt elérni: ez „az autonómia-küzdelem magyar útja”!

Nos, ugyanezt a tanulságot tárták elénk ma délelőtt a jelen rendezvény külföldi előadói. Akik olyan országokból jöttek, ahol békésen, erőszaktól mentesen valósult meg nemzeti közösségeik önrendelkezése, még pedig területi autonómia formájában.

Illesse köszönet a nemzetközi közéletben is szereplő ezen jeles előadók meghívásáért a rendező Erdélyi Magyar Nemzeti Tanácsot és támogatóját, a Fideszt.

A köszönet mellé mindjárt egy kérést is megfogalmaznék: szerencsésnek tartanám, ha minél előbb, minél több példányban és lehetőleg olcsón nyomtatásban is hozzáférhetővé tennék az itt elhangzott előadásokat.

Lenne még egy-két gondolatom az önrendelkezés békés „magyar út”-járól.

Az első: sokszor hivatkozunk az általunk követelt székelyföldi területi autonómia történelmi, múltbeli előzményeire. Talán többször is tesszük, mint kellene.

Másodsor: aki ezeket az ún. történelmi érveket szájára veszi, jó lenne, ha tudná és hirdetné, hogy nemcsak a székelyföldi társadalom, hanem 1848-ig az egész magyar rendi társadalom autonómia struktúrából épült föl. A Székelyföld határain kívül, tehát a vármegyékben, sőt a jelentősebb városokban is „autonómia” volt!

Mert, ha unos-untalan csak a székelyföldi autonómiáról beszélünk, és mint valami furcsa kivételről, félrevezetjük magunkat és egymást. A való igazat mondjuk, ha úgy véljük, hogy szükségünk van történelmi argumentumokra.

Tehát a múltban is volt „magyar út”!

Harmadsor: jó tudnunk, hogy nem mindenütt volt így.

Szeretnék arról az akut jelenségről, rövid távú, de fontos ügyről szólni, ami ehhez az előadói asztalhoz hozott.

Nézzünk szembe azzal az elmélyülő erkölcsi válsággal, politikai-erkölcsi válsággal, ami egész közéletünket mérgezi.

Akik az RMDSZ vezető testületeiben megfordultak, tudják, hogy ott is nem egyszer, így a Szövetségi Képviselők Tanácsán több rendben felhívtam erre a kórásra a figyelmet.

A haszonlesés, a korrupció, a megvesztegetés sokféle formájára utalok, továbbá a múltban, az átkosban elkövetett népellenes, nemzeti közösségünk elleni bűnökre.

Az Átalvető júniusi, 50. számának tartalmából:

- ÁTALVETŐVEL AZ UNIÓBA – Halász János (Fidesz) írása
- BORBÉLY ZSOLT ATTILA: ERDÉLYI PERSPEKTÍVÁK
- SZÁSZ ISTVÁN TAS: NAPLÓJEGYZETEK
- KIRÁLY KÁROLY LEVELE TÖKÉS LÁSZLÓHOZ
- GERENDÁS LAJOS: ERDÉLY ÉS TRIANON - FOLYTATÁS

A lap előfizetési díja egy évre **1400,-Ft.**, külföldről **10 EUR**, tengeren túlról **20 USD**. Az előfizetéseket postai utalványon a következő címre kell küldeni: **EKOSZ 7101 Szekszárd 1. Pf.480.**

Utalnom kell arra, hogy okkal-ok nélkül megint három szenátorunkat vádolja a román sajtó, terjesztik a múltbeli bűneiket illető vádakot a világhálón is. Nem tisztom, hogy vizsgálódjak ügyükben, mert nem vagyok sem vizsgálóbíró, még kevésbé Savonarola, mint mondogatják egyesek, tehát nem kívánok ún. boszorkányüldözéssel foglalkozni.

De igenis fontosnak és elkerülhetetlennek tartom, hogy – mivel közéleti szereplők –, nyilvánosság előtt nézzenek szembe az efféle vádakkal, vádaskodásokkal.

Természetesen ugyanez vonatkozik az ún. másik oldalra, a mi oldalunkra is.

Ha a Medgyessy-kormány támogatását élvező hetilapban kompromittálási szándékkal közzétesznek egy szöveget, amit buzgón terjesztenek a világhálón, akkor ne hallgatás legyen a válaszuk, sem az, amit Horn Gyula „válaszolt” a múltját firtatóknak: – Na, és? Hanem adjon méltó, érdemi választ az efféle vádakra minden megszólított vagy megvádolt közéleti személy.

Egyesek tudják a jelenlévők közül, mások nem, hogy a múlt esztendő augusztusában, Marosvásárhelyen, éppen ilyen, tehát morális okok, a „méltó válaszok elmulasztása” miatt jelentettem be a Székely Nemzeti Tanács Kezdeményező Testületének ülésén, hogy munkára igen, de címre, rangra, tisztségre nem tartok igényt a megalakítandó Székely Nemzeti Tanácsban.

Ugyanis a nevezett KT nem vállalta egy – megítélésem szerint – föltétlenül szükséges testület, az Erkölcsi Bíró-ság felállítását.

Hölgyeim és Uraim, először a sajtó portánk előtt kell sepernünk, hogy társadalmunkban, mely 40 év züllöttségét kapta örökül, végre rend legyen, hogy

vége tiszta emberek, végre jellemes közéleti emberek nézzenek szembe választóikkal.

Most, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács első nemzetközözi rendezvényének nyilvánossága előtt tisztelettel javasolom az EMNT Erkölcsi Bíró-ságának felállítását!

A magam feladatvállalásáról még néhány szót!

Egy nagy székelyföldi közösségnek, a 90 településből álló Udvarhely szék székely tanácsainak szervezését vállaltam, pontosabban ezek szervezésének feladata hullott a nyakamba. A munkát elvégeztem, miközben két hét alatt 1300 kilométert utaztam

Eközben és azóta rengeteg rosszalló szót hallottam a Tanácsról, pontosabban engem korhóltak, mert az érdekeltek az ún. kormánypárti lapokban megjelent vádaskodásokra elmulasztottak válaszolni.

[Egy közbeszólás: – Mellékes kérdés!] – Ez korántsem mellékes, hanem nagyon fontos kérdés!

Végezetül: valamit végre ideje lenne valamennyiünknek, keresztényeknek megtanulnunk: van bűnbocsánat, de azt bűnbánattal kell kiérdemelnünk!

Bibó István kérdésemre adott válaszával szeretném befejezni felszólalásomat:

– 1956-ban a forradalom mártírjai hátramaradottjainak segélyezését kezdeményezte a Magyar Írószövetség Vezetősége. Budapest utcáira nyitott ládákat helyeztek a vonatkozó felhívás, kérelem szövegével. A járókelők buzgón adakoztak. A nyitott ládák tele pénzzel napokig hevertek az aszfalton, de senki egyetlen fillért sem vett ki belőlük.

Ilyen volt forradalmas népünk törvénytisztelete, ilyen forradalmunk erkölcsse.

Nyílt levél Szájer József képviselő úr részére

Tisztelt Képviselő Úr!

Örömmel értesültem a hírekből, hogy az Ön levele nyomán az Európai Unió Információs Központja kivonta a forgalomból azt a kiadványt, amely Magyarországot torz képben mutatta be, súlyos károkat okozva országunknak, és amely kiadvány sértette minden magyar ember nemzeti érzéseit. Kösztönöm eljárását, és gratulálok hozzá.

Ugyanakkor nem tudom elhallgatni csatlódásomat, hogy a Magyarok Világszövetségének azon két elnökségi tagjáról, a belgiumi Nádasdi Istvánról és a szombathelyi Sárközi Csabáról, akik feltárták az esetet, tanulmányban hasonlították össze a kiadványt a többi országot bemutató írással, és így országos ügyet csináltak belőle, említés sem történik.

A Magyarok Világszövetsége a legfőbb értékeknek az igazságot, a tisztességet és a méltányosságot tartja. Jelen esetben sértült a méltányosság. Ezért arra kérem Önt is, hogy a jövőben használjon ki minden alkalmat arra, hogy a magyar nemzet egészének arcul csapását jelentő kiadvány visszavonása kapcsán említették meg Nádasdi István, Sárközi Csaba és a Magyarok Világszövetsége neve is.

Ismételten gratulálva közbenjárásáért búcsúzom és maradok tisztelettel és szeretettel.

Budapest, 2004. május 15-én
Patrubány Miklós,
a Magyarok Világszövetségének elnöke

A szerkesztőség megjegyzése: A fenti szép szavak ellenére még mindig mély hallgatás övezi azokat a kérdéseket, amiket előző számunkban felvetettünk. Miszerint:

– a kéziratot kik, mikor állították össze a Külügyminisztériumban, s kik és mikor véglegesítették azt? És ezek a személyek ma hol, és milyen beosztásban vannak?

– mivel a Külügyminisztérium tagadja, hogy köze lenne a dologhoz, akkor viszont mit csináltak busás fizetésük felvételén túl tisztségviselői és a nyugaton dolgozó kormánypárti és ellenzéki tisztségviselők egyaránt, hogy erről két év alatt sem szereztek tudomást, vagy ha igen, azt miért nem jelentették?

Fennáll az alapos gyanúja annak, hogy a ködösítésben, a sumákolásban a kormánypárt és az ellenzék egyaránt érdekelt.

Tegnap láttam először eu-s magyar rendszámot: Bal szélén két mező 12 csillaggal, alatta fehér H. Jellegtelen, mint pl. a német. Letakarították az utolsó nemzeti szimbólumot is. Ami persze nem „kötelező” egy rendszámában, de lehetséges és szívet melengető. Az osztrákoké pl. a piros kerettel kiad-

ja a nemzeti színeiket, s a betűk meg számok között nem kötőjel van, hanem tartományi címer. Mennyivel szellemesebb, s egy centit nem vesz el fontos azonosítási információktól.

Nekem ez az egész nemzetellenítés (országhatár elkéikítésével együtt) olyan, mint ha belépnék valami egyesületbe, s amikor már mindent aláírtam, mondják: húzzam az ujjamra a Társaság gyűrűjét a jegygyűrűm HELYETT!

Most lett volna lehetőség valamilyen „értelmes” rendszer kialakítására.

A világ országainak túlnyomó többségében a rendszám utal valamire, pl. a tulajdonosának hovatartozására (város, megye, kanton, tartomány, állam), igaz, a legtöbb országban a rendszám nem az autóé, hanem az emberé...

Kik intézik ezeket a balgaságokat és szemétségeket? Ez csak trehányosság vagy tényleg tudatos rombolás?

W. T.

Interjú Tajnay Máriával

Tajnay Mária, a Felvidékről származó brüsszeli emberi jog védő Nagyváradon részt vett a Tőkés László püspök által rendezett autonómia konferencián. Tajnay Mária, a belgiumi székhelyű Közép-európai Emberjogi Bizottság főtájtára, B. Nagy Jánosnak, a Namur-i egyetem tanárának, a Magyar Tudományos Akadémia kültagjának felesége.

MVSZ Sajtószolgálat: Milyennek látja a nagyváradi tanácskozáson megjelentek autonómia iránti eltökéltségét?

Tajnay Mária: Az autonómia európai norma. Éppen ezért nagyon fontos, hogy ez a tanácskozás Romániának az Európai Közösségbe való belépése előtt megtörtént, s így a magyar autonómia törekvéseket bár későn, de még idejében elő lehet terjeszteni az Európai Unió legmagasabb fórumai előtt. Meggyőződésem, hogy egy többség között élő nemzeti közösség számára az autonómia az egyedüli megoldás. Hiszem, hogy a másodrendű állampolgár státuszát igazából csak ennek a megléte oldhatja fel. Most már tény és való, hogy

Világszövetség Erdélyi Társasága (vet@praemium.ro) írta: Az Európai Unió 15 tagállama közül 11 ismeri el és valósítja meg a kettős állampolgárság intézményét. Százával vannak svájci állampolgárok, akik ugyanakkor magyar állampolgárok is. Szép számmal vannak izraeli állampolgárok, akik ugyanakkor magyar állampolgárok is. Tízezrével vannak moldovai állampolgárok, akik ugyanakkor román állampolgárok is. Csak a mi felvidéki, kárpátaljai, romániai és délvidéki véreink nem lehetnek magyar állampolgárok?

azokban az európai országokban, ahol a közösségek autonómiát élveznek virágzó életet élnek. Példa erre Dél-Tirol, ahol a közadóból befolyó összeg 90%-ának a helybeli lakosság látja a hasznát, és csak a többi 10% megy a központi alapba. És emellett saját maguk döntenek el mi jó nekik. És még sorolhatnánk a példákat. Ilyen helyzetben vannak a belgiumi németek, a katalánok, a baszkok. Úgy tűnt nekem, hogy a nagyváradi ülésen résztvevők közül Tőkés László püspök úr és Dr. Csapó József elnök úr a legfelkészültebb az autonómia kérdésében, de az autonómia iránti elkötelezettség szempontjából szinte különbséget sem lehet tenni résztvevők között. (...)

MVSZ: Mire számíthatunk az Európai Parlament részéről? Kérdem, hiszen ön évek óta az Európai Parlamentben tevékenykedik, így világos képe lehet arról, hogy melyik európai párt fogja támogatni a magyar autonómia törekvéseket, és melyik nem?

TM: Az Európai Parlament a legdemokratikusabb kontinentális fórum. Ha a Kárpát-medencei Magyar Autonómia Tanács kéréssel fordulna hozzá, hogy szeretne nyílt tárgyalást szervezni nemzetközi sajtótájékoztatóval együtt, ahol felhozhatnák az autonómiával kapcsolatos követeléseiket, akkor ezt csak egyedül egy frakció, az Európai Szabad Szövetség (European Free Alliance) fogja támogatni az Európai Parlamentben. Ennek a frakciónak a programjában szerepel az autonómia, a föderalizmus, a regionalizmus és a nemzetek önrendelkezési joga, ami a legfontosabb emberi jog még az ENSZ-ben is. Ehhez a szövetséghez tartoznak már a belgiumi flamand közösség, a spanyolországi katalánok, galíciaiak, baszkok, az angliai walesi-

ek, skótok, a Dél-tiroliak, a belgiumi németek és mások, remélem a magyarok is a jövőben. Ok biztosan támogatni fognak, tántoríthatatlan szövetségeseink és azok is maradnak.

MVSZ: Mi a jelentősége a nagyváradi tanácskozásnak, és mi az ön személyes benyomása az ott történetekről?

TM: Nagyra értékelem ezt a találkozót, de az igazság az, hogy már 1989 után kellett volna megtörténnie, és az anyaországi magyar kormány követelése kellett volna, hogy legyen, amit nagy sajnálatunkra kivétel nélkül minden magyar kormány elmulasztott. Jogainkat az európai közösség nem fogja sem Strasbourgban, sem Brüsszelben tálcán felkínálni. Azt kivívni minden magyar kormánynak szent feladata. Sajnos eddig ez nem így történt. (...) Így Michael Mayol i Raynal katalán parlamenti képviselő, Romero Noquiera, galíciai EPK képviselő, Mme Nelly Maes belgiumi flamand EPK képviselő és az Európai Szabad Szövetség elnöke, Pierre Gil-

„...Amit erő vagy hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják. De amiről a nemzet félve a szenvedésektől, önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges...”

(Deák Ferenc)

let a belgiumi Közép Európai Emberjogi Bizottság elnöke és sokan mások álltak ki a felvidéki magyarság jogi védelmében. A szlovákiai magyar politikusok sohasem hozták fel a nagy nyilvánosság előtt az Európai Parlamentben a magyar közösségek valós helyzetét.

MVSZ: Mi a véleménye az MVSZ által a kettős állampolgárság érdekében kezdeményezett népszavazásról?

TM: Teljes egyetértésemet élvezni. Az a legfontosabb benne, hogy egy civil szervezet kezdeményezése, mely elindított egy folyamatot, amely törté-

nelmi jelentőségű. (...) Nagyon támogatjuk, és mindenben egyetértünk az MVSZ elnöksége és Patrubby Miklós elnök úr kezdeményezésével. Már Felvidéken is gyűjtjük az aláírásokat a kettős állampolgárságért, nagy lelkesedéssel. (Ezek csak szimpátia-nyilvánító aláírások, mert csak magyar állampolgárok aláírása érvényes a népszavazási kezdeményezésben – MVSZ Sajtószolgálat) Nagyváradon is szó esett a kettős állampolgárságról. Dr. Csapó József, a Székely Nemzeti Tanács elnöke követelte, hogy legyen benne a nyilatkozatban, és Borsos Géza is kérte ezt. De kérésüket szavazat alá bocsátották. A szavazók többsége Tökés László püspök úrnak autonómiára vonatkozó javaslatát támogatta. Nagyon sajnálom, hogy így történt...

Budapest, 2004. június 17.

MVSZ Sajtószolgálat

Nagy László: Versek és versfordítások I-III.

Nagy László gyűjteményes köteteit és a válogatásokat mindig nagyfokú olvasói igény hivat elő - a magyar nyelvterület egészén. Ez a kiadás is a költészete iránti új érdeklődés a magyar, valamint a világlíra ezredvégi jelenségeinek a szerző munkásságát az irodalmi tudat új erőtereibe helyező kihívására született meg. E mindaddig legteljesebb Nagy László-gyűjteményt a kiadó azzal a meggyőződéssel adja át az olvasónak, hogy a magyar költő életműve a harmincas évektől a világkultúra számos pontján átütő erővel megjelenő „új egyetemesség” költői vonulatának szerves és az európai irodalomban egyik meghatározó része. Szellemi tisztaság, átütő lírai erő, időszerű, jelenvaló magyar örökség, mai kérdéseinkre is választ adó, megkerülhetetlen, organikus költészet.

Az új kiadás három kötete a költő szándékát megtartó tagolásban, részleteiben finomított szerkesztésben, Jánosi Zoltán irodalomtörténész gondozásában lát napvilágot. A saját versek kötetének szövegalapja a *Seb a cédruson* című könyv, ez néhány, az előző kiadás óta föllet vagy korábban a költő által gyűjteményes kötetbe föl nem vett, ismert, kedvelt verssel bővült.

A költő életmű szerves része a fordításokkal hódított varázslatos tartomány. Ahogy saját műveiben is együtt él a játékos képzelet a fegyelemmel, a képkalkító erő lobogása a mély bölcséleti áramlattal, úgy fordul tuda-

tosan a vele rokon minőségű költészethez, ahol az emberi tartás az érzékenységgel az alkotásban egybeforr, ahol az ige testet ölt. A népköltészeti fordítások köteté mesésen gazdag gyűjtemény, a műfaj minden nemét

E fordítások valójában, mind egy-egy új Nagy László verssé lesznek, a tolmácsolás annyira személyes alkotásként értelt és hiteles. A fordítások két kötete áttekintést ad az egyetemes költészetről is, a mindenségről magyarul. Arányaival és minőségével azt igazolja, hogy Nagy László nem csupán saját verseivel vált a huszadik századi magyar líra meghatározó alakjává, hanem irodalmunk kimagasló műfordítói közé is emelkedett.

Ez a kiadás több nemzedékre szóló szellemi befektetés. Most mikor az olvasók, csatlások, könyvtárak, iskolák, egyetemek közönsége kézbe veszi Nagy László műveit, tapasztalhatja: kiállításában is időtálló, remek minőségű könyveket forgat.

Összesen 1848 oldal, ezüst fólianyomásos, keménytáblás vászonkötésben, borítóval.

A művet 30 %-os kedvezménnyel árusítja a kiadó hétfőnként, Zenta utcai könyvesboltjában. Eredeti ára 9900 Ft.

További részletek: holnapkiado@axelero.hu

Holnap Kiadó / 1111 Budapest, Zenta u. 5. fax: (36-1) 466-6928, tel.: (36-1) 365-6624

felőleli a balladától a népdalokig, a halállal mérköző siratóktól a mondókákig. A változatos, stílus- és műfajgazdagság a műköltészeti fordításokat éppígy alapvetően jellemzi.

ADOMÁNYOK (Ft)

BELFÖLD					
Ajtóny Pál	Pécs	2.000.-	Majer János	Tapolca	2.000.-
Árkossy Ottó	Esztergom	1.000.-	Makay Mihályné	Solyvár	4.000.-
Balázs László	Füzesgyarmat	2.000.-	Muresán Gábor	Nagykörös	2.000.-
Bányai Ferenc	Bp.	1.000.-	Nádai Endre dr.	Bp.	2.000.-
Bárczay Istvánné	Bp.	3.000.-	Obál Ferenc dr.	Szeged	10.000.-
Bátor Béla	Jászapáti	2.000.-	Orbán Antal dr.	Bonyhád	7.000.-
Bíró Gábor dr.	Szigetvár	2.000.-	Pacor Győző	Bp.	1.261.-
Boros Gyula	Tatabánya	2.000.-	Paikó László	Csongrád	500.-
Bódecs Barnabás	Győr	17.000.-	Pálmai Tamás dr.	Békés	2.000.-
Czellecz Zoltán	Bp.	2.000.-	Pántlik László	Baktalórántháza	2.000.-
Domahidy László	Bp.	7.000.-	Pásthy Ferenc dr.	Pécs	2.000.-
Filep János	Bp.	2.000.-	Petheő Károly dr.	Bp.	17.000.-
Főv. Örmény Önkormányzat	Bp.	2.000.-	Reiter József	Bp.	1.000.-
Gáll János dr.	Jászberény	2.000.-	Rozsnyai László	Bp.	1.000.-
Gönczy Irén	Nagykörös	2.000.-	Rusztli Gyula	Bp.	10.000.-
Grexa dr és Társa Bt.	Somogyoszil	500.-	Schell József	Bp.	2.000.-
György István dr.	Tiszacsege	12.000.-	Schneider László	Bp.	2.000.-
Gyulay Endre	Szeged	2.000.-	Sulyok János	Győr	1.000.-
Harmath Ferenc dr.	Abony	2.000.-	Szakács Károlyné	Sopron	500.-
Himer Zsigmond	Diósd	3.000.-	Szász Árpád dr.	Bp.	5.000.-
Hirsch Gabriella	Bp.	2.000.-	Széchy Gábor dr.	Debrecen	10.000.-
Incze Kálmán dr.	Bp.	2.000.-	Szöts Tunde dr.	Apaj	2.000.-
Incze Laura dr.	Jászberény	1.000.-	Szövérfi Károly dr.	Jászberény	2.000.-
Incze Miklós dr.	Bp.	2.000.-	Török István	Sárospatak	5.000.-
Issekutz Sarolta	Bp.	2.000.-	Török Miklós	Leányfalu	3.000.-
Iváné Bánai Ilona	Szekszárd	2.000.-	Tringer Lászlóné	Bp.	2.000.-
Jancsó László	Miskolc	2.000.-	Udvarhelyi András	Bp.	3.000.-
Kerekes Kiss László	Bp.	2.000.-	Varga Sándor dr.	Bp.	5.000.-
Keszte József	Nádasd	5.000.-	Végh László	Létavértes	1.000.-
Kiss Gábor	Vác	2.000.-	Vidó Zoltán	Bp.	1.000.-
Kovács Bálint	Bp.	1.000.-	Werneke Tiivadar	Szomor	2.000.-
Köntös Dezsőné özv.	Fehérvárcsurgó	1.000.-			
Kövér István dr.	Szombathely	2.000.-	KÜLFÖLD		
Lám István	Bp.	1.000.-	Kovács Attila	Franciaország	24.800.- Ft
Lokodi Árpád	Gyöngyös	2.000.-			
Lukáts Anikó	Bp.	3.000.-			

Köszönjük!

FONTOS TÁJÉKOZTATÓ

A korábbi gyakorlatból kiindulva kérjük azon támogatóinkat, akik támogatásukról ún. APEH igazolást kérnek, úgy ezen szándékuk jelzésére a befizetési csekk közlemény rovatában tüntessék fel adóazonosító számukat. Ezzel nagymértékben könnyítik, gyorsítják munkánkat, s ugyanakkor az esetleges hibalehetőséget is csökkentik.

Mint ahogy azt már korábban is írtuk, előfizetést/támogatást minden esetben csak a tárgyév végéig fogadunk el, s minden e feletti összeget alapítványi támogatásként könyvelünk – hacsak a támogató másként nem rendelkezik. (Adószámunk: 19667173-1-43).

A befizetett adományokról – kérésre – ún. APEH igazolást állítunk ki, aminek értelmében a befizetett összeg 30 %-ával a személyi jövedelemadó összege a befizetés évében csökkenthető, az idevonatkozó érvényben lévő rendelet szerint. Aki tehát 2004. január elseje után adta postára támogatását, annak az igazolás csak a 2004-as naptári évre állítható ki. Tehát neki a 2005-ben esedékes adóbevallásában kell ezt beállítania.

Gyakorlati okok miatt az ezen az oldalon felül jelzett adományok csupán a 3.000.- Ft feletti részt tüntetik fel.

Talán nem köztudott, hogy függetlenségünk megőrzésének az az ára, hogy semminemű állami támogatásban nem részesülünk. Ma már ott tartunk, hogy míg tavaly a Nemzeti Kulturális Alaphoz benyújtott első pályázatunkra az elutasításról írásos értesítést kaptunk, addig a második kettőre még csak nem is reagáltak. Sőt, amikor erről az idén visszaérkezett tértivevény-nel bizonyíthatóan érdeklődtünk, erre is csak a nagy halgatás volt a „válasz”.

Eppen ezért kérjük támogatóinkat, hogy barátaik, ismerőseik körében népszerűsítsék lapunkat és hívják fel a figyelmet a segítség, támogatás bent leírt módjára, mert a támogatások egy bizonyos szint alá való esése esetén lapunk léte kerül veszélybe.

Még egyszer megköszönve támogatásukat, a lap valamennyi olvasóját szeretettel köszönti

Az Erdélyi Magyarágért Alapítvány

Az Erdélyi Magyarágért Alapítvány (adószám: 19667173-1-43; cím: 1116 Bp. Sopron u. 64.) ezúton ismerteti a 2003. évi közhasznú tevékenységének főbb adatait és szolgáltatási igénybevételének módját.

Az Erdélyi Magyarágért Alapítvány 4.446.104.- Ft cél szerinti juttatást nyújtott alapítói céljai megvalósítására.

Az Alapítvány a 2003. évben vezető tisztségviselői részére sem pénzbeli, sem természetbeni juttatást nem nyújtott.

Költségvetési támogatásban az alábbi szervektől részesült:

– NÖKÖM: 5.000 E Ft

– Országgyűlés: 550 E Ft

A támogatás összegét az Erdélyi Magyarág c. folyóirat megjelenítésére fordította az alapítvány.

A Kuratórium 2004. évben is az Alapítvány céljainak megfelelően elsősorban a folyóirat megjelenítéséhez nyújt támogatást.

A 2003. évről készült közhasznúsági jelentés az Alapítvány székhelyén megtekinthető.

A Kuratórium

Az Erdélyi Magyarág külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65th street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
Cím: 22 Marinelle Street Manly Vale
2093 Australia
Tel./fax: 612-9907-6151

Belgium:

gr. Teleki Kálmán
Bovenberg 122
1150 BRUXELLES
Tel.: (02) 770 16 01
Bank: 310-0737944-54

Dánia:

Dansk-Ungarsk Seiskab,
Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

Hollandia:

K. A. Pehlig-Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdorp,
Postabank No. 653 557
Tel.: 07/89-03-31

Izrael:

Páll Tibor
Street Puah 6 A/5
35311 Haifa
Tel.: 528780

Kanada:

Kate Karácsony, Pannonia Books Ltd.
P. O. Box 1017 Postal Station „B”
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel./Fax: (416)5353-963

Nagy-Britannia:

Klára Morvai, Hungarian Book Agency
P. O. BOX 1956
Durham DH1 2GA
Tel.: 00 44-191-272-2446
Fax: 00 44-191-368-4198

Olaszország:

Maria Toth Pittaluga
Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)
c/c N 15853 096
Tel.: 70-830-309

Svájc:

Anikó Parragi
8046 Zürich, Wehntalerstr Str. 295.
Tel.: 41/1/372-3201
Zürcher Kantonalbank
Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország:

János Jári
Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 046/14-70-81
Postgiro: 6310 106-7

Azokban a – főleg európai – országokban ahol nincs lapunknak képviselője, olvasóink támogatásukat akár címünkre postázott csekkel, akár **money orderrel** rendezhetik, de küldhetnek postai „COUPONT” is. Amennyiben magyarországi ismerőseiken keresztül akarnak támogatást nyújtani, úgy kérésre (akár üzenetregisztrálónkon keresztül is) csekkel küldünk.

LEVÉLVÁLTÁS

Raj Tamás főrabbi úrnak

Tisztelt Főrabbi Úr!

Bizalommal és rokonszenvvel fordulok Önhöz, mivelhogy a televízió révén alkalmam volt bepillantást nyernem közéleti tevékenységébe, másfelől pedig egy kolozsvári költő, közel álló barátom jó bizonyosságot tett Önről. Kérem, ne vegye rossz néven közeledésemet, és lehetősége szerint segítsen rajtunk.

Feltételezve, hogy nevemet és a „temesvári ügyet” ismeri, figyelmébe ajánlom siralmas helyzetünket.

Néhány évvel ezelőtt, a megújított dési zsinagóga felavatása alkalmából Moses Rosen főrabbi megszívlelendő egyetemes igazságot mondott ki. Emlekeztetve a holocaust áldozataira, arra a következtetésre jutott, hogy adott társadalmi viszonyok között bármely nép gyermekei „zsidóvá” válhatnak, s az emberiségnek minden esetben fel kell emelnie szavát védelmükben.

Eltekintve az adatolástól és a részletektől – melynek immár nincsen híjával a nemzetközi közvélemény –, felelősségem teljes tudatában állíthatom, hogy mi, erdélyi magyarok és keresztények, az egykori „zsidótörvények” fokozatosságának ütemében, egyre inkább Románia „zsidóivá” minősülünk. A román nép általános elnyomordásához képest ez a mi kétes „kiváltságunk”, melynek terhét maradék hitünkkel és a kiválasztottság egyfajta tudatával igyekszünk elhordozni.

Temesvári lelkipásztorként baráti jó viszonyba kerültem Neumann Ernő helyi főrabbival és általában a zsidó hitközséggel. Ez adott bátorságot több esetben, hogy problémáinkat a főrabbi úr elé tárjam. Megértésre találtam nála, de segíteni nem tudott.

Egy alkalommal mérsékelt bírálatomnak adtam hangot Rosen rabbi azon nyilatkozásaival szemben, melyekben feltétel nélkül magasztalta a romániai „vallásszabadságot”, és a hazai válásfelekezetek nevében szólva erősen visszautasította a román vallás- és nemzetiségi politikát ért – úgymond – „befeketítő, alaptalan külföldi rágalmat”. A címzett helyett a belügyi szervek képviselői reagáltak (postán elküldött) szókimondó állásfoglalásomra, s ezután egy időre elment a kedvem, hogy hazai vallási körökben keressek megértést és támogatást.

Személyes tapasztalatomból és a nemzetközi élet valamelyes ismereté-

ből megkockáztatom levonni azt a következtetést, hogy – általában – a zsidóság sem tanúsít nagyobb érzékenységet a mi elnyomatásunk kérdése iránt, mint amilyennel vele szemben viseltetek üldöztetésük idején. Ez a szomorú – bár aránytalan – párhuzam adta az ötletet, s az egykori gyalázat ellen – is – háborgó igazságérzetem a bátorságot, hogy a főrabbi úrhoz folyamodjam és a zsidóságban kialakult fájdalmas történelmi érzékenységre apellálva, támogatását és segítségét kérem a meggyötört temesvári gyülekezet és a magam számára, szélesebb összefüggésben pedig egész romániai magyarságunk és felekezetei érdekében. Meg vagyok győződve, hogy mind az antiszemitizmusnak, mind a magyarellenességnek, de bármely más nemzeti vagy vallási viszálykodásnak a leghatékonyabb ellenszere az egyetemes közreműködő, cselekvő szeretet.

Temesvár, 1989. December 8.

Tisztelő szeretettel

Tökés László lelkipásztor

Kedves Kollégám!

Megrendülten olvastam és adom közre sorait, amelyek az emberi gonoszság mélységéről kiáltanak hozzánk. Csak remélhetem, hogy válaszom eljut Önhez, mivel az érzelmek és a gondolatok nem ismernek országhatárt, sem poroszlókat.

Jesája próféta látomása jut eszembe, amely egykor Széir elnémult (elnémított?) országából, az éjszaka közepén érkezett. Akárcsak az Ön levele, amelyet – éjnek évadján – természetesen nem a postás hozott. A hajdani néma látomás így hangzott: „Mondd ör, meddig tart az éjszaka, meddig még az éj? Szólt az ör: Eljő a reggel, összezúzódik az éjszaka!” Bizzunk benne, és tegyünk meg érte mindent, hogy az Ön éjszakája, az önök éjszakája is minél előbb véget érjen, önöknél is mihamarabb felvirradjon.

Hajlamosak vagyunk arra, hogy a döbbenet értetlenségével szemléljük a más sorsát, megpróbáltatásait. Holott nemrég még mi is ugyanilyen gondokkal: erőszakkal és árulással küszködtünk. A közelmúltig még magam is érezhettem a belügyi szervek kitüntetett figyelmét, akárcsak a mai napig érzem egyházi feletteseim „jóindulatát”. A hasonló sorsú ember – különösen, ha

mások lelki problémáit is viseli – mély átérzéssel figyeli embertársa, testvére ügyét. Remélem, hogy a Foglyok Megszabadítója az Ön meghurcoltatásának, az erdélyi magyarság próbatételének immár hamar véget vet. „A fogoly kétségbeesett könyörgése végre jusson már Eléd, Istenem”.

Kérem, ne csodálkozzon, s főként ne általánosítson Rosen főrabbi sajátos viselkedéséből. Higgye el, ez a rendszer, amelynek nyűgét-nyilait 40 éven át mi is élvezhattuk, mindenütt kitermelte a maga rosenjait. Az egyházi vezetés nálunk is gyakorta a kollaboráció és a kontraszelekció hálójába zuhant, ettől még ma sem könnyű megszabadulni. Hiába, az üldöztetés nemegyszer még az üldözöttet is lealjasítja.

Az erdélyi zsidóság soha nem szemlélte idegenként más népek ügyét, magáénak érezte a magyarság sorsát. Kétszeresen is üldöztetésnek volt kitéve, az antiszemitizmus és a magyarellenesség egyazon töről fakadó sötét árnyának. Ma az erdélyi magyarok válnak „zsidóivá”, a zsidók viszont már régen magyarrá váltak. Nagyvárad például nem kis részben zsidólelkesezésből és áldozatkészségből lett Ady „magyar Párizsává”. Erdélyben még a cionisták is magyarul írtak, magyarul beszéltek, ragaszkodnak anyanyelvükhöz a távolba szakadva, vagy az őshazába visszatérve. Még a buzgó szatmári zsidók is világszerte magyarul éneklék a „Szól a kakas már” legendás messisásváró nótáját. Talán még azok sem felejtették el magyarságukat, akik utoljára a marhavagon ablakából látták a szülői tájat... Nem véletlen, hogy a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület – ellentétben a hazai zsidóság „hivatalos” vezetőivel – kezdettől fogva szót emelt az erdélyi magyarság, közöttük az ottani zsidóság érdekében.

Mint Isten kegyelméből (olykor a hatalmasok ellenében is) gyakorló lelkészek, a közös hitben, a héber Szentírás szavaival találkozunk. Mit is írhatnék Önnek más biztatót, mint éppen azt, amit a próféta üzen az éjszakában vigyázó ör nevében: „Eljő a reggel, viszhahúzódik az éj” vagy ahogy a Zsoltároknak olvassuk: „Megváltja Isten az Ő szolgálóinak lelkét, meg nem csalatkoznak, akik benne bíznak”.

*Raj Tamás
rabbi, történész*